T.C.

TARSUS ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FİNANS VE BANKACILIK ANA BİLİM DALI

KATILIM BANKALARININ TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ

AHMET KÖRÜKLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARSUS 2022

T.C.
TARSUS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FİNANS VE BANKACILIK ANA BİLİM DALI

KATILIM BANKALARININ TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ

AHMET KÖRÜKLÜ

Danışman: Doç. Dr. AYŞE ERGİN ÜNAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARSUS - 2022

Tarsus Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlü'güne;

Bu çalışma, jüri tarafından Finans ve Bankacılık Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. AYŞE ERGİN ÜNAL

(Danışman)

Üye:

Üye:

Yukarıdaki Jüri kararı Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun …../…./2022 tarih ve ……../…..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım. …/…/2022

Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Tarsus Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. …. / …. / 2022

AHMET KÖRÜKLÜ

ÖZET

KATILIM BANKALARININ TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ

AHMET KÖRÜKLÜ

Yüksek Lisans, Finans ve Bankacılık Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Ayşe ERGİN ÜNAL

Ocak 2022, 95 sayfa

Ekonomik büyüme ülkeler için önemli bir kavramdır. Ekonomik büyümenin seneler içerisinde istatistiki olarak artmasından ziyade bu durumun istikrarı daha çok önem arz etmektedir. Ülkeler ekonomileri için karar vericilerin almış ve uygulamış olduğu politikalarda son yıllarda finansal piyasalara daha da ağırlık vermeye başlamışlardır. Finansal piyasaların vazgeçilmez unsurları olan bankaların da burada doğrudan etkileri bulunmaktadır. Son yıllarda yaşanan makro ve mikro çaplı krizlerin temel sebepleri arasında finansal piyasaların etken olması buradaki ağırlığın artmasında etkili olmaktadır. Finansal piyasalar içerisinde ise Katılım Bankaları son 20-25 yıl içerisinde Müslümanların ağırlıkta olduğu yerlerde etkin olmakla birlikte ve azınlıkta olduğu yerlerde dahi faal olmaktadırlar. Ülke ekonomileri için kaynakların etkin bir şekilde kullanılması ve atıl olarak kalan fonların ekonomiye aktarılması önem arz etmektedir. Araştırmada Türkiye örneği üzerinde 2010 ve 2020 yılları çeyreklik veriler baz alınarak Johansen Eş Bütünleşme testi ve Granger Nedensellik testleri uygulanmıştır. Katılım Bankalarında kullandırılan finansmanlar, vadeli ve vadesiz mevduatlar, toplam varlıklar ülke ekonomisinde temel gösterge olarak alınan Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH) ile karşılaştırılmıştır. Uygulanan testler sonucunda değişkenler arasında uzun dönemli eş bütünleşme ilişkisi tespit edilmiştir. Nedensellik testleri sonucunda da kredilerden GSYİH'ya doğru tek yönlü nedensellik, GSYİH ve kredilerden mevduatlara yönlü de tek yönlü nedensellik tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Büyüme, Katılım Bankacılığı, Johansen Eş-Bütünleşme Testi, Granger Nedensellik Testi

ABSTRACT

THE EFFECTS OF PARTICIPATION BANKS ON THE TURKISH ECONOMY

AHMET KÖRÜKLÜ

Master Thesis, Finance and Banking

Advisor: Assoc. Dr. Ayşe ERGIN UNAL

January 2022, 95 pages

Economic growth is an important concept for countries. The stability of this situation is more important than the statistical increase in economic growth over the years. In recent years, countries have begun to give more weight to financial markets in the policies adopted and implemented by their decision makers for their economies. Banks, which are indispensable elements of financial markets, also have direct effects here. The fact that financial markets are among the main causes of macro and micro-scale crises in recent years is effective in increasing the weight here. Within the financial markets, Participation Banks have been active in places where Muslims are dominant in the last 20-25 years, and they are active even in places where they are a minority. It is important for the economies of the countries to use the resources effectively and to transfer the idle funds to the economy. In the study, Johansen Co-Integration test and Granger Causality tests were applied to this question on the sample of Turkey, based on quarterly data for the years 2010 and 2020. Financing, time and demand deposits, total assets provided in Participation Banks are compared with the Gross Domestic Product (GDP), which is taken as the basic indicator in the national economy. As a result of the tests applied, a long-term cointegration relationship was determined between the variables, and one-way causality in loans to GDP and one-way causality from GDP and loans to deposits were determined.

Keywords: Economic Growth, Participation Banking, Johansen Co-Integration Test, Granger Causality Test.

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitim hayatımda, değerli görüşleri, bilgi birikim ve tecrübeleri ile eğitim sürecimin her aşamasının olumlu yönde şekillenmesini sağlayan ayrıca tez yazım sürecinin her aşamasında, kıymetli zamanını ayırarak yardımcı olan değerli danışman hocam Doç. Dr. Ayşe ERGİN ÜNAL'a çok teşekkür ederim. Lisans ve yüksek lisans döneminde görüş ve tecrübeleriyle kendimi geliştirmemi sağlayan değerli hocalarım Prof. Dr. Ali DERAN'a, Doç. Dr. Sinem EYÜBOĞLU'na, Doç. Dr. Kemal EYÜBOĞLU'na, Doç. Dr. Saffet AKDAĞ'a teşekkürlerimi sunarım. Tez jürimde yer alarak yapıcı ve geliştirmeye yönelik eleştirileri ve önerileriyle tezimde ve akademik hayatımda nasıl bir yol izleyeceğim hususunda kıymetli fikirlerini paylaşan Prof. Dr. Turhan KORKMAZ ve Prof. Dr. Ali DERAN'a teşekkürlerimi sunarım. İçerisinde bulunmaktan gurur ve onur duyduğum Kuveyt Türk Katılım Bankası Tarsus Şube'sinin Müdürü olan Sayın Müdürüm, ağabeyim Mehmet Faruk CAN Bey'e ve daha öncesinde de Müdürüm olup beni her aşamada destekleyen, gelişmemin ve eğitimimin takipçisi olan Sayın Müdürüm Vedat İlker ÜNAL Bey'e ve Tarsus Şube'sinin diğer tüm personellerine saygı ve sevgilerimi sunarım. Son olarak hayatımın her alanında beni yalnız bırakmayan, gece gündüz demeden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen annem Ayşe KÖRÜKLÜ'ye teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ---------- **I**

ABSTRACT ---------- **II**

ÖNSÖZ ---------- **III**

KISALTMALAR ---------- **VII**

TABLOLAR LİSTESİ ---------- **VIII**

ŞEKİLLER LİSTESİ ---------- **IX**

GİRİŞ ---------- **X**

BÖLÜM I

KATILIM BANKACILIĞI VE TÜRKİYE'DE KATILIM BANKALARI

1.1 Katılım Bankalarına Genel Bakış ---------- **1**
1.1.1 Katılım Bankacılığının Tanımı ---------- 1
1.1.2 Katılım Bankacılığının Tarihi Süreci ---------- 3
1.1.3 Katılım Bankacılığının Amaçları ---------- 7
1.1.4 Katılım Bankacılığının İslam Dinindeki Yeri ---------- 8

1.2 Dünya' da Katılım Bankacılığı ---------- **11**
1.2.1 Türkiye'de Katılım Bankacılığı ---------- 14
1.2.2 Türkiye'de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları ---------- 22
1.2.2.1 Albaraka Türk Katılım Bankası ---------- 22
1.2.2.2 Kuveyt Türk Katılım Bankası ---------- 22
1.2.2.3 Türkiye Finans Katılım Bankası ---------- 22
1.2.2.4 Ziraat Katılım Bankası ---------- 23
1.2.2.5 Vakıf Katılım Bankası ---------- 23
1.2.2.6 Emlak Katılım Bankası ---------- 23

1.3 Katılım Bankalarında Finansman Ürünleri ve Fon Toplama Yöntemleri ---------- **25**
1.3.1 Fon Toplama Yöntemleri ---------- 26
1.3.1.1 Özel Cari Hesaplar ---------- 26
1.3.1.2 Katılma Hesapları ---------- 27
1.3.2 Finansman Ürünleri ---------- 29

1.3.2.1 Murabaha---30
1.3.2.2 Selem ---30
1.3.2.3 İcara---31
1.3.2.4 Muşaraka---32
1.3.2.5 Mudaraba---32
1.3.2.6 Karz-ı Hasen---32
1.3.2.7 İktina---33
1.3.2.8 İstisna---33

BÖLÜM II

KATILIM BANKALARI VE EKONOMİK BÜYÜME

2.1 Ekonomik Büyüme Kavramı ---34
2.1.1 Ekonomik Büyüme Tanımı ---34
2.1.2 Ekonomik Büyümenin Temel Kaynakları ---36

2.2 Bankaların Ekonomik Büyüme İçindeki Yeri---41
2.2.1 Katılım Bankalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri ---44
2.2.1.1 Atıl Fonların Ekonomiye Kazandırılması ---46
2.2.1.2 Kayıt Dışı Ekonominin Azaltılması---47
2.2.1.3 Reel Kesimin Finansmanı ---48
2.2.1.4 Rekabetin Arttırılması---49
2.2.1.5 Yeni Finansman ve Fon Yöntemleri ---50

2.3 Türkiye' de Bankacılık Sektörünün Ekonomik Büyümeye Etkileri ---51
2.3.1 Katılım Bankalarının Türkiye'de Ekonomik Büyümedeki Yeri---54

BÖLÜM III

KATILIM BANKALARI VE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİ: AMPİRİK BULGULAR

3.1 Literatür İncelemesi ---57

3.2 Veri Seti ---63

3.3 Yöntem ve Bulgular---64
3.3.1 Birim Kök Testleri ve Durağanlık ---64
3.3.2 Eş-bütünleşme Testi ve Sonuçları---67
3.3.3 Granger Nedensellik Testi ve Sonuçları ---68

SONUÇ VE ÖNERİLER ---------- **72**

KAYNAKÇA ---------- **76**

ÖZGEÇMİŞ ---------- **85**

KISALTMALAR

BBC: British Broadcasting Corporation

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu

DESİYAB: Devlet Sanayi İşçi Yatırım Bankası

GSMH: Gayri Safi Milli Hâsıla

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

IFC: International Finance Corporation

İKB: İslam Kalkınma Bankası

KFH: Kuwait Finance House

KHK: Kanun Hükmünde Kararname

SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu

SNB: Saudi National Bank

SPK: Sermaye Piyasası Kanunu

TKBB: Türkiye Katılım Bankaları Birliği

TMSF: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

VKŞ: Varlık Kiralama Anonim Şirketi

TABLOLAR LİSTESİ

TABLO 1: Türkiye' de Katılım Bankacılığının Kronolojik Olay Sıralaması 17
TABLO 2: Türkiye' de Katılım Bankalarının Mukayeseli Raporu 24
TABLO 3: Literatür Taraması 60
TABLO 4: Durağanlık Sonuçları 65
TABLO 5: Gecikme Uzunluğu 67
TABLO 6: İz ve Özdeğer İstatistikleri Sonuçları 68
TABLO 7: Granger Nedensellik Testi Sonuçları 69
TABLO 8: Nedensellik Yönleri 71
TABLO 9: Temel İstatistiki Seri Değerleri 71

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL 1: Değişkenlere Ait Grafikler 66
ŞEKİL 2: Hesaplama Formülü..... 68

GİRİŞ

Ekonomik büyüme ve finansal gelişmişlik arasındaki ilişki araştırmacılar arasında sıkça ele alınmış konulardan biridir. Finansal gelişmişliğin ekonomik büyümeyi ne derece etkilediği ya da gelişmiş bir ekonominin finansal yapıda nasıl etkileri olduğu sıkça irdelenmektedir. Araştırmacılar tarafından bu denli ilgi odağı olmasının sebebi finansal sistemin artık ekonomilerde önemli bir paya sahip olması ve sürekli değişim içerisinde olmasındandır. Finansal sistem tasarruf sahiplerinin birikimlerinin ve ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaç duyduğu kaynakların işlem ya da işlemleri bir araya getiren bir ekonomik yapıdır. Ekonomik büyüme ise *reel GSYİH'nın kademeli artışı* olarak tanımlanmaktadır (Ünsal, 2009).

Son çeyrek yüzyılda gerçekleşen krizlerin finansal odaklı olduğu, ekonomi politikalarının ise sadece fiyat istikrarı odaklı değil artık bunun yanında finansal istikrarında beraberinde götürülmek istendiği bir ekonomi düzeni gerçekleştirilmek istenmektedir. Finansal düzenin içinde şüphesiz bankalar yer almakta ve bunların söz konusu sistemin ana kalemleri olduğu düşünülmektedir. Bankaların gerek makro gerek mikro bazda ülke ekonomilerine doğrudan ya da dolaylı katkılar yaptıkları söylenebilmektedir. Bu sektörün içerisinde yine son çeyrek yüzyılda hızla gelişen katılım bankalarının da payı artmaktadır. Katılım bankaları İslami finans adı altında faizsizlik prensibi ile çalışarak atıl fonların ekonomiye kazandırılması hususunda aktiflik göstermektedirler.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin hazırlamış olduğu broşüre göre "*Katılım bankacılığı, faizsizlik prensiplerine göre çalışan, bu prensiplere uygun her türlü bankacılık faaliyetlerini gerçekleştiren, kâr ve zarara katılma esasına göre fon toplayıp ticaret, ortaklık ve finansal kiralama vb. yöntemleriyle fon kullandıran bir bankacılık modelidir."* Katılım bankacılığı adında katılmaktan kastedilen şey kar-zarar riskine katılmaktan gelmektedir. Pehlivan'a (2016) göre katılım bankacılığı faizsizlik prensibiyle çalışan ve bu hassasiyetin temel alınarak korunmaya çalışıldığı, piyasadaki atıl fonların toplanıp, tekrar faizsiz şekilde kullandırılan bankacılık türüdür. Balak'a (2019) göre ise İslami ilkeler doğrultusunda ve yine İslami kesimde oluşan atıl kaynakların ekonomiye kazandırılması, konvansiyonel[1] bankalar gibi fakat faizsizlik prensibi çerçevesinde yer

[1] Konvansiyonel bankacılık: Mevduat (Ticaret, Geleneksel) Bankacılığı

alan bankacılık türü olarak ele alınmıştır. Hazıroğlu'na (2006) göre, konvansiyonel bankalar önceden belirlenmiş vade ve oran üzerinden fon kullandırıp fon satarlar ve bunun sonucunda faiz geliri elde ederler fakat faizsiz bankacılıkta fonlar çeşitli ticari faaliyetlerde kullanıldığı için bir önceki devreden rakamlar beyan edilir. Zira ticarette elde edilecek kar net bir şekilde belirli değildir.

Katılım bankaları Türkiye'de Katılım Bankacılığı adıyla 1983 yılı 7506 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla çıkarılan yasada belirtilen Özel Finans Kurumları adı altında ortaya çıkmıştır. Bu Özel Finans Kurumları yurt dışından ve yurt içinden çeşitli fonlar toplayıp bu fonları faizsiz usullerle kullandırmışlardır (Ekonomi: Katılımfinans, 2020). Katılım bankaları da değişen finansal sistemde kendilerine yer bulmuş ve son dönemlerde gerek aktif büyüklük gerekse de adet olarak artış göstermektedirler. Araştırmamızda katılım bankalarının da ekonomik gelişmişlik ile ilgili bir bağlantısının olup olmadığı incelenmiş ve bununla birlikte sonuçlar elde edilmiştir. Katılım bankalarının nicel ve aktif büyüklük olarak arttığı Türkiye ekonomisinde, bazı makroekonomik verilerin (enflasyon, kur, cari açık, dış açık vb. gibi) olumsuz yönde olması Katılım Bankalarının bu sistemde nasıl büyüme içerisinde olduğu sorusunu da kendi içinde sordurmaktadır. Katılım bankaları atıl fonların ekonomiye faizsizlik prensibi ile kazandırmasını kendilerine amaç ve vizyon edinmiş sektördeki aracılardır (Yönetmelikler: Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2020).

Bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk olarak Katılım Bankacılığının geçmişten bugüne kadar olan tarihsel süreci, tanımı yapılarak hem dünya da hem de Türkiye'de nasıl bir yol katettiği ele alınmıştır. İkinci bölümde ise ekonomik büyümenin tanımı yapılmış, ekonomik büyümenin temel göstergeleriyle birlikte ülkelerin nasıl ekonomik büyümede denildiği ele alınmıştır. Son olarak ise Katılım Bankalarının temel ürünleri olan vadeli ve vadesiz mevduatlar, krediler ve varlıklar ele alınmış ülke ekonomisinin de temel göstergesi olan GSYİH üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu ampirik olarak incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar neticesinde katılım bankalarının temel değişkenlerinin GSYİH nazarında uzun dönemli ilişki içerisinde olup olmadığı Johansen Eş Bütünleşme testi ile sınanmış ve değişkenlerin uzun dönemde eş bütünleşik olduğu sonucu elde edilmiştir. Yine değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin tespiti amacıyla ise Granger Nedensellik testi uygulanmış ve üç adet tek yönlü nedensellik

saptanmıştır. Bunlardan ilk olarak kredilerden GSYİH'ya, GSYİH'dan vadesiz mevduatlara ve kredilerden vadeli mevduatlara nedensellik tespit edilmiştir.

Araştırmada bazı kısıtlamalar mevcuttur. Bunlardan birincisi verilerin 2010 ve 2020 yılları baz alınarak uygulanmasıdır. Daha geniş yıllara yayılan bir veri kitlesinin sonuçların daha sağlıklı olacağı kısmında faydası olacağı düşünülmektedir. Diğer bir kısıt olarak da araştırmada amacın Katılım Bankalarının Türkiye ekonomisi üzerindeki ekonomik büyüme katkılarının incelenmesi olsa da Katılım Bankalarının Türkiye'ye göre daha yoğun olduğu ülkelerin karşılaştırılmamasıdır.

BÖLÜM I

KATILIM BANKACILIĞI VE TÜRKİYE'DE KATILIM BANKALARI

Araştırmanın bu bölümünde Katılım Bankacılığı hakkında temel bilgiler verilecektir. İlk olarak Katılım Bankacılığı genel bakış çerçevesince ele alınacaktır. Buna ek olarak Dünya'da Katılım Bankacılığının gelişim serüveni ele alınacak olup son olarak Katılım Bankacılığında genel olarak kullanılan ürünlere değinilecektir.

1.1 Katılım Bankalarına Genel Bakış

Araştırmanın bu bölümünde Katılım Bankacılığı genel bakış adı altında ele alınacak olup Katılım Bankacılığı nedir, tarihteki süreci, Katılım Bankacılığının amaçları ve son olarak İslamiyet'teki yeri ele alınacaktır.

1.1.1 Katılım Bankacılığının Tanımı

Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin hazırlamış olduğu rapora göre "Katılım Bankacılığı, faizsiz bankacılık prensiplerine göre çalışan, bu prensiplere uygun her türlü bankacılık faaliyetlerini gerçekleştiren, kâr ve zarara katılma esasına göre fon toplayıp ticaret, ortaklık ve finansal kiralama vb. yöntemleriyle fon kullandıran bir bankacılık modelidir*"* (TKBB, 2020:2). Katılım Bankacılığı adında katılmaktan kastedilen şey kâr-zarar riskine katılmaktan gelmektedir. Ticarette kurulan ortaklık çerçevesinde tüzel ya da gerçek kişiler her türlü riske ortak olurlar. Kâr elde etmek ve zarar etmek de ticaretin bir unsurudur. Buna mukabil ticaretin yerine getirilmesi gerekir. Pehlivan'a (2016) göre Katılım Bankacılığı faizsizlik temeliyle çalışan ve bu hassasiyetin korunmaya çalışıldığı, piyasadaki atıl fonların toplanıp, tekrar faizsiz şekilde kullandırılan bankacılık türüdür (Pehlivan, 2016: 297). Balak'a (2019) göre ise İslami ilkeler doğrultusunda ve yine İslami kesimde oluşan atıl kaynakların ekonomiye kazandırılması, konvansiyonel[2] bankalar gibi fakat faizsizlik prensibi çerçevesinde yer alan bankacılık türü olarak ele alınmıştır (Balak, 2019: 43). Hazıroğlu'na (2006) göre, faizli bankalar önceden belirlenmiş vade ve oran üzerinden fon kullandırıp fon satarlar ve bunun sonucunda faiz geliri elde ederler fakat faizsiz bankacılıkta fonlar çeşitli ticari faaliyetlerde kullanıldığı için bir önceki aylardan

[2] *Konvansiyonel bankacılık: Geleneksel bankacılık.*

veya dönemlerden devreden rakamlar tasarruf ya da ihtiyaç sahiplerine beyan edilir (Hazıroğlu, 2016). Zira ticarette elde edilecek kâr net bir şekilde belirli değildir. KuveytTürk Katılım Bankası' nın (2021) resmi internet sitesinde yer alan bilgiye göre Katılım Bankacılığı şu anlama gelmektedir;

"Katılım Bankaları, cari ve katılma olmak üzere iki hesap türüyle fon toplayan; müşterilerinin talep ettiği Katılım Bankacılığı prensiplerine uygun mal, hizmet ya da hakkı peşin olarak satın alıp veya kiralayıp, taksitli olarak müşterilerine satarak veya kiralayarak yahut topladığı fonlarla ortaklıklar yaparak kar elde eden bir bankacılık türüdür" (KuveytTürk Katılım Bankası: Hakkımızda, 2020).

Katılım bankaları ortaklık esasına göre işlem yapmaktadırlar. Malların ticari açıdan vadeli olarak alınıp satılması işlemidir. Katılım Bankalarındaki işlem basit bir örnekle açıklanabilmektedir. Market, toptancı ve müşteri düşünelim. Toptancı, markete sattığı çikolatadan peşin tahsilat yapmakta. Müşteri yeterli miktarda parası olmadığını ve çikolatanın parasının iki parçada verileceğini beyan etmiş olsun. Market sahibi toptancıdan almış olduğu çikolatayı kârını üstüne ekleyerek satışını gerçekleştirmektedir. Müşterinin beyanı çerçevesinde kârını uygun şartlarda arttırarak müşteriye çikolatayı iki taksitte satmıştır. Katılım Bankalarının buradaki görevi market olmalarıdır. Türkiye Finans Katılım Bankası'nın resmi internet sitesinde yer alan *"*Katılım Bankacılığı kâr esasına dayalı olarak faaliyet gösteren bir bankacılık sistemidir*"* cümlesi ise konunun destekleyici ifadesidir. Türkiye Finans Katılım Bankası'nın resmi sitesinde yer alan bilgiye göre "Katılım Bankacılığı, tasarruf sahiplerinden toplanan fonları faizsiz finansman prensipleri dâhilinde ticaret ve sanayide değerlendiren, neticesinde oluşan kâr ve zararı tasarruf sahipleriyle paylaşan bankacılık sistemidir" (Türkiye FİnansKatılım Bankası: Hakkımızda, 2020). Albaraka Türk Katılım Bankası'nın resmi internet sitesinde yer alan bilgiye göre Katılım Bankacılığı; "Faizsiz bankacılık prensiplerini ilke edinerek çalışan, bu prensiplere uygun her türlü bankacılık faaliyetlerini gerçekleştiren, emek-sermaye ortaklığı veya vekâlet esasına göre fon toplayıp, alım-satım, ortaklık ve finansal kiralama ve faizsiz bankacılık prensiplerine uygun diğer yöntemlerle fon kullandıran bir bankacılık modelidir" (Albaraka Türk Katılım Bankası: Hakkımızda, 2020). Ziraat Katılım resmi web sitesinde yer alan bilgiye göre ise Katılım Bankacılığı; "Katılım Bankaları, özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve topladığı fonları faizsiz finans prensiplerine uygun yöntemlerle kullandırmak üzere faaliyet gösteren bankalardır"

(Ziraat Katılım Bankası: Hakkında, 2021). Katılım Bankacılığı, fon sahibi kişilerin faizle iştigal etmeyip elde tuttukları fonları altın, döviz, gayrimenkul vb. gibi araçlarda değerlendirerek yine fon sahiplerine kar dağıtan bir bankacılık çeşidi olarak da tanımlanabilmektedir (Takan ve Acar Boyacıoğlu, 2018:16).

1.1.2 Katılım Bankacılığının Tarihi Süreci

Katılım Bankacılığının ilk örneği olarak Osmanlı'daki para vakıfları gösterilmektedir. Fatih Sultan Mehmet'in 24.000 akçe ile kurduğu vakıfla birlikte Katılım Bankacılığının temellerinin atıldığı araştırmacılar arasında ve araştırmaların neticesinde belirtilmektedir. Para vakıflarının günümüz Katılım Bankalarına benzetilmesinin sebepleri arasında işleyiş benzerliği yer almaktadır. Çünkü para vakıfları da dönemin Katılım Bankaları gibi faizsiz fon kullandırımı sağlamış ve bu hassasiyete özen göstermişlerdir. 19. yy. ortalarına kadar para vakıfları etkinliğini arttırarak gelmiş fakat bu süreçten sonra etkinliklerini kaybetmişlerdir. Modern anlamdaki ilk faizsiz banka olarak aktif çalışmaya başlayan kurum Kahire' de Nasser Social Bank'tır (Katılım Bankacılığı Sistemi: Hakkımızda, 2020). Katılım Bankacılığı 1970'li yıllarla birlikte İslami Bankacılık adı altında çok hızlı bir şekilde yayılmaya başlamıştır. Temel olarak aynı çerçevede olsalar da ülkeden ülkeye uygulamalar açısından farklılık görülmekte ve bu da İslami açıdan doğru olan sistemin hangisi olduğunu belirsiz hale getirmektedir (Ekonomi, 2020, Katılımfinans).

Katılım Bankacılığı bu isimden ziyade öncelikle İslami Bankacılık veyahut İslami Finans olarak anılmaktaydı. Müslümanların kendi dini yaşamlarına göre bir ekonomi haritası ve yaşayışı belirlemek böyle bir oluşumun doğmasına olanak sağlamıştır. İslamiyet'te faizin net bir şekilde yasaklanması Müslümanların ise başka bir alternatif olmadığından kaynaklı geleneksel bankacılığa adapte olmak istememeleri ve fonların da ellerinde birikmesine sebebiyet vermiştir. Müslümanlar gelişen teknolojiyle birlikte artık bu sisteme kendilerini bütünleştirmek istemiş fakat farklı yollar ve arayışlar edinmeye başlamışlardır. İslami Bankacılık fikri ise modern bankacılık sistemindeki yapının faizsizlik prensibiyle birlikte var olmasını sağlamıştır. Müslümanlar hem bu şekilde sistemin dışında kalmamış hem de ellerinde bulunan fonların ekonomiye kazandırılmasını sağlamışlardır (Onan, 2015: 297-299).

Dünyada Katılım Bankacılığı'na yakın olarak gösterilen ilk örnek Osmanlı Devleti'ndeki Para Vakıfları gösterilse de faizsizlik prensibi iki oluşumda da temel olarak alınsa dahi işleyiş yapılarının ve mevzuatlarının farklı olmasından kaynaklı örnek olarak verilmemektedir. İlk olarak 1963 yılında Mısır'da Ahmed en- Naccar tarafından Mit-Ghamr kasabasında modern bir bankacılık yapısı kurulmuştur. Bu kurum İslami finans dalında birçok kayda ilk kurulan yapı diye geçmektedir. Bazı araştırmacılar arasında Osmanlı Devletine ait olan ve Osmanlı' dan sonra kaybolan Para Vakıfları'nın ilk İslami Finans kurumu olarak anılması tartışma konusu olarak geçmektedir. Ahmed En-Neccar tarafından kurulan bu bankadan sonra 1971 yılında Mısır'da ve Mısır Devletinin'de desteğiyle Nasr Sosyal Bankası kurulmuştur. Bu kurum ise Ortadoğu'da bir süre sonra en yüksek sermayeye sahip olan banka olarak hızlı bir yol kat etmiştir. İslam dünyasında 1975 yılında büyük yankı uyandıran İslam Kalkınma Bankası kurulmuştur. Bu kurum 7 üye ülke tarafından kurulmuştur. Üye ülkelerin hepsi İslam Konferansı Örgütü[3]'nde de bulunmaktadır. Merkezi Cidde' de bulunan kurumun amacı ekonomik açıdan geri kalmış İslam ülkelerinin kalkındırılmasıdır. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu kurucu üye ülkeler Birleşik Arap Emirlikleri, İran, Kuveyt, Libya, Mısır ve Suudi Arabistan'dır (Emeç, 2014: 4-6).

18. yy sonlarına doğru Hindistan'da dini bir topluluğun kurduğu Yardım Sandıkları, 1900'lü yıllarda Mısır'da devlet destekli ve faiz konusunda hassasiyetleri bulunan halkın elindeki fonların toplanıp ekonomiye kazandırılması adına Posta Tasarruf Sandıkları, 1940'lı yıllarda Malezya'da Faizsiz Tasarruf Sandıkları Katılım Bankacılığı nın ilk örnekleri olarak gösterilebilmektedir. Bu kurumların birbirine benzedikleri ortak konu işleyiş yapılarından kaynaklıdır. Ortaklık yapısına dayalı bir ticaret anlayışının benimsenmesi ve günümüz Katılım Bankalarının da bu çerçevede faaliyet göstermesi bu ihtimali artırmaktadır. Ortaya çıkış ülkeleri genelde Asya, Ortadoğu ve Afrika ülkeleridir. Pakistan, Mısır, Endonezya, Suudi Arabistan gibi. 1960'lı yıllar ve sonrasında İslami Bankacılık adı altında kurulan kurumların ve diğer gelişmelerin hız kazandığı saptanmıştır. İslam Kalkınma Bankası (1973), Dubai İslam Bankası (1975), Mısır Faysal İslam Bankası (1977), Kuveyt Finans Kurumu (1977), Sudan İslam Bankası (1977), Ürdün İslam Bankası (1978) ve Bahreyn'de kurulan Bahreyn İslam Bankası (1979)

[3] "*Eylül 1969 tarihinde Fas'ın başkenti Rabat'ta toplanıp İslam ülkelerini çatısı altında toplamak üzere kurulan 57 üyeye sahip, uluslararası hukuk tüzel kişiliğini haiz bir uluslararası teşkilattır"* (Vikipedi, 2021: İslam İşbirliği Teşkilatı).

kurulmuştur. Kurulan bu kurumlar kendi ülkelerinde aktif olurken uluslararası düzeyde ise Dar al-Mââl al-İslami ve Al-Baraka şirketler birliği kurulmuştur. Bu oluşuma birçok ülke liderleri ve devlet yöneticileri öncülük etmiştir. Bu gelişmelerle birlikte Dünyada İslami Bankacılık hızla yayılma başlamıştır. Katılım Bankaları günümüze kadar olan süreçte var olduğu ülkelerin geleneksel bankacılık yapısına alternatif olmuş, sektördeki rekabeti arttırmış, toplumlarda faize karşı olan kesimin elindeki atıl fonların ekonomiye kazandırılmasını vizyon ve misyon edinmişlerdir. Ülkelere ekonomik refah anlamında da bu sayede olumlu yönde etkiler yapmışlardır (Bayındır, 2021).

İslam ülkelerinde petrol rezervlerinin artışı ve bulunması akabinde yaşanan gelir artışıyla dünyada odağı bu ülkelere çevirmiş ve beraberinde bu ülkeler gelişmiştir. Bu ülkelerde yaşanan kaynak artışıyla birlikte ülkelerin kalkınmalarında ve ekonomik refahlarında herhangi bir değişim gözlemlenmemiştir. Bu ülkelerde yaşanan gelir artışları yine söz konusu ülkeler içinde gelir dağılımını olumsuz etkilemiş ve çeşitli kutuplaşmalar doğurmuştur. Ülkelerde bu durumun farkına varanlar çeşitli ekonomik ve sosyolojik çözümler üretmeye çalışmışlardır. Kaynaklarını etkin bir şekilde kullanamayan İslam ülkeleri birlikte anlaşmalar yaparak sorunun çözümü için bir araya gelmişlerdir. Bazı ülkelerin petrol ve diğer sermayeleri bulunurken bazılarında ise insan gücü ön plana çıkmaktadır. Anlaşmalar bu ülkeler arasında kazançlı olacak şekilde belirlenmiştir. Bu anlaşmalar gelişen durumlar sonucunda İslami Bankacılık fikrinin doğmasını sağlamıştır (Uçar, 1992: 26). Sermaye sorunu yaşayan ülkeler İslam dinine uygun olarak modern bir bankacılık yapısı kurmaya karar vermişler ve Katılım Bankacılığı bu şekilde fikren ortaya atılmıştır. Bu durumu ise Müslümanların ellerindeki atıl fonları döviz, gayrimenkul ve altın gibi yatırım araçlarına kullanması ülkelerdeki bankacılık fikrini desteklemiştir. Halkın elinde olan sermayenin bir bankacılık yapısı ile kontrol altına alınması ve bu kaynakların ihtiyaç sahiplerine İslam dinine uygun şekillerde aktarılması düşünülmüştür. Ülke yönetimleri halkın elinde bulunan fonların bilinçsizce kullanımı ve/veya yurtdışına çıkmasına engel olmuş ayrıca kaynakları kontrol altına almıştır. Ülke ekonomisinin de bundan ötürü güçlü kalması ve bu durumun sürekliliği amaçlanmıştır (Akgüç, 1992: 162).

Türkiye'de Katılım Bankacılığı ilk olarak 1983 yılı 7506 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla çıkarılan yasada belirtilen Özel Finans Kurumları adı altında ortaya çıkmıştır. Bu Özel Finans Kurumları yurt dışından ve yurt içinden çeşitli fonlar toplayıp bu fonları faizsiz usullerle kullandırmışlardır (TKBB, 2020,Tarihçe).

Kaya (2010) faizsiz bankacılık tarihini üç şekilde ele almıştır. Bunlar; "Doğuş Dönemi (1972–1975), Gelişme Dönemi (1976–1983) ve Olgunluk Dönemi (1983'den günümüze)" 'dir. Burada doğuş döneminde likiditenin yüksek olduğu dönem, gelişme döneminde birçok kıtada faizsiz bankacılığın yayıldığı dönem, olgunluk döneminde ise Dolar' ın değer artışı Arap ülkelerinin petrol sektöründe ki etkinliğinin düşmesi olarak adlandırılmıştır (Kaya, 2010: 29-31).

İslamin faiz hakkında getirmiş olduğu emir ve yasaklar, gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilmesi, petrol fiyatlarında yaşanan aşırı zamlarla birlikte İslam ülkelerini ekonomik işbirliği yapma çabasına yöneltmiştir. Katılım bankacılığının ortaya çıkış sebebinin ekonomik, dini ve sosyal sebepleri olarak bunlar gösterilmektedir (Dinbaş, 2018: 12-15).

İnsanlık tarihinde yaşanan önemli bir gelişme olan sanayileşme hareketleri ile birlikte dünya ekonomilerinde de dengeler değişmeye başlamıştır. Sanayisi ve altyapısı güçlü olan ülkeler hâkimiyetlerini arttırmış ve ekonomilerini daha güçlü kılmak için çeşitli çabalar vermişlerdir. İslamiyet'in hâkim olduğu yerlerde de bu bağlamda hareketlilikler başlamış ve bu ülkelerdeki petrol vb. gibi kaynakların verdiği güçle birlikte ekonomilerinde de yapılanmalara gitme dürtüsü doğmuştur. Bu ülkelerdeki atıl fonların işbirliğiyle ve İslamiyet'e uygun olarak kullanılması ve kaynaklarla entegre edilmesi amaçlanmıştır. Faizsiz bankacılık fikri tam burada ortaya atılmış olup halkın elindeki fonlar değerlendirilmek istenmiştir. Faizsiz bankacılık ya da Özel Finans Kurumları olarak da adlandırılan Katılım Bankacılığı fikri 1973 yılında Cidde'de yapılan İslam Ülkeleri Maliye Bakanları toplantısında İslam Kalkınma Bankası olarak kurulmasına karar verilmiştir. İslam Kalkınma Bankası 1975'te kurularak bu bağlamda atılmış ilk adım olarak literatüre geçmiştir (Yanpar, 2014: 29).

İslam dininden faizin yasak olması, Hz. Muhammed (S.A.V.)'in bu konudaki Hadis'i Şerifleri ve diğer İslam âlimlerinin günümüze kadar gelen tefsirlerinden yola çıkarak Müslümanlar ekonomi alanında da kendi dinlerine uygun şekilde bir tarz belirlemek istemişlerdir. Dini sebeplerin yanı sıra faizin toplumdaki yarattığı eşitsizlikler, gücün belli bir kesimde toplanması, huzursuzluğun artışı gibi sosyal ve demografik sebeplerden ötürü ekonomik birlikler kurulması gerektiği fikri doğmuştur. Bu

birlikteliklerde diğer ekonomik sistemlerin kabul ettiği bir tanım olan iktisatta sınırlı kaynaklarla sınırsız ihtiyaçları inceleyen bir bilim dalıdır görüşü eleştirilmiştir. Buradaki görüşe göre ne ihtiyaçlar sınırsızdır ne de Allah'ın yarattığı kaynaklar sınırlıdır. İslami Finans kurumlarının ortaya atılmasındaki temel sebeplerden birisi de ekonomiye İslami kurallar çerçevesinde bir düzen getirmektedir. Bunun arkasında yatan sebebin de yine faizin sistemler ve toplum üzerinde yarattığı psikolojik ve sosyolojik baskılar olarak gösterilmektedir (Emeç, 2014: 4-10).

1.1.3 Katılım Bankacılığının Amaçları

Katılım Bankaları İslamiyet'in getirmiş olduğu emir ve yasaklara uygun çalışma amacında olan bir bankacılık çeşididir. Bu bağlamda temel amaçları İslamiyet'in hâkim olduğu, Müslümanların çoğunluk veyahut azınlıkta olduğu yerlerde faize karşı olan bu kesimin elindeki fonları ekonomiye kazandırmaktır. Yastık altında tutulan paraları ekonomideki çarkın içine sokarak burada bir döngü oluşturmaktır. Bununla birlikte geleneksel bankacılığa olan güvenin sarsılması, ekonomide rantın oldukça yaygınlaşıp artması ve faizin yaratmış olduğu diğer sosyolojik ve ekonomik etkilerle halkın fonlarını ellerinde tutmasına sebebiyet vermiştir. Faizin toplum üzerinde yaratmış olduğu etkiyle birlikte halk arasındaki ekonomik farklılıkların artması, adaletsiz zenginleşmenin yayılması ve faizin yaratmış olduğu diğer etkiler fon sahiplerinin dini inanışlarının etkisiyle nakitlerini ellerinde tutmaya itmiştir. Elde tutulan fonların ekonomide bir boşluk yaratması ve asıl amaç olan faizsiz bir uygulama fikri Katılım Bankacılığı düşüncesini ortaya çıkarmıştı. Katılım bankaları burada direkt olarak aktif rol oynamış ve azımsanmayacak ölçüde fon akış mekanizmasına etki ve etkiler yapmıştır (Deran ve Özulucan, 2009: 88-89).

Katılım Bankaları bulundukları ülkelerdeki hukuk düzenlerinin dışına çıkmayacak şekilde İslam'ın getirmiş olduğu emir ve yasaklar çerçevesinde faaliyetler göstermektedirler. İslamiyet'te ticaret helal faiz haram kılınmıştır (Kur'an-ı Kerim,2021, D.İ.B.). Buradaki ticaretin sadece yapılmaktan ibaret olması ya da o olayın ismen ticaret olarak anılmasından ibaret olmadığı işlemlerin ahlaki açıdan da önemli olduğu dikkat çekmektedir. Modern bankacılık faaliyetleri Katılım Bankalarında da gerçekleşmektedir. Modern bankacılıktaki temel amaç ihtiyaç olan nakdin finanse edilmesidir. Katılım bankalarındaki amaç ise mal ya da ticarete konu olan şeyin finanse edilmesidir. Ortada

ticari bir mal ya da hizmetin olmaması katılım bankalarının işleyiş yapısına ters düşmektedir (Zerka ve En-Neccar, 2017).

Katılım bankaları, bankaların ekonomiye kazandıramadıkları tasarruf tutarlarını, direkt olarak para ve sermaye piyasasına kazandırarak, hem tasarruf miktarının artmasına hem de artan bu fonların ekonomide daha verimli bir şekilde kullanılmasına (yaptıkları her türlü bankacılık hizmetleri ile birlikte), önemli ölçüde katkıda bulunmaktadırlar (Deran ve Özulucan, 2009: 89).

Katılım Bankalarında amaç ortaklık prensibinin temel alınmasıdır. Sermayenin tasarruf sahipleri tarafından koyulup emeğin katılım bankaları tarafından ortaya koyulduğu, sermayenin katılım bankaları tarafından ortaya koyulup emeğin finansman talep edenler tarafından ortaya koyulduğu ya da ikisinde eşit şekilde her iki taraftan da ortaya koyulduğu bir sistem düşünülebilmektedir. Katılım Bankaları ayrıca girişimci zihniyetinde olan fakat yeterli sermayesi olmayan veya burada sermaye bağlamında kısıtları olan bireylere ya da firmalara doğrudan ihtiyaçları olan finansmanları sağlayarak ilgili sektörlerin gelişmesine ve çeşitlenerek rekabetin artmasına etki etmektedirler. Sermayenin bireylerin elinde değil de sistemin içerisinde kalmasına fayda sağlayarak hem ekonomideki atıl fonların değerlendirilmesi hem de makro anlamda ülkenin likidite sorunlarına azımsanmayacak ölçüde katkılara sağlamaktadırlar (Deran ve Özulucan, 2009: 89).

Katılım bankaları dünyadaki tek çeşit bankacılık yapısına alternatif bir sistem olarak rekabetçilik kanadında pozitif anlamda katkılar sağlamıştır. Bu sayede geleneksel bankacılığın sistemin tek başına hâkim olmasını engelleyip tekel yapıyı kırmak amaçlanmış, geleneksel bankacılıkla birlikte rekabetçi bir ortam yaratıp bulundukları yerdeki toplumun faydasına olacak şekilde hareket etmektedirler (Öner, 1995: 44).

1.1.4 Katılım Bankacılığının İslam Dinindeki Yeri

Katılım Bankaları bilinen bankacılık yapısının dışında aynı mevzuatlara tabi olmalarına rağmen farklı işleyiş yapısına sahiptiler. Bu işleyiş yapısı İslam dininin net bir şekilde yasaklamış olduğu faizin bu yapıda olmamasıdır. Katılım Bankalarının işleyiş yapılarının temelinde ticaret yatmaktadır. Buradaki ticaretin de yine dine uygun olarak

gerçekleşmesi ve ismen ticaret olarak askıda kalmaması gerekmektedir. Katılım Bankalarının diğer bankalardan en büyük farkları amaçlarıdır. Geleneksel bankaların temel amacı paranın finanse edilmesi iken Katılım Bankalarının amacı ticarete konu olan malın finanse edilmesidir. Temel işleyiş yapısı burada ticarete konu olan malın Katılım Bankaları tarafından satıcı ya da hizmeti ortaya çıkaran kişiden alınıp alıcıya bunun üzerine ülkenin ekonomik şartları ve diğer kıstaslar göz önünde bulundurularak kâr eklenip satılmasıdır. Katılım Bankaları ismen de kâr/zarar ortaklığı bankacılığı, İslami Bankacılık ve diğer isimlerle de toplum arasında mevzu bahis olmaktadır. Bu tip isimler 2005 yılından sonra kaldırılıp literatüre Katılım Bankası/Katılım Bankacılığı olarak geçmiştir (Yanpar, 2014: 181-182).

İslam dininde faiz konusunda hükümler net olarak verilmiştir. Faiz, dindeki belirlenen yasakların içerisinde kesimler ve mezhepler arasında ayrım olmayan nadir konulardan bir tanesidir. Ayet ve Hadis' lerden anlaşılacağı üzere faizin İslam dinindeki yeri bellidir. Bu konu ile ilgili destekleyici olarak bazı ayet ve Hadislere araştırmada yer verilmiştir. Bu konuda tüm İslami kesimde birlik mevcuttur. İslam dininde faiz hakkında Kur' an-ı Kerim' de geçen ayetler şu şekildedir;

- *"Mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin. Bile bile, günaha saparak, insanların mallarından bir kısmını yemeniz için onun bir parçasını yetkililere aktarmayın."* (Kur'an-ı Kerim, 2021, T.D.İ.B.).
- *"Faiz yiyenler ancak şeytanın çarparak sersemlettiği kimse gibi kalkarlar. Bunun sebebi onların, "Alım satım da ancak faiz gibidir" demeleridir. Hâlbuki Allah alım satımı helâl, faizi ise haram kılmıştır. Artık kime Allah'tan bir öğüt erişir de faizciliği bırakırsa geçmişteki kendisinindir, durumunun takdiri Allah'a aittir. Kim de yine faizciliğe dönerse işte bunlar orada devamlı kalmak üzere cehennemliklerdir."* (Kur'an-ı Kerim, 2021, T.D.İ.B.).
- *"Allah faizi tüketir, sadakaları ise arttırır ve Allah hiçbir inkârcı günahkârı sevmez* (Kur'an-ı Kerim, 2021, T.D.İ.B.).
- *"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve gerçekten iman etmiş iseniz faizden kalanı bırakın. Bunu yapmazsanız Allah ve resulü tarafından size bir savaş açıldığını bilin. Eğer tövbe ederseniz, haksızlık etmemek ve haksızlığa uğramamak üzere anaparanız sizindir."* (Kur'an-ı Kerim, 2021, T.D.İ.B.).

- *"Ey iman edenler! Kat kat faiz yemeyin. Allah'a itaatsizlikten sakının ki kurtuluşa eresiniz. Kâfirler için hazırlanmış ateşten sakının. Allah'a ve peygambere itaat edin ki rahmete erdirilesiniz."* (Kur'an-ı Kerim, 2021, T.D.İ.B.).
- *"Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin; ancak karşılıklı rızânıza dayana ticaret böyle değildir ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir. Kim haddi aşarak ve haksızlığa saparak bunu yaparsa onu ateşe koyacağız ve bu Allah'a çok kolaydır. Eğer size yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi değerli bir yere koyarız."* (Kur'an-ı Kerim, 2021, T.D.İ.B.).
- *"Yahudilerin zulmü sebebiyle, bir de pek çok kimseyi Allah yolundan engellemeleri, kendilerine yasaklandığı halde faizi almaları ve haksızlıkla insanların mallarını yemeleri yüzünden önceden helâl kılınan temiz ve iyi şeyleri onlara haram kıldık ve içlerinden inkâra sapanlara acı bir azap hazırladık."* (Kur'an-ı Kerim, 2021, T.D.İ.B.).
- *"İnsanların mallarında artış olsun diye faizli ödünç verdikleriniz Allah katında artmaz. Allah'ın hoşnutluğunu isteyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte (mânevî kârlarını) kat kat arttıranlar onu verenlerdir."* (Kur'an-ı Kerim, 2021, T.D.İ.B.).

Faiz konusundaki Hz. Muhammed (S.A.V)' in Hadis' i Şeriflerinden bazıları da şunlardır;

- *"Rasûlüllah bizi altını parayla veresiye satmaktan nehyetti."* (Buharî: 2021,islamdafaiz).
- *Ebû Hüreyre (r.a.)`den rivâyete göre: "Rasûlullah (s.a.v.) bir satışta iki satış muamelesini yasaklamıştır."* (Nesai,2021,islamdafaiz).
- *"Dikkat edin, cahiliye faizlerinden her faiz iptal edilmiştir! Size mallarınızın aslını almak vardır, bu şekilde ne zulüm eder ne de zulme uğratılırsınız..."* (Müslim, 2021,islamdafaiz).
- *Faiz yetmiş üç baptır. Onların günah cihetinden en hafifi, kişinin annesi ile zina etmesi gibidir. Bilin ki, faizin en şiddetlisi Müslüman kişinin ırzıdır!' buyurdu."* (İbni Mace,2021,Dini Bilgiler).

- *Rasulullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)" faiz yiyene, yedirene, faiz muamelesini yazan kimseye ve bu muamelenin şahitlerine lanet etti! Ve: Onlar günahta eşittir!"* (Kur'an-ı Kerim, 2021, T.D.İ.B.).

1.2 Dünya' da Katılım Bankacılığı

Bu bölümde Dünya' da Katılım Bankacılığının geçmişten bugüne kadar olan değişimleri ele alınacaktır. Sonrasında Türkiye' de Katılım Bankacılığının serüveni ele alınacaktır.

Katılım Bankaları günümüz ekonomilerinin işleyiş yapısının İslami usullere göre olup olmadığı fark etmeksizin bulundukları ülkelerde önemli paylara sahiptiler. Dünyanın birçok ülkesinde Müslümanların sayısına bakılmaksızın Katılım Bankaları bulunmaktadır. Ülkeler toplumun elindeki fonları yönetmek için tasarruf yatırım dengesinde fonları ekonomiye aktarmak zorunda hissetmektedirler. Burada dünya üzerinde her ülkenin farklı kozmopolit yapıya sahip oldukları göz önünde bulundurularak farklı işleyiş yapısına sahip finans kurumlarının oluşması bu döngüde yöneticilere kolaylıklar sağlayacağı düşünülmektedir. Fikren ortaya atıldığı ilk dönemlerde bu kurumların çalışmalarının zor olduğu ve böyle bir oluşumun var olmayacağı düşüncesinin hâkim olduğu saptanmıştır. Finans alanında yapılan değişiklikler, yer altı ve yer üstü kaynakların çoğunun İslam ülkelerinde toplanmasının bu algıyı yıktığı tespit edilmiştir. Geleneksel bankacılığın toplum üzerinde yaratmış olduğu negatif etki ve haksız kazancın, doyumsuzluk güdüsünün de artması ile birlikte faizsiz finans kurumları olan Katılım Bankalarının kurulmasındaki negatif algıyı yıktığı saptanmıştır. Toplumlar alternatif bir kurumun olmasını rekabetçi yapı oluşması adına desteklemişlerdir (Küçükkocaoğlu, 2006).

Arap Devletleri topraklarında bulunan yer altı kaynaklarının gelirlerini daha öncesinde Amerika Birleşik Devletleri veya diğer Avrupa bankalarında tutmaktaydı. Dini görüşlerden kaynaklı bu paraların geneli cari hesaplarda tutulmaktaydı. Bu bankalar bu kaynakların boşta durmasından ziyade faize yatırılıp gelir elde edilmesini istemişlerdir. Kaynak sahipleri bu duruma itiraz etmiş ve cari olarak kalmasını istemişlerdir. Bankalar ise gizli olarak faiz geliri elde etmişler ve bunu Hristiyan Kiliseler Birliği'ne bağışlamışlardır. Bunun bilincine varan kaynak sahibi Müslüman zenginler sermayelerini çekip kendileri değerlendirmek istemiştir. Bu olaylarla birlikte sanayileşme sürecinin

hızlanması diğer sermayedar ülkeleri de etkilemiş ve bununla birlikte İran, Pakistan, Malezya ve diğer Arap ülkeleri halkın ellerinde faiz korkusundan dolayı bulunan fonların ekonomiye kazandırılması gerektiğini düşünmüşlerdir. Bunlara örnek olarak Malezya Devleti 1980 yılında ülkelerinin Merkez Bankası içerisinde İslami usullere göre şekillenecek bir faizsiz finans modeli inşa ettiği saptanmıştır. Malezya ekonomisi bu süreçten sonra yükselme eğilimine geçmiştir. Yapılan araştırmalarda bu modelin ekonomin ivme kazanmasında etkili sebeplerden birisi olduğu bulgularına varılmıştır (Utku, Türkiye Katılım Bankaları Birliği:Düzenlemeler, 2021).

Faizsiz finansal kurumların 1975'li yıllardan sonra etkinlikleri artmıştır. Citicorp, Goldman Sachs, HSBC, Standard Chartered, Banque National de Paris, Morgan Stanley, Bank of America, Key Global, Sociate Generale gibi bazı ses getiren ve dünyada kısa süre içinde bu finansal yapıda yer edinen finansal kurumlar kurulmuştur. Bu kurumlar sadece bulundukları ülkelerde değil Müslüman kesimin ağırlıkta olduğu birçok ülkede de şubeler açarak faaliyetlerini genişletmişlerdir. İnsanların eğilimlerinin olumlu yönde olması bu genişlemenin bir sebebidir (Uyan, 2006: 12-16).

HSBC'nin 2000'li yıllarda İslami kesimde 1,75 Milyar Dolarlık bir işlem sirkülasyonuna sahip olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Bu yıllarda yine "İslami Varlığa Dayalı Sekuritizasyon" işlemini gerçekleştirmişlerdir. Ortadoğu' da, Malezya, Bangladeş ve diğer bazı Afrika ülkelerinde iştirakler oluşturarak bu bağlamda en çok ses getiren kurumlardan birisi olduğu saptanmıştır. Şubelerini yıllar geçtikçe arttırmış ve aktif büyüklüklerinin de bunun sonucunda arttığı görülmüştür (Küçükkocaoğlu, 2006).

Dünyanın sayılı bankacılık gruplarından olan ANZ, 1980 ve sonrasından itibaren İslami Bankacılık faaliyetleriyle iştigal olmaktadırlar. Bu kurum Pakistan başta olmak üzere bazı Müslüman ülkelerde daha öncesinde hâkim olan geleneksel bankacılıktan Katılım Bankacılığına geçiş sürecinde aktif rol almışlardır. Pakistan'ın da bu süreçten sonra geleneksel bankalar da dâhil olmak üzere mevzuat ve diğer sürecin işleyiş sistemini ANZ'den örnek aldığı saptanmıştır. Ayrıca ANZ 1994 yılında İzmir'de 4 yıl vade ile 22 milyon dolarlık bir projeyi finanse etmişlerdir (Belgeler, 2020, TKBB).

Gelişmeler sadece İslami kesimde değil Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'da bazı değişimlere zemin hazırlamıştır. Dünya Bankası, IMF, IFC, Basel ve Uluslararası

Muhasebe Standartları Komitesi gittikçe artan faizsiz finansal yapıyla ilgilenmeye başlamış ve ilerleyen süreçlerde burada da aktif olmak adına bazı uygulamaları hayata geçirmişlerdir. Bu örneklerden bir tanesi İslam Kalkınma Bankası, İslami Finansal Kuruluşlar Komisyonu ve Labuan Off-shore Finansal Hizmetler kurumu ile kurulan iş birliği anlaşmasıdır (Bacanlı, 2005: 3-5).

Geleneksel bankalar gibi faizsiz prensiplere göre çalışan kurumlarda bu kurumlarda var olan finansman ürünleri ve fon toplama yöntemlerine benzer ve İslami usullere göre ürünler belirlemişlerdir. Temellerinin daha öncesinden de atıldığı varsayımı altında finansman ve fon toplama ürünlerinde yeni bir ürün ortaya çıkmamakla birlikte mevcut ürünler günümüz şartlarına göre revize edilmiştir. Buna örnek teşkil edebilecek ürünlerden bir tanesi mortgage kredilerine benzer olarak Ahli United Bank tarafından geliştirilen Manzil adı altında kullandırılan finansmandır (Ahli United Bank, 2021).

İran ve Sudan' da 1999 yılında müşareke[4] geliştirilmiş ve "müşareke sertifikaları" çıkarılmıştı. Bu ürün piyasanın likidite dengesi konusunda olumlu yönde katkılar sağlamıştır. Ülkede Merkez Bankası bu sayede nakit yönetimleri kontrol altında almış ve piyasadaki hâkimiyetini arttırmıştır. IFC (International Finance Corporation)[5] bu sayede Pakistan'da 1997 yılında mudaraba yoluyla birçok ölçekli leasing işlemine öncülük ederek sektörü finanse etmiştir. Sektörde yaşanan bu tip gelişmeler faizsiz bankacılık alanında gerçekleşen olumlu anlamdaki göstergelere örnektir. Sektörün coğrafi açıdan genişlemesi, dünyada ses getirmesi, finans alanında yaşanan rekabetçi düzeyin artması toplumlar ve devletler nazarında olumlu göstergeler arasında sayılmaktadır. Genişlemeler sadece Körfez ve diğer Müslüman Asya ülkelerini değil Avrupa'daki birçok ülkede de olmuştur. Almanya, İsviçre, Lüksemburg, İngiltere ve diğer ülkelerde faizsiz bankacılık nazarında adımlar atılmış ve bu dalda finans kurumları faaliyete geçmiştir. Faizsiz bankaların piyasaya en olumlu katkılarından birisi atıl fonların ekonomiye kazandırılması olarak tespit edilmiştir. Buradan hareketle Ortadoğu'da birçok ülkede sermayedarlar

[4] **Müşareke**: *Ticaret alanında faaliyet gösteren bir işletmeye sermaye koymak yoluyla sermayesine ortak olmaktır. Bu ortaklık türünde yatırımcı sermaye ve emeğini ortaya koyarak ticari işletmeye ortak olur"* (Katılım Finans, 2021: Finans Kavramları).

[5] **International Finance Corporation: "***1956 yılında Dünya Bankası Grubu'nun özel sektör kolu olarak kurulmuştur. Kurumun amacı, gelişmekte olan ülkelerde özel sektörün gelişimini teşvik etmek için yatırım, danışmanlık ve varlık yönetimi hizmetleri sunmak; yoksulluğun azaltılması için, özel sektörün yeni iş alanları yaratmalarını sağlayarak, istihdam düzeyini ve yaşam standartlarını arttırıcı projeler üretmektir. IFC'nin başkanlığında, 2012 yılında göreve gelen Jin-Yong Cai bulunmaktadır".*

yatırımlarını bu alanda kullanmışlar ve kayıt dışı ekonominin azalmasında etkileri olmuştur (Doğan, 2008: 30-31).

İslami bankalarda yer alan müşteri kitlesi sadece bu dine mensup bireylerden değil birçok dine mensup birey ve tüzel kişilerden de oluşmaktadır. Bu kurumlarda yer alan sistem kişilerin memnuniyetlerini daha ön planda tutmaktadır. Bireylerin tercih etme sebepleri içerisinde dünyada birçok ülkede buna gösterge olarak bu kurumların müşteri ilişkilerinin memnuniyet derecesi bağlamında oldukça iyi olduğu bulgularına varılmıştır. Katılım Bankalarının diğer bankacılık çeşitlerine nazaran farklı bir yol izlediği gerek müşteriler, diğer denetleyici, gözlemleyici kurum ve kuruluşlar tarafından tespit edildiği saptanmıştır (Küçükkocaoğlu, 2006).

BBC (British Broadcasting Corporation)'de yer alan bir haberde TSB Bank[6] İslami Finans Bölümü Başkanı olan Paul Sherrin'i İslami Bankacılığa olan ilginin her geçen gün arttığının buna gösterge olarak ise Malezya'da İslami Bankalarda hesap açtıran kişilerin %25'inin gayrimüslim olmasını öne sürmüştür (Doğan, 2008: 32).

1.2.1 Türkiye'de Katılım Bankacılığı

Türkiye'de Katılım Bankacılığı bağlamında ilk adım 1983 yılında Özel Finans Kurumları adıyla gündeme gelmiştir. Faizsiz bankacılık nazarında 30 yılı aşkın süredir faaliyet gösterilen Türkiye'de 6 adet katılım bankası mevcuttur. Dünyada İslami Finans adı altında 1970 ve sonrasından itibaren faaliyete geçen kurum ve kuruşlardan sonra asıl olarak Türkiye'de 80'li yıllardan sonra hareketlilik başlamıştır. Türkiye'de yaşayan insanların çoğunun Müslüman olması düşüncesiyle İslami Finans alanında atıl fonların ekonomiye kazandırılması ve diğer çeşitli sebeplerden dolayı adımlar atılmıştır. İlk yasa olarak kayda alındıkları dönemden 1999 yılına kadar çeşitli tebliğ ve yönetmeliklerle işleyişlerini sürdürmüşlerdir. Yine 1999 yılına kadar Özel Finans Kurumları Bankalar Kanunu kapsamında faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. 1999 döneminden 2005 yılına kadar geçen sürede ise Katılım Bankaları adı altında düzenlenen yasal düzenlemeler mevcuttur. 2005 sonrasında ise 5411 sayılı Bankacılık Kanunu yürürlüğe girmiş ve Özel Finans Kurumları lafzı tamamen yasadan kalkmış bu bağlamda faaliyet gösteren tüm bankalar

[6] The Trustee Savings Bank (TSB) bir İngiliz finans kurumudur. (Trustee Savings Bank: Wikipedia, 2021).

Katılım Bankası olarak adlandırılmıştır. Bahsi geçen son dönem Katılım Bankalarının olgunlaşma dönemidir. Diğer iki dönem dikey büyüme piyasada var olma olarak adlandırılırken 2005 sonrasında mevcut bankalar piyasadaki hacimlerini artmışlardır (Sırım, 2013: 187).

Türkiye'de İslam dininde faizin yasak olması bağlamında birçok insan ekonomiye ellerindeki fonları aktaramamıştır. Piyasada alternatif kurumların olmaması bu hassasiyetleri gösteren insanların çeşitli şekillerde arayışlara gitmelerine sebebiyet vermiştir. Kuyumcularda ya da evlerinde altın biriktirme, gayrimenkul yatırımları, ikinci el araç alımları vb. gibi seçenekler kayıt dışı ekonominin artmasına sebebiyet vermiştir. Ekonomiye kazandırılmak istenen fonlar Türkiye'de Katılım Bankacılığı fikriyle hayata geçirilmek istenmiştir. Bu sayede fonların atıl kalması minimize edilip ülke kalkınması planlanmıştır (Yanık ve Erden, 2018: 188-189).

Türkiye 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası'nda kurucu üye olarak yer almış ve 1984 yılında buradaki sermaye payını arttırmış ve kuruluşun en büyük ortaklarından birisi olmuştur. Bu hamleyle birlikte İKB yönetim kurulunda sürekli üye bulundurma hakkı elde etmiştir. İslam Kalkınma Bankasında yer alan 56 İslam Devleti arasında iktisadi işbirliğinden faydalanmak için büyük derecede söz sahibi olmuştur. Zira bu işbirliği içerisinde dış ticaret hacminin artışı, altyapı yatırımlarının artışı, özel sektörün teşviki, finansman çeşitliliklerinin arttırılması gibi alt amaçlar bulunmaktadır. DESİYAB (Devlet Sanayi İşçi Yatırım Bankası) 1975'de tasarruflarını kâr/zarar ortaklığında değerlendirmek isteyen vatandaşlara faizsiz kredi ve finansman sağlamak amacıyla kurulmuştur (Ustaoğlu, 2014: 24).

KHK (Kanun Hükmünde Kararname) 13 sayılı kanun ile 1974 yılında bankaların kâr/zarar ortaklığı ile işlem yapabileceği belirtilmiştir. Ardından 1981 yılında Maliye Bakanlığı'nın yayınladığı "Kâra İştirakli Tahvil" adıyla kâr zarar ortaklığı ismi değişmiştir. Ancak son olarak Sermaye Piyasası Kurulu'nun 27 sayılı tebliğindeki kâr zarar ortaklığı özellikle KOBİ'lerin finansman sağlama araçlarından birisi haline gelmiştir. O dönemlerde de tercih edilen bir araç olmadığı saptanmıştır (Eskici, 2007: 74).

Türkiye'de ekonomik program içerisinde dönem dönem farklı politikalar izlendiği görülmüştür. İthal ikameci politikalar 1980'li yıllara kadar olan sürede öne sürülmüş fakat

bu süreçten sonra ihracatın arttırılıp büyümenin hedef alındığı bir ekonomi stratejisi belirlenmiştir. Bu belirlenen politikalar Türkiye'de finans alanında da yenilikleri beraberinde getirmiştir. 2499 sayılı SPK (Sermaye Piyasası Kanunu) 1981 yılında kabul edilmiş 5 yıl sonra İstanbul Menkul Kıymetler Borsası faaliyete geçmiş ve bu alanda somut adımlar atılmıştır. Sadece yeni kurumlar değil var olan kurumlar içerisinde de yenilikler gerçekleştirilmiştir. Bunlardan birisi T.C. Merkez Bankası'nın bünyesinde kurulan para piyasası kurumudur. Ekonomide 1980 ihtilali sonrasında farklı bir yapılanma ihtiyacı hissedilmiştir. İşte bu adımlardan bir tanesi de 1983 yılında "Özel Finans Kurumları'nın kurulmasıdır (Ustaoğlu, 2014: 25). Bu anlayışın temel amacı ise bankacılık literatürüne yeni bir finans kurumu ortaya atıp bu sayede faiz gibi İslamiyet'in yasaklamış olduğu kavramlara hassasiyet gösteren insanların ellerindeki atıl fonları ekonomiye kazandırmaktır. Türkiye'nin de kurucu üye olarak yer aldığı İslam Kalkınma Bankası'nda yer alan ülkelerle ticari ilişkilerin güçlenmesi ve bu ülkelerin yer altı zenginlikleri bakımından güçlü olduğu varsayımında kaynak transferlerinde başarılı bir yol izlendiği saptanmıştır (Balak, 2019).

Türkiye Katılım Bankaları Birliği' nin yayınlamış olduğu Türkiye' de katılım bankacılığı ile ilgili kilometre taşları yıllar itibariyle şu şekildedir;

TABLO 1: Türkiye'de Katılım Bankacılığının Kronolojik Olay Sıralaması

TARİH	OLAY
1983	83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Özel Finans Kurumları kurulmasına izin verilmiştir.
1984	Albaraka Türk Özel Finans Kurumu'na faaliyet izni verilmiştir.
1985	Albaraka Türk Özel Finans Kurumu ve Faisal Finans Kurumu faaliyete başlamıştır.
1989	Kuveyt Türk Özel Finans Kurumu kurulmuştur.
1991	Anadolu Özel Finans Kurumu kurulmuştur.
1995	İhlas Finans Kurumu kurulmuştur. Özel Finans Kurumları Birliği Vakfı kurulmuştur.

1996	Asya Özel Finans Kurumu kurulmuştur.
1999	Özel Finans Kurumları 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsamına dahil edilmiştir.
2001	İhlas Finans Kurumu'nun faaliyeti Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından durdurulmuş ve bankacılık ruhsatı iptal edilmiştir. Faisal Finans Kurumu, Family Finansa dönüşmüştür. Özel Finans Kurumları Birliği kurulmuştur.
2002	Kuveyt Türk ilk yurtdışı şubesini Bahreyn'de hizmete açmıştır. TKBB' nin ilk yayını olan Faizsiz Bankacılık yayımlandı.
2003	Özel Finans Kurumları Birliği Vakfı tasfiye edilerek tüm malvarlığı Özel Finans Kurumları Birliği'ne devredilmiştir. Özel Finans Kurumları Birliği internet sitesi açılmıştır.
2005	5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile sektördeki kuruluşların unvanı "Özel Finans Kurumu" yerine "Katılım Bankası" şeklinde değiştirilmiştir. Özel Finans Kurumları Birliği unvanı "Türkiye Katılım Bankaları Birliği" olarak değiştirilirmiştir. Anadolu Finans ile Family Finans birleşerek Türkiye Finans olmuştur. Üç aylık banka ve sektör bilanço bilgileri, internet sitesinde başlanmıştır.

2006	Türkiye Katılım Bankaları Birliği Statüsü Resmi Gazete' de yayınlanmıştır. Bank Asya'nın halka arzı gerçekleştirilmiştir.
2007	Albaraka Türk'ün halka arzı gerçekleştirilmiştir. Bireysel Müşteri Hakem Heyeti faaliyete başlamıştır.
2008	Türkiye Finans Katılım Bankası'nın %60 hissesi Suudi Arabistan kökenli The National Commercial Bank (NCB) tarafından satın alınmıştır.
2011	Kuveyt Türk ilk özel kira sertifikası ihracını gerçekleştirmiştir. Borsa İstanbul'da faaliyet göstermek üzere Katılım Endeksi oluşturulmuştur.
2012	Hazine Müsteşarlığı ilk kamu kira sertifikası ihracını gerçekleştirmiştir. Zamanaşımı sorgulama portalı faaliyete geçirilmiştir. Albaraka Türk ilk yurtdışı şubesini Irak- Erbil'de açmıştır. Türkiye Katılım Bankaları Birliği ile Malezya İslami Bankalar Birliği arasında işbirliği anlaşması imzalanmıştır.
2013	Katılım Emeklilik kurulmuştur.

2014	Katılım Endeksine Dayalı Borsa Yatırım Fonu kurulmuştur. Türkiye Katılım Bankaları Birliği ile İslami Araştırma ve Eğitim Enstitüsü arasında işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Çalışan ve şube sayısı istatistikleri yayınlanmaya başlanmıştır.
2015	KT Portföy kurulmuştur. Ziraat Katılım Bankası ilk kamu katılım bankası olarak kurulmuştur. Türkiye Katılım Bankaları Birliği 2015-2025 Strateji Belgesi yayınlanmıştır. Kuveyt Türk Almanya'da İslami bankacılık prensiplerine uygun KT Bank AG'yi kurmuştur. Bank Asya'nın yönetimi TMSF' ye devredilmiştir. Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu bakanlık bünyesinde Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu kurulmuştur. Albaraka Portföy kurulmuştur.
2016	TMSF tarafından Bank Asya'nın faaliyet izni kaldırılmıştır. Vakıf Katılım Bankası ikinci kamu katılım bankası olarak kurulmuştur. Bireysel Müşteri Hakem Heyeti uygulaması hayata geçirildi. Onuncu Kalkınma Planı İstanbul Finans Merkezi Programı kapsamında "Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finansın Geliştirilmesi" başlıklı bileşen eklenmiştir. Üniversitelerde okutulmak üzere Katılım Bankacılığı ders kitabı projesi başlatılmıştır.
2018	TKBB bünyesinde, "Merkezi Danışma Kurulu" kurulmuştur. TKBB, yüksek lisans ve doktora bursu vermeye başlamıştır.

	Ortopedik engelli müşterilere hizmet veren ATM'ler haritası yayınlanmaya başlanmıştır. Faizsiz Finans Standartları adlı tercüme eser yayınlanmıştır.
2019	Türkiye Emlak Katılım Bankası üçüncü kamu katılım bankası olarak kurulmuştur. Şu anda 6 katılım bankası bulunmaktadır; Albaraka Türk Katılım Bankası Türkiye Emlak Katılım Bankası Kuveyt Türk Katılım Bankası Türkiye Finans Katılım Bankası Vakıf Katılım Bankası Ziraat Katılım Bankası

Kaynak: TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği: Kurumsal, 2020)

1.2.2 Türkiye'de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları

Bu başlık altında Türkiye'de mevcut olarak faaliyet gösteren Katılım Bankaları ele alınacaktır.

Türkiye'de Özel Finans Kurumları adı altında kanun çıkarılmasından sonra bu bağlamdaki kurumların faaliyete geçmesi hız kazanmıştır.

1.2.2.1 Albaraka Türk Katılım Bankası

Albaraka Türk, 1984 yılında kurulmuş ve 1985 yılında faaliyete başlamıştır. Ortadoğu'daki güçlü şirketlerden olan Albaraka Bankacılık Grubu, İslam Kalkınma Bankası ve Türk ekonomisine yarım yüzyıldan fazla katkı sağlamış yerli bir şirket öncülüğünde kurulmuştur. 30/06/2019 tarihi itibariyle %67'sinin yabancılara, %25'inin halka açık ve %8' inin de yerli ortaklara sahip olduğu bir ortaklık yapısı mevcuttur. Sektörde 30 yılı aşkın süredir faaliyet göstermektedirler. Kurulan ilk özel finans kurumudur (Hakkımızda,2021, Albaraka).

1.2.2.2 Kuveyt Türk Katılım Bankası

Kuveyt Türk 1989 yılında kurulmuştur. Hisselerinin %62'si Kuwait Finance House (KFH), %19'u Türkiye Cumhuriyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, %9' u Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kuruluşuna, %9'u İslam Kalkınma Bankası'na ve %1'lik kısmı ise gerçek ve tüzel kişilere aittir. Kuveyt Türk'ün hisseleri halka açık değildir. Kurumun öz kaynakları 7 Milyar TL civarındadır. Mevcut katılım bankaları içerisinde en geniş şube ağı ve personel sayısına ayrıca aktif büyüklüğü de en yüksek kurumdur (Hakkımızda, 2020, KuveytTürk Katılım Bankası).

1.2.2.3 Türkiye Finans Katılım Bankası

Türkiye Finans 1991 yılında kurulmuştur. % 100 yerli sermayeli ilk özel finans kurumudur. Anadolu Finans ile 1985-2001 yılları arasında Faisal Finans Kurumu adıyla katılım bankacılığı faaliyetiyle iştigal eden Family Finans'ın 2005 yılından sonra birleşmesiyle kurulmuşlardır. 2005 tarihinde Türkiye Finans Katılım Bankası olarak isim değiştirmişlerdir. Şu anda %60 hissesi Saudi National Bank (SNB)'a aittir (Hakkımızda, 2021, Türkiye Finans Katılım Bankası).

1.2.2.4 Ziraat Katılım Bankası

Ziraat Katılım Bankası 2014 yılında 675,000,000 TL sermaye ile kurulmuştur. 2015 yılında ise faaliyetine başlamıştır. 2018 yılında ise sermayesi 1,750,000,000 TL' ye yükseltilmiştir. 45 ilde 102 şube ile faaliyet göstermektedir (Hakkımızda, 2021, Ziraat Katılım Bankası).

1.2.2.5 Vakıf Katılım Bankası

Vakıf Katılım 2015 yılında kurulmuştur. 2016 yılında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından faaliyet izni alarak faaliyetlerine başlamışlardır. Sermayenin tamamı Vakıflar Genel Müdürlüğü, Bayezid Hanı-ı Evvel Bin Mustafa Han Vakfı, Mahmut Han-ı Sani Abdulhamit Han Vakfı ve Murat Paşa Bin Abdusselam Vakfı' na aittir. Sermayesi 5,720,000,000 TL' dir (Hakkımızda, 2021, Vakıf Katılım Bankası).

1.2.2.6 Emlak Katılım Bankası

Daha öncesinde Anadolu Bankası ve Türkiye Emlak Kredi Bankası' nın 1988 yılında birleşmesiyle oluşan banka 25 Şubat 2019 Tarihinde Resmi Gazete' de yayımlanan faaliyet izniyle Katılım Bankası adı altında faaliyetlerine başlamıştır. Yıllar içerisinde değişen ülke ihtiyaçları sebebiyle birçok kez isim değişikliğine giden banka, Emlak ve Eytam Bankası olarak çıktığı yola, sırasıyla Türkiye Emlak Kredi Bankası ve Türkiye Emlak Bankası isimleriyle devam etti. 2018 yılında bir katılım bankası olarak yeniden hizmet vermesi kararlaştırılan Türkiye Emlak Katılım Bankası, 2019 yılında faaliyet izni almıştır. Mevcut sermayesi şu anda 1.026.915.496 TL' dir. En son kurulan katılım bankası olarak yer almaktadır (Hakkımızda, 2021, Emlak Katılım Bankası).

Katılım bankaları ile ilgili karşılaştırmalı bilgiler şu şekildedir.

TABLO 2: Türkiye' de Katılım Bankalarının Mukayeseli Raporu

Finansal Başlıklar		Albaraka Türk	Emlak Katılım	Kuveyt Türk	Vakıf Katılım	Ziraat Katılım	Türkiye Finans
		2020 / Q4	2020 / Q4	2020 / Q4	2020 / Q4	2020 / Q4	2020 / Q4
TOPLANAN FONLAR	TP	15.465.033	5.332.739	33.499.285	12.549.368	24.902.562	15.485.189
	YP	36.148.091	6.344.661	88.673.699	27.017.103	21.483.588	41.905.397
	TOPLAM	51.613.124	11.677.400	122.172.984	39.566.471	46.386.150	57.390.586
KULLANDIRILAN FONLAR		42.415.955	13.599.033	79.054.048	29.423.793	43.359.636	47.739.939
TASFİYE OLUNACAK ALACAKLAR (NET)		2.045.276	172.697	2.934.591	714.652	1.181.058	2.652.383
TOPLAM AKTİF		69.315.799	20.390.177	152.290.315	53.157.628	60.186.996	81.370.822
ÖZ VARLIK		4.044.227	1.539.266	7.995.097	4.798.566	3.734.273	5.495.302
NET KÂR		254.737	80.597	1.400.281	666.866	638.562	675.677
PERSONEL SAYISI		3.390	814	6.000	1.642	1.261	3.731
ŞUBE SAYISI		229	50	435	116	105	319

Kaynak: (Türkiye Katılım Bankaları Birliği: Sektör Bilgileri, 2021).

Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin 2020 4. çeyrek verileri göz önüne alınarak bütün kalemlerde Kuveyt Türk Katılım Bankası'nın sektör lideri olduğu görülmektedir. Katılım Bankalarının şube sayılarına bakıldığında yıllar geçtikçe daha da fazla oldukları ve bu bağlamda sektörde azınlık olmaktan çıkmış ve bunun istikrarlı şekilde arttığı saptanmıştır. İstihdam edilen personel sayısına bakıldığında ise ülke ekonomisine doğrudan katkı yaptıkları saptanmaktadır. Özel Finans Kurumları'nın kurulduğu ilk tarihten bu yana Katılım Bankaları büyük bir yol kat etmişlerdir. İstikrarlı bir şekilde büyüme gösteren Katılım Bankaları toplumsal açıdan sektördeki sisteme rekabetçi bir yapı olarak ve günden güne daha da aktif olarak fayda sağlamaktadırlar (Coşkun, 2008).

Türkiye'nin Katılım Bankacılığı sektöründe aktif olmak isteme sebeplerinden birisi ülkenin çoğunluğunun Müslüman olmasından kaynaklı olarak ve buna mukabil atıl fonların ekonomiye kazandırılmak istenmesidir. Bunun yanında yine ana bir hedef olarak Körfez ülkeleriyle olan ilişkilerin güçlendirilip buradan uluslararası ticaret bağlamında fon ve diğer yeraltı kaynaklarının transferindeki beklentilerdir. Sadece ithalat bağlamında

değil aynı dine mensubiyetten ötürü ihracat sahalarının da genişletilmek istenmesi yine diğer bir hedef olarak nitelendirilebilmektedir (Ustaoğlu, 2014: 27-28).

Türkiye'nin son 7-8 yıl ele alınarak Ziraat Bankası, Vakıflar Bankası gibi kamu bankaların da Katılım Bankacılığı sektörüne girmesi kalkınma planının bir parçası olarak nitelendirilmektedir. Devletin burada Katılım Bankaları açısından sektördeki payın arttırılması hem rekabetin arttırılması kanadında hem de fon mekanizmasında ki işleyişin devamı planlanmaktadır. Burada ilerleyen süreçlerde sadece Katılım Bankalarının sektördeki paylarının ve aktiflerinin arttırılması gibi dikey büyüme planlarının yanı sıra sektör içindeki olumsuz algıların araştırılması, faizsiz finans sisteminin tanıtımının yaygınlaştırılması, işleyişin felsefesinin anlatılması gibi bu sektör içerisindeki derinleşme planlarının da olduğu saptanmıştır. Katılım Bankalarında yaygınlık kazanan sukuk, yatırım fonu, murabaha ve diğer ürünlerin yaygınlaştırılması danışma kurulları tarafından alınıp satılması caiz görülen hisse senedi piyasasındaki aktifliklerin arttırılması da yine planlar arasında yer almaktadır (Ersoy ve Süner, 2018: 169-172).

Katılım Bankacılığı ismi Türkiye'de 2005 yılında alınan kararla kayda geçmiştir. Daha öncesinde Özel Finans Kurumları olarak anılan bu bankacılık çeşidi 01.11.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile değişmiştir. Özel Finans Kurumları Birliği' nin de ismi bununla birlikte değişerek Türkiye Katılım Bankaları Birliği adını almıştır. Bu bankacılık çeşidi içerisinde yer alan Bank Asya[7] ise Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDKK) tarafından Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)' na devredilmiştir. Bunun akabinde 2015 yılında devri gerçekleşen Bank Asya'nın 2016 tarihinde faaliyet iznine son verilerek çalışmaları durdurulmuştur (Şahin ve Tetik, 2020: 297-303).

1.3 Katılım Bankalarında Finansman Ürünleri ve Fon Toplama Yöntemleri

Araştırmanın bu bölümünde Katılım Bankalarında kullanılan ürünler hakkında bilgiler yer almaktadır. İlk olarak Katılım Banklarında yer alan fon toplama ürünleri olan

[7] 18 Temmuz 2016 tarihinde Bank Asya'nın faaliyetlerinin 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 107'nci maddesinin ikinci fıkrası kapsamında geçici olarak durdurulmasına karar verildiğini bildirdi. Faaliyetlerinin durdurulmasının nedeni terör eylemlerine destekte bulunmasıdır.

özel ve cari hesap adı altındaki ürünler sonrasında ise kullandırılan finansman ürünlerinden bahsedilecektir.

1.3.1 Fon Toplama Yöntemleri

Katılım Bankalarının da diğer bankalar gibi finansal bir işleyiş yapısı mevcuttur. İslami yöntemlerle gerçekleşen bu finansal sistemde amaç faizsiz yapıyı korumak ve buna göre hareket etmektir. Zira ele alınan ürünün önce İslami açıdan uygun olup olmadığının Kur'an-ı Kerim başta olmak üzere diğer Hadis ve Fıkıh kitaplarına bakılarak tespit edilmesi esastır. Bu tespitten sonra yapının ekonomik boyutları tartışılıp karara bağlanmaktadır (Karapınar, 2003).

Katılım Bankaları'nın iki adet fon toplama yöntemleri mevcuttur. Bunlar Özel Cari Hesaplar ve Katılma Hesapları'dır.

1.3.1.1 Özel Cari Hesaplar

Katılım Bankalarında hesapları olan müşterilerin para transferleri, döviz kıymetli maden işlemleri, kredi ve kredi kartı ödemeleri, bağış, aidat kira ödemeleri, fatura, vergi ve diğer Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) işlemleri, çek tahsillerinin yapıldığı hesaplardır. Bu hesaplar 200.000 TL'ye kadar TMSF garantisi altındadır Bireysel, 2022, (KuveytTürk Katılım Bankası).

Cari hesapların kullanımı ticari ya da bireysel fark etmemektedir. Bu bağlamda gerekli mevzuat şartları yerine getirilmesiyle istenildiği zaman açılabilen içerisinde bulunan bakiyenin banka şubesinin kasa durumunun yeterli olduğu müddetçe istenildiği zaman çekilebilen ve karşılığında banka tarafından herhangi bir getirisi olmayan hesaplardır. Katılım Bankalarında toplanan fonların yaklaşık olarak %20-25'i bu hesaplardan oluşmaktadır. Konvansiyonel bankalardaki vadesiz hesaplar bu hesabın bir benzeridir. Hesap açılışında ortada bir anlaşma vb. gibi durum yoktur (Yanpar, 2014).

Banka cari hesaplarda toplanan bu paraları kendi himayesine almakta olup ticari olarak kullanmaktadır. Katılım Bankaları bu hesap ya da bu hesap altında açılan hesap sahiplerine yatırılan para karşılığında faiz ya da kâr ödemezler. Bu hesaplar nakit sirkülasyonunun hızlı olduğu hesaplardır. Çek ödemelerinin, para transferlerinin, döviz

ve kıymetli maden işlemlerinin yapıldığı hesaplardır (Katılım Bankacılığı Nedir? Nasıl Çalışır?, 2020).

1.3.1.2 Katılma Hesapları

Katılım Bankaları ile mevduat sahipleri arasında kâr/zarar ortaklığı çerçevesinde gerçekleşen hesap türüdür. Mevduat sahipleri aylık, üç aylık, altı aylık, dokuz aylık ve senelik şekillerde bu hesapları açabilmektedirler. Katılım Bankalarında diğer faizli bankalarda olduğu gibi net bir getiri söz konusu değildir. Kâr/zarar ortaklığı çerçevesinde o dönemki elde edilen kâr fon sahipleri ile orantılı olarak paylaşılmaktadır. Hanekalkı ya da tüzel kişilerin bankalara yatırmış oldukları fonların segmentleri ve buna bağlı olarak elde edilen kâr doğru orantılı şekilde artmaktadır. Türk Lirası ya da yabancı para cinsinden açılabilirler. Burada anaparanın da geri ödenmeme riski bulunmaktadır. Zira ticarette kâr ve zarar durumu mevcuttur. Ama bankalar birden fazla sektörde ticaret yaptıkları için zarar edilen sektördeki açıkları kâr ettikleri sektörler tarafından kapattıklarından dolayı şu ana kadar zarar edilmemiştir. Risk vardır ama şu ana kadar bankaların zarar ettiği görülmemiştir. Dönem dönem kârın düşmesi bu duruma delalettir (Arşiv 2005, 2021, Resmi Gazete).

Katılım Bankalarında bu hesaplar İslami Finans literatüründe geçen *"mudaraba"* [8]ve *"muşaraka*[9]*"* adı altında kullanılmaktadır. Katılım Bankalarında işleyiş hem finansmanlarda hem de fonlarda ortaklık esasına dayanmaktadır. Burada mudaraba (bazı kaynaklarda mudarebe diye de geçmektedir) sermayenin gerçek veya tüzel kişi fark etmeksizin ortaya koyulup diğer tarafın emeği üstlenmesiyle kurulan fon toplama çeşididir. Türkiye' deki uygulamalarda genelde sermayeyi koyan taraf müşterilerdir. Müşteriler bankaya fonlarını aktararak bankanın yapmış olduğu ticarete ortak olmaktadırlar. Belirlenen vadelerde de kârlarını almaktadırlar (Mudarebe, 2020, T.d.v. islam ansiklopedisi).

[8] Sözlükte "yol tepmek" anlamındaki "darb fi'l-arz" deyiminde geçen "darb" kelimesinden türetilen mudârebe terim olarak bir tarafın sermaye koyması, diğer tarafın işletmeyi üstlenmesiyle kurulan kâr paylaşımı esasına dayalı ortaklığı ifade eder.

[9] Ticaret alanında faaliyet gösteren bir işletmeye sermaye koymak yoluyla sermayesine ortak olmaktır. Bu ortaklık türünde yatırımcı sermaye ve emeğini ortaya koyarak ticari işletmeye ortak olur. Bu ortaklık sonucunda aynı zamanda Ticari işletmenin faaliyetleri sonucu ortaya çıkan kâra veya zarara da ortak olur. Sermaye ortaklığı, her iki tarafın da sermayeye katıldığı ortaklığa müşareke denir. Bu ortaklıkta kâr anlaşmaya göre paylaşılır; ancak zarar sermayedeki hisseye göre dağıtılır (Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2021 Sektör Bilgileri).

Mudaraba Arap yarımadasında Câhiliye devrinde kervanlarda, İslâm'ın yayılmaya başladığı zamanlarda ise gerek kervan gerek deniz ticaretinde kısa vadeli finansman ihtiyacını karşılayan en hızlı finansman ürünlerden birisi olarak kayda geçmiştir. Kaynaklarda yer alan basit sözleşme örnekleri kendi içinde gelişme göstererek zamanla daha teknik bir görünüme kavuşmuştur (Tahâvî, II, 726). V-VII. yüzyıllara ait Kâhire Geniza belgelerindeki evraklar arasında bulunan mudarebe örnekleri buradaki ticarî sözleşmelerle ilgili evrakın önemli bir kısmını oluşturmaktadır (Çizakça, 2021).

Muşaraka, işletmenin sermayesine ortak olmak ya da katılmaktır. Burada mudarebeden farklı olarak hem sermaye ortaklığı hem de emeğin ortaklığı söz konusudur. Sermaye sahibi işletmeye hem sermayesini koyup hem de ortak olmaktadır. Kâra ve zarara ortaklık esastır (Takan ve Acar, 2018: 13).

Muşaraka yönteminde ortaya koyulan sermaye ve buna bağlı olarak kârın ve zararın da taraflar arasında anlaşmalı olarak belirlenmesi esastır. Kâr ve sermaye oranının birbiriyle orantılı olma zorunluluğu bulunmamaktadır. İslami yöntemlerle faaliyet gösteren bankalar ortaklarına sermaye koyma şansı yaratırken, kâr paylaşımı hususunda da anlaşma babında serbestlik getirilmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken tek husus ise kâr zarar paylaşımının faaliyetlerin başlamadan önce belirlenmesidir (Akgüç, 1992).

Muşarakada söz konusu Katılım Bankaları müşterisinin beyan ettiği sermayenin bir kısmını sağlama yükümlülüğüne sahiptir. Geri kalan kısım ise müşterinin kendi imkânları doğrultusunda sermaye tamamlanmaktadır. Müşteri burada kendi sermayesinin denetim ve idaresini üstlenmektedir. Müşterinin artan sorumlukları dâhilinde kârdan daha çok pay alabilme imkânına sahiptir. Bu sistemde kazanç net olarak belirlenmemektedir. Ticarete esas olan yöntemde zarar riski bulunmakla birlikte ne kadar kâr elde edileceği de bilinmemektedir. Müşteri yaptığı işe ve deneyimi sebebiyle kurum ya da kuruluştan daha fazla kâr almaktadır. Zarar söz konusu olması durumunda da ortaklar sermayeleri kadar mesuldür. Müşteriler ticaretlerinin dışında ek bir zarara ortak değillerdir. Muşaraka yöntemi genelde sanayi sektöründe kullanılmaktadır. Alınan makine ve ekipmanlarda sistem burada tam olarak uygulanmaktadır (Küçükkocaoğlu, 2006).

Günümüzde sık kullanılan bir başka ürün ise **sukuktur** (**kira sertifikası**). Katılım Bankaları gelişen bankacılık yapısıyla birlikte faizsizlik prensibini bozmadan bu kurallar çerçevesinde mevcut ürün yelpazelerini genişletip yatırımcısına daha farklı ürün bileşenleri sunabilmektedir. Bu ürünlerden birisi olan sukuk, katılım bankalarının son birkaç yıldaki en göze çarpan ürünü olmaktadır. Kelime olarak "finansal sertifika" anlamına gelmektedir. Terim karşılığı fıkıh kitaplarında *"*bir mal, hizmet, kullanım hakkı ya da belirli bir yatırım aktivitesinin mülkiyetine dair eşit değere sahip şâyi hisseli[10] belgeler*"* demektir (Muhaysin, 2021).

Katılım Bankalarında kullanımı yaygınlaşan sukuk bir varlığa sahip olmanın veya ondan faydalanma hakkı veren ve sahibi ya da faydalanıcısına belirli dönemlerde getiri sunan ikincil piyasalarda alım satıma konu olan faizsiz bir sermaye piyasası ürünüdür. Ürün Türkiye'de Kira Sertifikaları Varlık Kiralama Anonim Şirketlerince (VKŞ) ihraç edilmektedir. Bankalar genelde bilançolarında bulunan gayrimenkullerini, leasing ile ilgili olan makine teçhizat gibi değerlerini yatırım amacıyla sertifika haline getirerek ve Varlık Kiralama Şirketleri aracılığıyla bu varlıkların mülkiyetinin yatırımcısına transferine öncülük ederek ihracını gerçekleştirirler. Bu bağlamda farklı sukuk çeşitleri de görülebilmektedir. Bunlar Yönetim Sözleşmesine, Alım-Satıma, Ortaklığı veya Eser Sözleşmesine Dayalı sukuklar olabilmektedir (Yatırım Araçları, 2022, KuveytTürk Katılım Bankası).

1.3.2 Finansman Ürünleri

Katılım bankalarında kâr zarar ortaklığı çerçevesinde gerçekleşen fon toplama ürünleri ihtiyacı olan müşterilerine yine aynı husus göz önünde bulundurularak finanse edilir. Katılım bankalarında da temel mantık uzun vadeli fonların kısa vadeli finansmanlarla kullandırılmasıdır. Katılım bankalarında finansman ürünleri birçok kaynakta farklı şekillerde ele alınmaktadır. Bazı kaynaklarda finansman ürünlerinin kullandırım esasına göre bazı kaynaklarda ürünün içeriğine göre temel olarak bu ürünler şu şekildedir (Yıldız, 2007: 47-54).

- Murabaha
- Selem
- İcara

[10] Ortak mülkiyette mâliklerden her birinin o malın bütününde yaygın bulunan hissesi (Müelleif Hakkında: Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, 2021).

- Muşaraka
- Mudaraba
- Karz-ı Hasen
- İktina
- İstisna

1.3.2.1 Murabaha

Finanse edilmesi söz konusu malın satış fiyatının üzerine finansal kurumun üzerine kâr ekleyerek satması işlemidir. Sözlükte "artma, kâr ve ticari kazanç" gibi anlamlara gelmektedir. Fıkıhta iki çeşit olarak varsayılmaktadır. Bunlardan birincisi "Bey'u'l-musavame" yani tarafların birbiriyle pazarlık etmesi mukabilinde satıcının maliyetinden bağımsız olarak alım satımın gerçekleşmesidir. En yaygın olarak kullanılan yöntemin bu olduğu saptanmıştır. İkincisi ise satıcının maliyetinin gözetilerek yapıldığı şekline ise büyûu' l-emane denmektedir. Modern bankacılık ve buna ek olarak Katılım Bankacılığında durum temel yapı korunarak revize edilmiştir. Vade ve diğer şartlar taraflar arasında mevzuatlar gereğince belirlenmektedir. Dikkat edilmesi gereken hususlarda banka malın alım satım işleminden sonra devreye girmemektedir. İşlemin evvelinde banka devreye girer işlemi yürütür ve satışı gerçekleştirir. Burada amaç bankanın alım satıma tanık ve aracı olması, alım satıma konu olan malın gerçekte var olup olmamasının tespiti ve en önemlisi ise malın finanse edilmesidir. Yani alım satıma konu olan ürün satıldıktan sonra bankanın bu işleme ortak olması Katılım Bankacılığının temel prensibi olan faizsiz bankacılık işleyişine ters düşmektedir. Katılım Bankalarının konvansiyonel bankalardan ayıran en temel özellik söz konusu Katılım Bankasının malın finanse edilmesinde, konvansiyonel bankanın ise paranın finanse edilmesinde rol oynamasındandır. Murabaha işlemi tüm dünyada ve Türkiye' de neredeyse tüm Katılım Bankalarında var olan bir üründür (Murabaha, 2020, T.d.v. islam ansiklopedisi).

1.3.2.2 Selem

Selem yöntemi tarımın finansmanında kullanılmaktadır. Yapı olarak alıcının alım satıma konu olan ürünlerin alıcı tarafından ederinin peşinen ödendiği, satıcının ise ürünlerinin ileride belirlenen bir tarihte teslim etmeyi taahhüt ettiği bir finansman ürünüdür (Al Hassan,1993:105). Selem yöntemi Türkiye' deki Katılım Bankalarında sık

kullanılmasa da dünyada kullanımı yoğun olan finansman yöntemlerinden birisidir. Selem işleminin gerçekleşmesinde bazı şartlar bulunmaktadır. Ehzan ve Shahzad (2015) ‘e göre bu şartlar şu şekildedir;

- Fiyat alıcı tarafından peşinen ödenmelidir.
- Pazarda malın kıt olmaması gereklidir.
- Sözleşmeye konu olan ürünün her özelliği alenen belirtilmelidir.
- Belirlenen eder nakden ödenmek istense de ayni ya da emtia olarak da ödenebilmektedir. Burada kıstas şudur. Şayet alım satıma konu olan ürün elmaysa ödemeye konu olan ürün de elma olamaz. Yani alım satıma konu olan üründe ödeme aracı da aynı ürün olamaz.
- Selemdeki teslim süresi taraflar tarafından belirlenebilmektedir. Malın teslimi ne kadar kısa olursa sözleşme ve takip edilebilirliğin ehemmiyeti o derece iyi olacaktır.
- Ürünün teslim taahhüdü satıcı tarafından verilip buna ek olarak rehin ve diğer ürünler de verilebilmektedir.
- Sözleşme tarafların haklı beyanlarıyla birlikte karşılıklı olarak feshedilebilmekte ya da değiştirilebilmektedir.
- Selem yöntemi sadece tarım ürünleri için geçerli olmaktadır. Bunun dışındaki ürünlerin selem yöntemine konu olması uygun değildir (Belgeler, 2013, Sermaye Piyasaları a.u.m.).

1.3.2.3 İcara

Kelime anlamı olarak “kira, kiraya verilen ya da kiraya vermek” anlamlarına gelmektedir. Modern bankacılıktaki karşılığı leasing olan icara işleminde alım satıma konu olan makine, alet, eşya teçhizat ve bunun gibi ürünlerin sözleşmede belirlenen dönemlerde yapılan kira ödemeleriyle yapılan finansal kiralama işlemidir. Kiralama işleminin sonucunda kiralama dönemi bittikten sonra mal kiracıya satın alma hakkı tanımaktadır (Sercan, 2014: 58).

Bu yöntemde normal bilinen kiralama yöntemi gibi benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. İcara yönteminde malın tüm kullanım hakkı kiracıya aittir. Satıcı sözleşmede belirlenen periyotlarda kirasını almaktadır. Ürünle ilgili tüm bakım ve diğer

maliyetler satıcı tarafından gerçekleştirilmektedir. Alıcının böyle bir yükümlülüğü bulunmamaktadır (Sercan, 2014: 59).

1.3.2.4 Muşaraka

Bu yöntem fon toplama ürünlerinde de belirtilmekteydi. Tarafların ortaya sermayeyi birlikte koyması mukabilinde bankada burada bir nevi fon kullandırımı yapmaktadır. Mudarabadan tek fark söz konusu finans kurumunun da ortaya sermaye koymasının yanında yatırımcının da bir sermaye yükümlülüğünün olmasındandır. Ayrıca diğer bir fark ise sermayedarlar her iki taraf da olduğu için yatırımcının da yönetimde söz sahibi olma hakkı vardır. Her bir ortağın ayrı ayrı mülkiyet hakkı bulunmaktadır. Mudarabada durum sadece finansörlere verilen yetkiler neticesinde gerçekleşirken yaygınlaşması daha kıt kalmıştır (Aktaş, 2016: 18).

1.3.2.5 Mudaraba

Müşaraka gibi finansman ürünlerinde de yer almaktadır. Zira ortaya koyulan sermaye şayet söz konusu finans kurumu tarafından yapılıyorsa bu finansman ürünü olmaktadır. Ortaya koyulan sermayeyi yatırımcı temin ediyorsa fon toplama ürünü olarak nitelendirilmektedir (Yardımcıoğlu ve diğerleri, 2014: 199-212).

1.3.2.6 Karz-ı Hasen

Günümüz Katılım Bankaları içerisinde en az kullanılan ürünlerden birisidir. Kelime anlamı olarak "kesip koparmak, karşılık vermek" demektir. Terim olarak ise "geri ödenmek üzere verilen mal" veya "ödünç para vermek" demektir. İslamiyet' te temel alınan hususlardan bir tanesi de yardımlaşmadır. Hz. Muhammed' in bir Hadis' i Şerifleri' nde "Kim bir borçluya mühlet verirse, her gün için bir sadaka sevabı kazanır. Kim onun borcunu vadesi geldikten sonra tehir ederse, tehir ettiği müddetçe, her geçen gün (alacağı mal kadar) sadaka yazılır" (İbn-i Mâce, Sadakât, 14).

Katılım Bankalarının bu ürünü çok tercih etmemelerinin sebebi öncelikle verilebilecek kişi sayısının kriterlerden dolayı az olması diğeri ise işlemin sonucunda bir

kâr ve benzeri gibi elde edilememesidir. Çünkü karz-ı hasen gerçek veya tüzel kişiye fark etmeksizin verilen karşılığında hiçbir getirisi olmayan bir üründür (Avcu, 2015).

1.3.2.7 İktina

Finansal kiralama olarak da bilinmektedir. İcara yöntemine çok benzemekle birlikte kiralama işlemi belirli bir dönem için olmaktadır. Bu özelliğiyle icaradan ayrılmaktadır. Gayrimenkul ya da diğer makine ve teçhizatın kullanımı kiracı mülkiyeti ise finans kurumuna aittir (Takan ve Acar, 2018: 14).

1.3.2.8 İstisna

Söz konusu alıcı ve satıcı arasında geçen bir ürün ya da hizmetin imal ettirilmesinde gerçekleştirilen finansman ürünüdür. Buradaki işlem satıcı alıcının talep ettiği malı imal eder, işler nihai haline getirir ve alıcıya teslim etmeyi taahhüt eder. Genelde inşaat sektöründe faaliyet gösteren gerçek ve tüzel kişiler için kullanılmaktadır. Malın bedeli peşin olarak ya da taksitli veya ileriki dönemlerde ödenebilmektedir (Tunç, 2010).

Selem yöntemine benzerlik gösterse de bazı özellikleriyle farklıdır. Zira satın alınan ya da alınacak malın imal edilecek olması ve malın bedelinin taksitli ödenebilmesi gibi özellikleriyle selemden ayrılmaktadır (Zarga, 1997: 68).

BÖLÜM II

KATILIM BANKALARI VE EKONOMİK BÜYÜME

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacı olan Katılım Bankalarının ekonomik büyüme üzerinde nasıl etkiler sağladığı teorik olarak ele alınacaktır. İlk olarak ekonomik büyümenin kavramsal açıdan ne anlama geldiği ele alınmış, bankaların ekonomik büyüme üzerinde nasıl bir paya sahip olduğu tespit edilmiş ve son olarak Türkiye' de bankacılık sektörünün ekonomik büyüme üzerinde nasıl etkilere sahip olduğu ele alınmıştır.

2.1 Ekonomik Büyüme Kavramı

Araştırmanın bu bölümünde ekonomik büyüme kavramına değinilmiştir. Ekonomik büyüme nedir, ekonomik büyümenin temel kaynakları nelerdir sorularına yanıt aranmıştır.

2.1.1 Ekonomik Büyüme Tanımı

Ekonomik büyüme kavramı günümüzde sıkça kullanılan her ekonominin temel amacı olmakla birlikte genel olarak kabul gören tanımı Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla'da (GSYİH) meydana gelen değişmelerdir (Ekonomik büyüme, 2021, Vikipedi). GSYİH ülkenin üretim hacminde meydana gelen artışlarının önemli göstergelerinden bir tanesidir. Burada gerçekleşen olumlu hareketler ülke ekonomisinin ana hatlarıyla büyümekte olduğunu göstermekle birlikte sadece bu kaleme bakarak da ekonomileri yorumlamak olanaksızdır. Zira bir ekonominin sadece tek bir göstergesi olmamakla birlikte iktisatta da sadece bir gösterge bulunmamaktadır (Turan, 2008: 11).

Ekonomik büyüme tüm dünyada ülkelerin ekonomik durumları ele alındığı varsayımı altında önemli bir konudur. Fakat genel olarak gelişmiş ülkeler bu kavrama daha ağırlık vermektedirler. Bunun sebebi ise ekonomilerinin istenen belirli bir seviyede olması ve bu seviyenin yıllar itibariyle istikrarlı şekilde korunup büyümesidir. Gelişmekte olan veyahut az gelişmiş ülkeler ise daha çok ekonomik kalkınmaya özen gösterirler. Dünyadaki büyük ekonomiler hedef alınıp bu seviyelere ulaşmak amaçlarındadırlar. Önce istenilen seviyeye getirilip seyrinin korunması daha sonraki aşamalar olduğu saptanmıştır. Ekonomik büyümeye önem veren ülkeler GSYİH'da yer alan değişimleri

dikkate almaktadırlar. Ekonomik kalkınmanın takibinde olan ülkeler ise yine GSYİH nazarında gerçekleşen değişimlerin dikkate alınmasıyla birlikte bunun yanında gelir adaletsizliklerinin giderilmesi, istihdamın arttırılması yani işsizliğin giderilmesi, ekonomik ve diğer sosyal kurumların modernleşmesi, kişi başına düşen gelirin arttırılması gibi kavramlara da önem vermekte oldukları bulguları saptanmıştır (Seyidoğlu, 2006: 829).

Ekonomik büyüme ile kastedilen aslında fiyat artışlarından tasfiye edilmiş büyüme yani reel büyümedir. Bir ekonomide pasta üretimi 500 adet artmıştır demek büyüme demektir. Büyüme refah artışı yaratmıştır. Fiyat artışlarının yarattığı büyüme ise nominal büyümedir. Sadece görüntü değişmektedir. Refah artışına katkı yapmamaktadır (Mahfi Eğilmez,2021, Kendime Yazılar).

Ekonomide üretim düzeyini gösteren kaynak üretim olanakları eğrisi olarak varsayılmaktadır. Üretim imkânları eğrisinde gerçekleşen değişimler de ekonomik büyümeyi göstermektedir. Ekonomik büyümenin temel özellikleri şunlardır;

- Ekonomik büyüme uzun döneme yayılan bir kavramdır.
- Nominal değil reelde yer alan artışları ifade etmektedir.
- İkame yatırımların ekonomi büyüme ile ilgisi bulunmamaktadır.
- Ekonomik büyümenin gelir dağılımını iyileştirici bir etkisi bulunmamaktadır (İktisadi Büyüme, 2015).

Ekonomik büyümeyi içsel ve dışsal büyüme dışında 9 grupta toplamak mümkündür. Bunlar spontane büyüme, planlı büyüme, kapalı büyüme, açık büyüme, durgun büyüme, üstel büyüme, biyolojik büyüme, dengeli büyüme, dengesiz büyüme şeklindedir. Birleşmiş milletlerin 1966 yılında İnsani Kalkınma Raporu'nda buna ek olarak kaçınılması gereken beş kötü büyüme çeşidi de şu şekildedir; işsiz büyüme, acımasız büyüme, sessiz büyüme, köksüz büyüme ve geleceksiz büyüme. Raporda listelenen istenmeyen beş kötü büyümenin ortak özelliklerinde ekonomik büyümenin gerçekleşmesi ama burada diğer bazı göstergelerin olumlu ivme kazanmamasıdır (İktisadi Büyüme, 2015).

Ekonomik büyüme kavramı genel kabul gören bir tanıma sahip olsa da iktisadın bir sosyolojik bilim varsayımı altında farklı görüşlere de yer verilmiştir. İktisatçıların bu bağlamda farklı görüşlere ayrıldıkları saptanmıştır. İki ana görüş altında bunlardan birisi dışsal ekonomik büyüme teorileri diğeri ise içsel ekonomik büyüme teorileridir. Neoklasik İktisadi görüşe göre teknolojik gelişmenin, üretimde gerçekleşen artışın yalnızca üretim faktörleri tarafından izah edilemeyen kısmıyla ölçüldüğü kabul edildiği bilinmektedir. Yani kısaca teknolojik gelişmenin dışsal bir faktör olduğu varsayılmaktadır. Bunun temelinde ise GSYİH nazarında azımsanmayacak derecede etkisi olmasına rağmen teknolojik gelişmelerin ekonomik faktörlerden etkilenmediğinin dışa bağımlı olması yatmaktadır (Seyidoğlu, 2006: 844-845).

Ekonomik büyüme kavramı aslında günümüzde GSYİH'nın artışı yani üretim miktarındaki artış gibi bir tanıma sahip olsa da aslında hep var olan bir durum olduğu saptanmıştır. Ekonomistlerin dönemler itibari ile değişen tanımları görülmektedir. Buna örnek olarak Merkantilistlerin, Klasiklerin, Monetaristlerin ya da birçok farklı okulun görüşlerinin farklı olmasına mukabil farklı tanımlamaları da mevcuttur. Merkantilistlere göre büyüme, ülke içindeki değerli maden miktarının artışına bağlandığı varsayılmıştır. Bir ülkenin ekonomik büyüme içerisinde olmasının temel dayanağının değerli madenler olması bu okulun temel görüşü olduğu bulgularına erişilmiştir. Buna ek olarak yine kendi içlerinde görüşlerini revize ederek ekonomik büyümenin iş bölümü ve uzmanlaşmanın artmasına da bağlı kılmışlardır. Sanayi Devrimi ile birlikte ekonomistlerin görüşleri de bu bağlamda değişmiş gelişen teknolojiyle birlikte yatırımların atması üretim ve gelirlerin sürekli olarak artmasını sağladığı saptanmıştır. Akabinde gözlem yapan iktisatçıların şu an ki nihai tanım olan üretim miktarındaki artışın ekonomik büyümenin doğrudan kanıtı olduğu varsayımı ortaya çıkmıştır. Zira günümüzde pazara en çok hâkim olan ülkelerin dünyanın en güçlü ekonomileri olduğu bunu teyit etmekte olduğu bilinmektedir (Seyidoğlu, 2006: 844-845).

2.1.2 Ekonomik Büyümenin Temel Kaynakları

Ekonomik büyümenin dayandığı kaynaklar dönemler itibariyle görüş farklılıkları yaratsa da ülkelerin baz aldığı ortak temel kaynaklar bulunmaktadır. Bu konuda mevcutta ve geçmişte birçok tartışma konusu ortaya atılmış ve bazı iktisatçılara göre ekonomik

büyümenin temel kaynaklarının farklı verilerden etkilendiği savunulmuştur. Asıl olarak dört temel başlık adı altında toplandıkları saptanmıştır. Bu kaynaklar; ülkenin toplam işgücü, sermaye, doğal kaynakların varlığı, teknolojik gelişmelerdir. Bunlara ek olarak ise girişimcilik, beşeri sermaye ve kurumsal yapı olarak da sayılabilmektedir.

Modern anlamda ilk büyüme tanımını 1971 yılında Kuznets ortaya atmıştır. Kuznets'e göre;

- Faktör verimliğindeki artışlar,
- Nüfus ve nüfusa bağlı olarak kişi başına düşen üretim miktarının büyümesi,
- Sosyolojik ve ideolojik değişim,
- Gelişmiş ülkelerin hammadde temininde dünyanın diğer bölümlerine ulaşabilirliği,
- Büyümenin küçük bir grubu etkilemesi gibi veriler büyümenin temel kaynaklarını oluşturmaktadır (Kuznets, 1973).

İktisatçıların ortak fikirleriyle birlikte büyümenin kaynakları şu şekilde sıralanmaktadır; işgücü, sermaye birikimi, doğal kaynaklar, teknoloji, beşeri sermaye, kurumsal yapı.

İşgücü, bir ülkedeki ekonomik büyümenin en temel kaynaklarından birisi olarak saptanmıştır. Emek piyasasının doğrudan gösterimi olarak bilinmektedir. İşgücü miktarı ve bununla birlikte işgücü kalitesi de çok önemlidir. İşgücünün etkilendiği en önemli faktör ise nüfus ve nüfusun artışıdır. Zira nüfus yapısının ve miktarının doğrudan işgücü arzını oluşturduğu saptanmıştır. Ancak nüfusun oluşturan herkes işgücünü oluşturmadığı bilinmektedir. Çünkü ekonomide işgücü yetenek, tecrübe ve eğitim düzeyleriyle de doğrudan ilintilidir. Nüfus işgücü hususunda ve buna bağlı olarak ülke ekonomisinde doğrudan etki ve etkilere sahiptir. Nüfus yapısının kalitesi işgücü kalitesini buradan üretimi ve üretimde büyümenin kalitesini etkileyeceği bulgularına erişilmiştir. Gelişmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde yapılan gözlemler sonucunda nüfus artış hızlarının bazılarının aynı fakat işgücü verimlilikleri arasında büyük farklar yer aldığı saptanmıştır. Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH) büyümenin temel göstergelerinden biri olmakla birlikte burada yaşanan artışın göstergesi de işgücü miktarındaki artışla eşdeğerdir. (11. Kalkınma Planı, 2019-2023).

Sermaye birikimi, bir ülkedeki zaman içerisinde sermaye stoklarındaki artışların sonucu olarak saptanmıştır. En az işgücü kadar önemli bir yere sahip olan sermaye birikimi işgücünün de üretimin de doğrudan oluşmasına katkı sağladığı varsayılmıştır. Sermaye üretim araçlarının toplamı olarak tanımlanmaktadır. İşgücündeki gibi sermayenin de niteliği ve kalitesi çok önemli olduğu iktisatçılar tarafından saptanmıştır. Sermayenin etkin kullanımı da doğrudan büyümeyi etkilemektedir. Sermaye küçük çapta bakıldığında bir işletmenin makine teçhizat, araçlar, demirbaşlar gibi varlıkları olarak bilinmektedir. İşletmenin üretim artışı sağlaması bu sayılan bazı sermayelerin niteliğine ve niceliğine bağlıdır. Bununla birlikte üretim artacaktır. İşletmenin kapasitesi artacaktır. Üretim artışı da bir sonraki sene sermaye artışını sağlayacak ve bu döngünün varsayım olarak ülke ekonomisini doğrudan etkileyeceği varsayım olarak bilinmektedir. Sermaye birikiminin bir kısmı tasarruftan meydana geldiği savunulmaktadır. Tasarrufların yatırıma dönüşmesi de bunun bir sebebidir. Sermaye stokunda gerçekleşen artış, sermaye stoku aşınma payından yüksek olduğu müddetçe üretilen mal ve hizmet miktarını da doğrudan etkileyecek ve bir önceki yıllara nazaran daha etkin kullanılmış olacağı düşünülmektedir. Sadece yeni bir kaynak yaratmak sermaye oluşturmayacağı gibi mevcut sermayenin de etkin kullanımı üretim artışına katkı sağlayacaktır (Balkan ve Savran, 2004: 10-16).

Doğal kaynaklar, bir ülkede yer alan yer altı ve yer üstünde bulunan o ülkeye ait zenginlikler olarak bilinmektedir. Toprak taşınamaz, kıt ve çoğaltılmamaktadır. Ülkelerin burada durumları tamamen dünyanın kendi düzeni içerisindeki yer alan ve o ülke üzerinde yaşayan insanların o kaynaklara karşı tutumlarıdır. Zira bu kaynaklar gün geçtikçe tükenmekte tahrip edilmekte ya da kullanılmamaktadır. Bazı ülkeler coğrafyaları gereği bu konuda zengin yer altı ve yer üstü kaynaklarına sahipken bazıları da tamamen fakirdir. Ekonomik büyümede doğal kaynakların kullanım şekli, o kaynaklara olan politikalar önem taşımaktadır. Bu kaynaklar tek dünyada kıt olduğu için ekonomik büyümede de tek başına yeterli değildir. Doğal kaynaklar dünya üzerinde yaşayan canlıların temel gereksinimlerinin karşılandığı ve hayatlarının devamı için geçerli olan varlıkların bütünü olarak tanımlanmıştır. Coğrafyalar, iklimler, toprak yapılarının farklı olması her ülkenin de farklı kaynaklara sahip olabileceğini göstermektedir. Ülkelerdeki kaynak dağılımı homojen değildir. Ekonomik büyüme üretim artışı demektir. Üretimin artmasında faktörlerden birisi de doğal kaynaklardır. Gerekli hammadde temini, kaynağa olan erişim

üretim artışında tek başına yeterli olmasa da önemli bir faktör olarak varsayılmaktadır. Doğal kaynak üretimde kullanılan girdilerden birisi olarak bilinmektedir. Ülkelerde kaynakların etkin kullanımı da çok önemlidir. Kaynakların etkin kullanılmaması üretimde maliyet artışına üretimde karlılığın ve buna mukabil üretimin düşmesine sebebiyet vereceği düşünülmektedir (Alkış, 2021).

Teknoloji, üretim faktörlerinden gün geçtikçe en önemlisi olmakla birlikte ekonomik büyümede de bununla birlikte en önem arz eden etkenlerden birisi olarak saptanmıştır. Sanayi Devrimi ile birlikte ekonomilerde de dönüşümler başlamış insana yatırımdan ziyade makine teçhizat ve bu gibi diğer araçlara yatırımlar artmıştır. Yapılan araştırmalar, testler ve çalışmalar sonucunda üretimin artmasında teknolojinin etkisinin azımsanmayacak derecede çok etkili olduğu tespit edilmiş ve yatırımların bu bağlamda teknolojiye doğru yöneldikleri saptanmıştır. Teknoloji sadece makine ve teçhizat olmamakla birlikte gerekli bilgi, organizasyon ve teknikler de buna dâhil olarak bilinmektedir. İktisatçıların geneli teknolojiyi üretim faktörlerinin en önemlisi ve ekonomik büyümeyi etkileyen en önemli araç olduğunu savunmaktadır. Buradaki düşüncenin temel sebebi ise kullanılan diğer kaynakların verimliğini arttıran faktör olarak nitelendirilmesi olarak bilinmektedir. Teknoloji tek başına diğer kaynaklarda ki tek başına yetmeyeceği gibi ve yine diğer kaynakların mevcut verimlerinin artmasında çok önemli bir paya sahiptir. Teknolojik gelişmelerin varlığının önemi kadar da buradaki sürekliğinin varlığı da önemlidir. Mevcut teknolojilerin takibi üretimdeki sürekliliğin ve bu süreklilikle birlikte kaynağın etkin kullanımı da beraberinde getirecektir. Kaynak ne kadar verimli kullanılırsa üretimden elde edilecek çıktı da o kadar fazla olup ekonomik büyümeye bir o kadar etki edecektir (Yıldız, 2018: 42-58).

Gelişmiş ülkeler ele alındığında üretim faktörlerinden teknolojinin ne derece etkin kullanıldığı teyit edilecektir. Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Çin gibi sanayisi gelişmiş ülkelerin bu gelişimlerini teknolojiye ve teknolojinin sürekliliğine borçlu oldukları varsayılmaktadır (Yıldız, 2018: 42).

Beşeri sermaye, üretim faktörlerinin daha etkin kullanılabilmesi adına bireylerin bilgi, beceri ve bunun gibi pozitif değerler olarak tanımlanmaktadır (Esen ve Gökmen,

2009: 41). İçsel büyümeyi[11] savunan iktisatçılar beşeri sermayenin ekonomik büyüme üzerinde daha etkili olduğunu savunmaktadır. Bunun nedenini ise beşeri sermayenin sürdürülebilir olması ve fiziksel sermayeye nazaran belirli bir zaman aralığında ve yalnızca tek bir sektör ya da gruba değil birden fazla sektör ve gruba hitap edip kullanılabilmesine dayandırmaktadırlar (Çeştepe ve Gençel, 2019: 140).

Mevcut ekonomilerde fiziksel sermayenin yanında beşeri sermayenin de gerekli olduğu düşünülmektedir. Bunun sebebini ise beşeri sermaye miktarında yaratılan bir artışın beşeri ve fiziksel sermaye yatırım oranında bir artışa ve bunun da kişi başına geliri arttıracağına dayandırmaktadırlar (Barro, 1989). Bazı iktisatçılar, beşeri sermaye yatırımlarına önem verilen ekonomilerde yani eğitim seviyesi yüksek, bilgi ve becerisi ön planda olan kişi ve kişilerin üretim sürecinde yer alması o üretimin daha etkin hale gelmesini sağlamakta olduğunu savunmaktadırlar. Eğitim seviyesinin yeterli olması üretim sürecinin daha verimli geçeceği ve üretim süreci sonunda alınan çıktının bu minvalde daha iyi olacağını düşünmektedirler. Beşeri sermaye yatırımları ayrıca uluslararası piyasalarda ve iç piyasalarda rekabet ortamına doğrudan katkı yapmaktadırlar. Başından sonuna kadar üretim sürecindeki vasıflı birey sayısının artmasının diğer rakip ülkeler ve rakip firmalar arasında fark yaratacağı savunulmaktadır. Bu da iç piyasada firmalar açısından daha ön plana çıkan bir hal alırken ülkeler açısından dış piyasaya karşı kalkınma sürecinde daha etkili olacağı savunulmaktadır (Çeştepe ve Gençel, 2019: 140-141).

Kurumsal yapı, ekonomik büyümeye etki eden bir diğer kaynak olarak savunulmaktadır. Kuramsal iktisatçılar iyi ve gelişmiş kurumların kötü ve gelişmemiş kurumlara nazaran ülke ekonomisinde daha etkili olacağını ve diğer kaynaklara nazaran göz önünde bulundurulması babında daha az öneme sahipmiş gibi görünse de en az onlar kadar etkili olduğu düşünülmekte ve savunulmaktadır. Kurumların seviyesi, hizmet kalitesi ekonomik büyümeyi doğrudan veya dolaylı olarak fark etmeksizin etkilediği düşünülmektedir (Artan ve Hayaloğlu, 2013: 349). Yapılan akademik çalışmalarda kurumsal yapının zayıf olduğu ekonomilerde temel ekonomik sorunların daha sık görüldüğü ve istikrarsızlıkların varlıkları saptanmıştır. Bu ülkelerin ortak özellikleri incelendiğinde ekonomilerindeki hassasiyetin çok kırılgan bir yapıya sahip olduğu dikkat

[11] "*Bilgi, beşeri sermaye ve teknolojik gelişmenin, tıpkı emek ve sermaye faktörlerinde olduğu gibi, büyüme modellerinde içselleştirildiği büyümedir"* (Demir, Üzümcü ve Duran, 2006: 27).

çekmektedir. Yine bu ülkelerde yatırımların diğer ülkelere nazaran daha az olduğu ekonomik güven endeksinin de düşük olduğu saptanmıştır. İktisatçılar kurumsal yapının zayıf olduğu ülkelerde politikacılar üzerindeki baskının ve kısıtlamaların az olacağı bununla birlikte politikacıların büyük kazanımlara sahip olacağı savunulmaktadır. Ayrıca bu sava dayalı olarak politik gücün elde edilmesi için gruplar ve etnik kesimler arasında çatışmalar çıkacağı ve ekonomik bir buhran yaşanabileceği düşünülmektedir (Acemoğlu, 2001: 1369-1401).

Kurumsal yapının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin tartışmaları Adam Smith'e kadar dayanmaktadır. 1990'lı yıllarda kurumsal yapının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin araştırmalarının oldukça fazlalaştığı saptanmıştır. Adam Smith ve onun fikirlerini savunan diğer iktisatçıların ortak görüşleri olan görünmez el mekanizmasında kişisel çıkarların toplum çıkarlarını maksimum seviyeye çıkaracağı ve bununla birlikte devletlerin ekonomiye müdahale etmesi gerektiği yani ekonomik liberalizmi savunmuşlardır. Bu düşüncede vurgulanan kurumların müdahaleleriyle ekonomik büyümede bir ivmeye sebebiyet vereceği düşünülmektedir. Bu konudaki ilk araştırma ise Friedrich List[12] tarafından 1856 yılında yapılmıştır. List'in bu araştırmasında ekonomilerin sadece yatırım, tasarruf, üretim, girişim gibi belirleyici faktörlere değil devletlerin ve hükümetlerin sosyal, siyasi, sivil müdahalelerinin de gerekli olduğu kanısına varılmıştır. List'e göre kişisel çıkarlar toplum çıkarlarına entegre olmadığı takdirde kalıcı bir ekonomik büyüme ve refah artışı yaşanmayacağı savunulmuştur (List, 1916).

2.2 Bankaların Ekonomik Büyüme İçindeki Yeri

Araştırmanın bu bölümünde bankaların ekonomik büyüme üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu ele alınmıştır. Öncelikle finans kurumlarının sonrasında bankaların ve en son olarak katılım bankalarının ekonomik büyüme üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu ele alınmıştır.

Ekonomik büyüme geniş kapsamlı bir kavram olup gerçekleştirilmesi ve sürekliliği için ülkeler açısından oldukça önemlidir. Ekonominin büyüme seyrine

[12] Friedrich List (6 Ağustos 1789, Reutlingen - 30 Ekim 1846, Kufstein) 19. yüzyılın en tanınmış Alman ekonomistlerinden biridir. Aynı zamanda işletmeci, diplomat ve demir yolu öncüsü olarak da tanınır. Avrupa Birliği'nin fikir babası olduğu düşünülür, zira Avrupa Ekonomik Topluluğu onun fikirlerinden doğmuştur (Friedrich List: Vikipedi, 2021).

girmesinden çok o seyrin istikrarının da bir o kadar önemli olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda yapılması gereken en önemli şey büyümenin nasıl sağlanacağının bilinip politikacıların ve karar vericilerin ona göre hareket etmesidir. Büyümenin ülkelere göre değişen nedenleri nadiren bulunmakla birlikte her ülkede büyümeyi etkileyen belli başlı sebepler bulunmaktadır. Finansal piyasaların durumu da bu ortak kavramlardan birisi olarak nitelendirilmektedir. Ülkelerin finansal sistemleri ekonomiden etkilendiği gibi ekonomik sistemlerde finansal sistem ve diğer araçlarla kendi varlığını koruyup büyüme ya da daralma da duraklama içerisine girmektedir (Turgut ve Ertay, 2016: 115-116).

Finansal sistemin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi yeni araştırılan bir konu olmamakla birlikte bu konu ile ilgili ünlü iktisatçıların çalışmaları da bulunmaktadır. Schumpeter (1911) ve Gurley-Shaw (1955) özellikle İngiltere ve A.B.D baz alınarak bu bağlamda çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Bu bilim insanlarının finansal sistemin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini gerek ampirik açıdan gerekse de teorik olarak ele aldıkları saptanmıştır. Burada tespit edilen sonuçlarla makro ve mikro bazda uygulanan politikalarla oldukça iyi sonuçlar alınmış ve hızla büyümeyi başardıkları saptanmıştır (Peter, 2003: 81-105).

Schumpeter özellikle ekonomik büyüme hakkında birçok çalışma gerçekleştirmiş ve teorik çerçevede finansal aracıların ekonomik büyüme üzerinde sağladıkları hizmete, yenilik ve büyümeyi takip eden çalışmalara vurgular yaptığı saptanmıştır. Özellikle bankaların takip edilen teknoloji ile birlikte ekonomik büyümede daha fazla rol aldıklarını savunmuştur. Bankaların tasarrufları bir araya getirmekte, tasarrufları sisteme entegre ederek yatırımların daha etkin olmasında, ekonomik çarkın daha aktif çalışarak büyümeye doğrudan etki etmesinde önemine vurgular yaptığı bilinmektedir. Schumpeter' in savunduğu görüşe göre finansal gelişmelerin mevcudiyeti büyümeyi doğrudan etkilemekte ve teknik değişimlerle verimlilik büyümesini olumlu yönde etkilediği düşüncesi bulgularına erişilmiştir. Büyük çapta ve iyi işleyen bankaların fonları yatırım yapılacak sektörlere kanalize ederek girişimlerin hayat bulmasında ve buradan üretimin artmasında ekonomik büyümenin de çarkın son dişlisi olarak ivme kazanmasını savunmuştur. Schumpeter'in çalışmalarından elde edilen sonuca göre ekonomik büyüme ve finansal gelişme arasındaki ilişkinin türü finansal gelişmeden ekonomik büyümeye doğru olarak saptanmıştır (Capasso, 2004: 267-269).

Finansal piyasaların son 20-30 yıl içerisinde ekonomilerde oldukça önemli bir yere sahip olduğu savunulmaktadır. Alınan kararlarla uygulanan politikaların ekonomiye azımsanmayacak derecede yön verdiği düşünülmektedir. Bankaların kullandırmış olduğu finansmanlar, topladıkları fonların ekonomik seyir üzerinde önemli derecede etkisi olduğu düşünülmektedir. Toplanan fonlar ihtiyaç olan sektörlere enjekte edilerek kaynakların verimli kullanılması sağlanmış olup atıl fonlar ekonomiye kazandırılarak sistemin dışında kalan sektörlerin ekonomiye kazandırılmasında doğrudan görev aldıkları saptanmıştır. Sadece finansman ve fonlarla değil çalışan personel sayısıyla da istihdama doğrudan katkıları bulunduğu savunulmaktadır. Bu sayılan etkiler olumlu tarafları olmakla birlikte son 15-20 yılda yaşanan krizlerin finansal sistem odaklı olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. İktisatçılar finansal sistemin kontrol edilmediği takdirde büyük sorunlar yaratacağını krizlerin öncesinde ve sonrasında da savunmuşlardır. 2001 krizi, 2008 krizi bu bağlamda yaşanılan en belirgin krizler olarak nitelendirilmektedir. Yaşanılan bu krizlerde finansal sistemler tamamen ülkeleri alt üst etmiş ve bu krizlerden sonra ülkelerin finansal sistem üzerine aldığı kararlar ağırlaşmış ve denetimlerin arttırıldığı saptanmıştır. Bankaların daha çok kontrol altına alındığı bilinmektedir. Finansal sistem karar vericiler tarafından yönlendirilmeye başlanmış ve devletler maliye ve ekonomi politikalarında kararlar alırken finansal sistemlerini de dâhil alarak müdahalelerde bulunmuşlardır (Turgut ve Ertay, 2016: 115-116).

Finansal gelişme ve ekonomik büyüme ile ilgili birçok çalışma yapılmış olup araştırmacılar farklı ülkeler baz alınarak benzer sonuçlar almamakla birlikte ülkelerden ülkeye de durumların değiştiği bulgularına erişmişlerdir. Levine ve Zervos tarafından ele alınan 1998 yılındaki çalışmaya göre banka gelişmişliğinin göstergesini banka kredilerine bağlamışlardır. Ekonomik büyüme göstergeleri olarak ise sermaye birikimi, verimlilik artışları, tasarruf oranları 47 ülke baz alınarak tespit edilmiştir. Ülkelerin çoğunda bankacılık alanında gerçekleşen olumlu gelişmelerin ülke ekonomisine katkı sağladığı, ekonomide gerçekleşen olumlu durumların da bir çark misali finansal piyasaları etkilediği tespit edilmiştir (Özcan ve Arı, 2011: 124).

2.2.1 Katılım Bankalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri

Katılım Bankaları dünyada yaygınlaşmaya başladıkları andan itibaren bulundukları ülkelerdeki gerek bankacılık sektörünü gerek ülke ekonomisini gerekse de toplumu etkilemişlerdir. Katılım bankaları İslami usullere göre gerçekleştirilen bir bankacılık çeşidi olmakla birlikte sadece İslamiyet'in hâkim olduğu yerlerde değil hemen hemen tüm ülkelerde faaliyet göstermektedirler. İslami yöntemle faaliyet gösteren bankalarında ticari bankalara nazaran faaliyetlerini daha etkin bir şekilde yerine getirdiğine ait bulgulara da rastlanmaktadır. 2008 krizi sonrasında ülkelerde hâkim olan kapitalist sistem sorgulanmaya başlamış ve alternatif yöntemlerde eğilimlere rastlanmaktadır. Kapitalist sistemin bir unsuru olarak görülen geleneksel bankacılığın insanlar üzerinde yarattığı sebepsiz zenginleşmenin ve toplum nazarında çeşitli ahlaki sorunlara yol açtığı sonuçları da araştırmalar neticesinde bulgularına rastlanmıştır. Bu sıralarda İslami Bankacılık nazarında gelişmeler hız kazanmış alternatif bir sistem olarak görülmüş ve bu kesimde yer alan karar alıcıların ilk hedefinde geleneksel bankacılığın yarattığı etkiyle birlikte bu sorunların ortadan kaldırılması adına aksiyonlar alındığına rastlanmıştır. İslami usullere göre faaliyet gösteren Katılım Bankalarının kâr ve zarar ortaklığına dayalı sistemleri toplum nazarında daha kabul gören bir sistem olmaya başlamış ve bu konuda dünyanın birçok ülkesinde faaliyete geçen bankalara rastlanmıştır. Endonezya, Malezya, Pakistan ve Türkiye' de 2000'li yıllarda sayısı oldukça artan bir sektör haline gelmiştir. Katılım Bankalarının ilk başlarda kısmi olarak bankacılık sektöründe yer alsa da sonrasında İslam ülkelerinde ve İslamiyet' in hâkim olmadığı diğer ülkelerde de azımsanmayacak derecede aktif büyüklüğe ulaşıldığı bulguları saptanmıştır (Tunay, 2016: 485-486). Katılım Bankaları dünyada tüm bankacılık sektörü içerisinde son yüzyılda aktif büyüklük olarak %5'lik bir paya sahip olduğu bulguları saptanmıştır. Toplam İslami Bankacılık tarafının aktif büyüklüğü dünyanın en büyük bankası olarak saptanan Industrial & Commercial Bank of China Limited'in yarısı kadar aktif büyüklüğe sahip olduğu bulguları saptanmıştır. Toplam aktif büyüklük ise 1 Trilyon 750 Milyar Dolar olarak saptanmıştır (Kahraman, 2020: 57-60). Burada da araştırmacıların son dönemde Katılım Bankalarının ekonomik büyüme üzerinde nasıl bir etki yarattığı sorusuna ilgi odağının arttığına rastlanmıştır.

Ekonomik büyüme üzerinde finansal gelişmelerin nasıl bir etkiye sahip olduğu konusu ve bu konuda yapılan araştırmaların sayısı oldukça fazla olmakla birlikte eskilere

de dayanmaktadır. Konu hakkında birçok araştırmacının gerek ampirik gerek teorik olarak bulgulara rastladığı görülmektedir. Fakat Katılım Bankalarının yaklaşık olarak sonraki 20-30 yıllık süreçte faal olması göz önünde bulundurularak ve geleneksel bankacılık ele alınıp yapılan çalışmalara nazaran daha az bir çalışma yapıldığı bulgularına erişilmiştir. Ülke ekonomilerinin günümüzde çoğunun daralma politikasında olduğu buna mukabil Katılım Bankalarının da gittikçe artan bir aktif yapısının olması araştırmacıların konu hakkındaki ilgisini arttırmaktadır (Tunay, 2016: 486-488).

İlk yaygınlaştığı zamanlarda Orta Doğu, Asya ve Afrika temelli iken sonrasında Avrupa'nın bazı bölgelerinde de yaygınlaşarak faaliyete geçmişlerdir. Büyümeyi hem dikey hem yatay olarak sağladığı bulgularına rastlanmıştır. Kurulan Katılım bankası sayısı İslami usullere göre faaliyet gösteren banka sayısı baz alınarak 300'ü geçtiği bulguları saptanmıştır. Bu bankalar farklı olarak çoğalmakla birlikte kendi içlerinde şube, personel ve aktif büyüklük olarak da aynı şekilde büyümektedir. *Banker*[13]' in 2020 yılı için yaptığı "En iyi İslami Finansal Kuruluşlar" sıralamasında son on yılda iki kat büyümeye rastlanmış ayrıca İslami usullere göre varlıkları bünyesinde barındırdığını beyan eden kurum sayısı 402 olarak saptanmıştır. Bununla birlikte ılımlı olarak çalışan yani İslami usullere göre çalışan ve konvansiyonel olarak da borç veren kurum sayısı 2019 yılına nazaran 110'lara kadar gerilemiştir. Katılım Bankalarının 2020 yılı aktiflikleri 2019 yılına göre %8,2 artarak 1,79 Trilyon Dolar olarak saptanmıştır. Bu varlıkların dünya üzerindeki dağılımlarına bakıldığında 1,4 Trilyon Dolar'ın Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Körfez ülkelerine ait olduğu tespit edilmiştir. Sahra altı ülkelerin 2020 yılında varlıklarında oldukça kötü bir düşüş yaşadıkları tespit edilmiştir. Varlıklarının %23 oranında bir düşüş yaşadığı saptanmıştır (Gillet, 2021).

Katılım Bankalarının birçok anlamda büyüme sürecinde olduğu bir ekonomik sistemde ülke ekonomilerinin de 2020 yılı verileri incelendiğinde küresel salgınların artmasıyla birlikte hâsıla oranlarında daralma, salgınların getirdiği maliyetlerde artış, ülkelerin daraltıcı politikalar uygulaması ekonomilerde durgunluk ve büyümenin zayıfladığının bizlere göstergesi olarak saptanmıştır. Küresel bazda 2020 yılında hâsıla daralması %3,3 olarak saptanmış, özellikle hizmet sektörü gözle görülür bir şekilde ciddi daralma yaşamıştır. Gelişmiş ülkelerin 2021 yılı verileri incelendiğinde büyüme

[13] https://www.thebanker.com/

ortalamasının -0,06 olduğu bulguları saptanmıştır. İngiltere, Almanya, İspanya, Japonya, ciddi derecede büyümelerinde düşüş verileri elde eden ülkelerdir. Gelişmekte olan ülkelerde durum gelişmiş ülkelere nazaran farklı seyretmektedir. Buradaki büyüme oranı ortalama %9,5 olarak saptanmıştır. Ülkelerdeki ekonomik seyrin genel olarak daralma yönünde olması, mali politikaların daha da sıkılaştırıcı hale gelmesi salgının yarattığı etkileri ekonomik açından kısmen gözler sermektedir. Ayrıca uluslararası ticaret verilerinde genel olarak %7,5 civarında bir düşüş saptanmıştır (11. Kalkınma Planı, 2019-2023: 2-7).

2.2.1.1 Atıl Fonların Ekonomiye Kazandırılması

Katılım Bankalarının kurulma amaçlarından birisi bulundukları yerdeki faiz hassasiyetinden ötürü tasarruflarını ekonomiye entegre etmek istemeyen kesimin bu fonlarını ekonomiye kazandırmaktır. Faiz İslam dininde mezhep ve diğer alt gruplarda dâhil olmak üzere tartışmaya kapalı olan net bir şekilde vahyolan kurallardan birisidir. İslamiyet'in hâkim olduğu coğrafyalarda Müslümanların ellerindeki fonları ekonomiye kazandırmamasının tamamen inanç meselesinden kaynaklı olduğu saptanmıştır. Buradaki ülke yöneticileri ekonomilerin kaynak sorunları çektiği ve piyasada atıl fon kalmaması adına birçok aksiyon alıp harekete geçmişlerdir. Bu bağlamda İslami Finans Kurumları kurulmuş olup bu sorunun çözümlenmesi amaçlanmıştır. Ekonomi bazen kendi kaynaklarını kendisi yaratmaktadır. Piyasadan toplanan fonlar tekrar ekonomiye kazandırılarak ihtiyaç sahibi olan sektör ve kişilere finanse edilerek ekonominin bir çark olduğu varsayımı altında bu çarkın dönmesi için gerekmektedir (Uçar, 1992: 200).

Ortadoğu, Asya ve Afrika'da yaşayan ve ağırlıkta olan Müslüman kesim yaşadıkları yerlerde İslami usullere göre bir ekonomik sistem ya da finansal aracı olmadığından kaynaklı olarak yatırımlarında gayrimenkul, araç, arsa, altın ve diğer işlemlere ağırlık verdikleri saptanmıştır. Burada bunun bir amaç olmasından ziyade başka bir alternatif olmadığından kaynaklı ve insanlarında piyasa güvensizliklerinden ötürüdür. Bu sebeplerin yanında ana sebep olarak bu ülkelerde finans aracılarında başka bir alternatifin olmaması, faiz hassasiyetine dikkat eden ve bu bağlamda faaliyet gösteren kurumların olmamasının da bulunduğu saptanmıştır. Kazanılan fonlar sadece kaynak yaratma açısından değil, kayıt dışı ekonominin de önlenmesi babında birçok istatistiki verilere kolaylık sağlamaktadır. Hane halkı geliri, kişi başına düşen gayri safi yurt içi

hâsıla vb. gibi. Şu anda Katılım Bankalarının sahip oldukları aktif büyüklük ele alındığında konvansiyonel bankalar kadar hatta bazı ülkelerde bunu geçtikleri saptanmıştır. Bu durum için sadece sayılan ülkeler değil Müslüman kesimin azınlıkta olduğu Avrupa ülkelerinde dahi fonların atıl kalmaması adına katılım bankalarının kurulduğu bulgularına erişilmiştir. Atıl fonların ekonomiye kazandırılmasının ne kadar önemli olduğu kanısı buradan saptanmıştır (Aras ve Öztürk, 2011: 167-179).

2.2.1.2 Kayıt Dışı Ekonominin Azaltılması

Kayıt dışı ekonomi literatürde net bir tanıma sahip olmamakla birlikte ortak payda olarak "bir ekonomide söz konusu ekonomik faaliyetin fiilen gerçekleşmiş olmasına rağmen ona ait resmi kayıtlarının tutulamaması ya da tutulmamasıdır. Ekonomide bu durumun varlığı devletin çeşitli vergilerden mahrum kalmasına ve ekonominin kontrol edilebilirliğinin azalmasına sebebiyet verdiği bulguları saptanmıştır. Dünyada ülkeler bunu azımsamayıp ekonominin çözülmesi ve mücadele edilmesi gereken bir sorun olarak kabul ettikleri saptanmıştır (Tenekeci, 2017: 66).

Katılım Bankalarının amacı piyasada faizsiz fonlama yapmaktır. Burada ortada fiziki olarak bulunmayan malın alım ve satımı söz konusu olmamakla birlikte işleyişte amaç yine söz konusu malın finanse edilmesi olarak saptanmıştır. Yani Katılım Bankalarında para bir amaç değil araçtır. Bu bağlamda Katılım Bankaları söz konusu malların finansmanını yaparken mal bileşeni (dinen alım ve satımında herhangi bir uygunsuzluk bulunmayan) her ne olursa olsun kayıt dışı ekonominin azalmasını sağladığı saptanmıştır. Gerçek ekonomik faaliyetler fonlandığından kaynaklı olarak buradaki kayıtlı yapının varlığının önemi artmaktadır. Katılım Bankalarında finansmanlar malın sahibi olan kişi ya da kurumlara ödenmesi ile gerçekleşmektedir. Katılım Bankalarının buradaki amacı işleyişin tamamen dinen caiz olması ve usullere göre uygun hareket etmek olduğu saptanmıştır. Ticari faaliyetlerinde şüphe barındıran işlemlerin ya da o işlemle ilgili gerçek bir faaliyetin olmaması gibi bir durumun söz konusu olmadığı saptanmıştır. Katılım Bankalarında temel amacın bu olması piyasanın gerçek faaliyetlerinin finanse

edilmesi bir yandan kayıt dışı olan ekonominin azalmasına bununla birlikte piyasadaki asimetrik bilginin[14] bir nevi azalmasını sağlamaktadır (Ustaoğlu, 2014: 66).

Kayıt dışı ekonomi dünyadaki birçok ülkenin ekonomik sorunu olarak saptanmıştır. Sadece az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin değil gelişmiş ülkelerde az olmakla birlikte yine de bir sorun teşkil etmekte ve bu ülkeler durumun azaltılması ile ilgili önemli politikalar belirledikleri saptanmıştır. Katılım Bankalarının varlığı bulundukları ülkede söz konusu var olan faaliyeti finanse etmelerinden kaynaklı olarak bu soruna doğrudan etki etmektedirler. Bu bağlamda Katılım Bankalarının sayıca artması, finansman çeşitlerinin artması piyasadaki ticari faaliyetlerin gerçekçiliğini ortaya çıkaracak ve kayıt dışı ekonominin azaltılmasına doğrudan katkı yapacaklardır (Ustaoğlu, 2014: 67-68).

2.2.1.3 Reel Kesimin Finansmanı

Katılım Bankalarının çalışma prensiplerinin tamamen faizsizlik üzerine olduğu saptanmıştır. Yapılan tüm finansal işlemlerin o ülkenin resmi kaynaklarıyla teyit edildiği, kayıtlara geçtiği ya da kayıtlara geçeceği bulgularına erişilmiştir. Katılım Bankalarında kullandırılan ve toplanan tüm ürünlerin fatura karşılığı bulunmaktadır. Finansmanların amaçlarına uygun kullanıldığı ya da bunun takibinin oldukça katı bir şekilde yapılacağı Katılım Bankalarının mevzuatlarında yer aldığı saptanmıştır. Kullandırılan her finansmanın belirli bir mala karşılık geldiği bilgisiyle birlikte bu finansmanların çoğunun yatırım odaklı olduğu bilgisi saptanmıştır (Doğan, 2008: 46).

Dünyada finans piyasalarının gelişmesinin son çeyrek yüzyılda hız kazandığı saptanmıştır. Bu küreselleşme sürecinde özel sektörün payının gittikçe arttığı gözlemlenmiştir. Devletlerin ve finans kurumlarının artan hacimlerine bakarak odaklarının özel sektöre çevrildiği saptanmıştır. Dünyada Katılım Bankalarının yer aldığı ülkelerde özel sektörün finansmanı olumlu olarak seyredildiği saptanmıştır. Bunun sebebinde Katılım Bankalarının firmaların ya da şahısların gerçek faaliyetlere teşvik edilmesi yer almaktadır. Katılım Bankalarının bir önceki başlıkta kayıt dışı ekonominin azalmasında oldukça net bir tutum izlediği saptanmıştı. Kayıt dışı ekonominin azaltılması

[14] Alıcı ve satıcıların piyasadaki malların niteliği konusunda farklı bilgiye sahip olmasıdır. George Akerlof 1970 yılında yazıdığı "The market for lemons; Quality, Uncertainty and the market Mechanism" makalesinde asimetrik bilgiden söz etmiştir (İktisat/Ekonomi: Ekonomi-Hukuk, 2021).

Katılım Bankalarının reel kesimi yani ticaretlerinde gerçeklik payının yüksek olduğu sektör ya da kişileri finanse ettikleri saptanmaktadır. Katılım Bankaları biriken fonlar reel ekonomiye aktarılarak sektörlerin ihtiyaçlarının giderilmesinde doğrudan rol almaktadır. Yatırımların sektörlerin, firmaların ya da şahısların zarar etmesi dışında verimsiz kullanılabileceği ihtimalinin düşük olduğu saptanmıştır. Katılım Bankalarının kaynakların verimli kullanılmasında doğrudan rol aldığı buradan saptanmaktadır. Kaynakların verimli kullanılması üretimin diğer tüm değişkenlerin sabit olduğu varsayımı altında artacağı, artmasa dahi üretimin etkinliğinin artacağı bulgularına erişilmiştir (Rodoplu, 2000).

2.2.1.4 Rekabetin Arttırılması

Katılım Bankalarının işleyiş yapıları diğer bilinen geleneksel bankaların işleyiş yapılarından farklı olduğu saptanmıştır. Zira Katılım Bankalarının çalışma prensipleri İslami usullere göredir. Katılım Bankaları bulundukları ülkelerde hacimlerine göre geleneksel bankacılık ile bir rekabet ortamında faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bu rekabet yapısı işleyişlerinin tamamen farklı olmalarından kaynaklı olarak sadece geleneksel bankaların kendi aralarındaki vade, miktar ve fiyat gibi unsurların değil tamamen faaliyetlerin farklılığındandır. Burada geleneksel bankalar kendi aralarında fiyat ve vade gibi unsurlarla rekabet etmekteyken Katılım Bankaları bu işleyişe yeni bir düstur getirmiştir. Katılım Bankalarında yer alan ürünler farklı olmakla birlikte ahlaki olarak da toplumun faizin getirmiş olduğu sebepsiz zenginleşmeyi engellemek olduğu saptanmaktadır. Katılım Bankalarında yer alan finansman ve fon toplama ürünleri tamamen farklı olup bu ürünler geleneksel bankalarda yer almamaktadır. Kâr/zarar ortaklığı çerçevesinde gösterilen faaliyetler yatırımcılar açısından bir alternatif oluşturmaktadır. Katılım Bankalarının yer aldığı ülkelerde söz konusu bankaların aktif büyüklükleri diğer geleneksel bankalara kıyasla azımsanmayacak büyüklükte yer aldığı hatta bazı ülkelerde geleneksel bankaların aktif büyüklüklerini geçtikleri bulgularına erişilmiştir (Ustaoğlu, 2014).

Gerçekleşen bu rekabet ortamının birçok olumlu katkısının olduğu saptanmıştır. Bunlardan birisi toplum için alternatif sistemlerdir. Toplum nazarında Katılım Bankalarının yer aldığı ülkelerde finansal sistemler rekabet içerisine girmiş ve bununla birlikte fiyat, vade miktar gibi unsurlarda topluma farklı ürünler seçme imkânı

sunulmuştur. Burada sonucun aynı olması fakat gidişatın farklı olması dikkat çekmektedir. Zira Katılım Bankalarında amaç söz konusu malın finanse etmek iken geleneksel bankalarda amaç paranın finansıdır. İhtiyaç sahipleri kendilerine sunulan bu sistemleri yine kendi amaçlarına ulaşmada seçme şansına sahip olmakta ayrıca aradaki rekabetten faydalanılmaktadır. Bu rekabet sadece toplum için değil devletlere de karar aşamalarında ve diğer mali yapının belirlenmesinde kolaylıklar sağladığı saptanmıştır. Geleneksel bankaların finans piyasasında devletlere nazaran arka planda daha baskın olduğu ekonomilerde alternatif sistemlerin oluşması sektörün hâkimiyetini paylara bölüp kararları alırken şeffaflığın artmasını da sağlandığı saptanmıştır. Dünyada İran gibi sadece Katılım Bankalarının yer aldığı sistemlerinde sadece geleneksel bankaların yer aldıkları sistemlerle karşılaştırıldığında bu piyasalar kadar olmasa da azımsanmayacak derecede verimlilik ve kaynakların etkin kullanıldığı finans piyasalarının olduğu bulgularına erişilmiştir (Doğan, 2008).

2.2.1.5 Yeni Finansman ve Fon Yöntemleri

Katılım Bankalarının iştigalleri aynı amaç gibi görünse de bu iştigalin yapısı ve çeşitleri farklıdır. Katılım Bankalarında yer alan tüm ürünlerin İslamiyet'te karşılığının bulunması gerektiği saptanmıştır. Katılım Bankalarında yer alan finansman ürünleri ve fon toplama metotlarının geleneksel bankacılıktan tamamen farklı olduğu gözlemlenmiştir. Bu ürünlerin işleyiş yapısı ve kendilerinin farklı olmasından kaynaklı olarak yatırımcı ve ihtiyaç sahiplerine farklı bir sepet sunmaktadır (Doğan, 2008: 47).

Başlıktan bakılarak yeni olmasından kasıt yeni kullanılmalarından kaynaklıdır. Katılım Bankalarında kullanılan ürünlerin (finansman yöntemleri ve fon toplama ürünleri) tamamının özellikle Osmanlı'da kullanımı yaygındır. Osmanlı Devleti'nde yer alan Para Vakıfları'nda şu an ki Katılım Bankalarında yer alan ürünlerin tamamının içeriklerinde ve dönemin şartlarına nazaran küçük değişikler yer alsa da ürünlerin özlerinin değişmediği bulgularına erişilmiştir. Dünyada özellikle geleneksel bankalarının ağırlığının yaygın olduğu ekonomilerde bu ürünlerin yer alması yatırımcılar ve ihtiyaç sahipleri açısından avantaj yaratmaktadır. Katılım Bankacılığı hakkında yapılan araştırmalar neticelerinde toplumların söz konusu ürünlerin çeşitlendirilmesinden kaynaklı olarak piyasadaki rekabeti arttırdığı varsayımı altında olumlu bulgular olarak

saptanmıştır (Uçar, 1992: 200). Katılım Bankalarının aracı olarak kullandıkları finansman ürünleri ve diğer fon toplama ürünlerinin bilinenin dışında ve farklı bir altyapıyla var olması çeşitliliği arttırmaktadır.

Katılım Bankalarının ülke ekonomisine katkılarının sıralanan başlıklar dışında, enflasyonu düşürücü etkisinin, çalışan personel sayılarından kaynaklı olarak istihdamı arttırıcı etkisinin, sektörde kayıt dışı ekonominin azaltılmasına mukabil devletlerin vergi gelirlerinin artmasının ya da vergiden kaçınma ve vergi kaçırmanın azaltılmasının da sağlandığı bulgularına erişilmiştir. Katılım Bankalarının ülke ekonomisine sadece makro anlamda değil mikro anlamda bireyinden toplumuna da katkılar sağladığı gözlemlenmiştir (Doğan, 2008: 42-47).

2.3 Türkiye' de Bankacılık Sektörünün Ekonomik Büyümeye Etkileri

Bu başlık altında Türkiye'de bankacılık sektörünün geçmişten bugüne kadar ekonomi üzerinde yarattığı etkiler ele alınacaktır.

Ekonomik büyüme kavramı ülkeler için büyük önem taşımaktadır. Bir ülke ekonomisinin iyi olması demek sadece mevcut veriler ışığında diğer ülkelere ve kendine kıyasla iyi olması demek değildir. Ekonomik büyümenin var olması kadar bu durumun sürdürülebilir ve istikrarlı da olması gerekmektedir. Ekonomik büyümenin öneminden ziyade ülkeler açısından bu durumun istikrarının daha ehemmiyetli olduğu saptanmıştır. Ekonomik büyüme ilk bölümde bahsedilen gibi kısaca üretimde meydana gelen makro artışlar olarak tanımlandığı saptanmıştır (Turgut ve Ertay, 2016).

Ekonomik büyümeyi birçok kavram etkilemekle birlikte bu kavramların birçoğu da ekonomik büyümeyi etkilemektedir. Araştırmacılar tarafından finans piyasaları ve ekonomik büyümenin araştırma konusu olarak sıkça ele alındığı saptanmıştır. Finans alanında ise en çok bankacılık sektörünün ele alındığı bulgularına erişilmiştir. Sürecin birbiriyle bağdaşık olduğu teorik ve ampirik olarak çoğu araştırmacı tarafından saptanmıştır. Finansın ana parçalarından birisi olan bankacılık sektöründe yaşanan gelişmelerin de hiç şüphesiz ekonomik büyümeyi etkilediği saptanmıştır. Bankacılık sektörü teknolojinin ve diğer etkenlerin de geliştiği varsayımında ekonomilerin göz ardı

edilemez bir unsuru haline gelmekle beraber ülkelerin politika kararları alırken buradan bağımsız kararlar almadıkları bilakis yine söz konusu sektörü düşünerek kararlar aldıkları da saptanmıştır. Dünya çapında birçok ülkede yine gelişmişlik kriterleri kapsamında bankacılık ve finans alanları da baz alınmaktadır. Dünya ekonomisinde yaşanan yine dünya çapında tüm ülkeleri az veya çok olarak etkileyen 2001, 2008 yıllarındaki bankacılık ve finans alanında yaşanan krizlerden sonra ülkeler burada günümüze kadar sıkı politikalar uygulamışlar ve denetimleri arttırmışlardır. Sektöre verilen önemin gün geçtikçe arttığı ve burada uygulanan ve gerçekleşen değişimlerinde ülkeler ve dünya çapında da belirli reaksiyonlara uğradığı saptanmıştır (Turgut ve Ertay, 2016).

Türkiye'de de gerek yerli gerekse de yabancı araştırmacılar tarafından Türkiye ekonomisinin dalgalı seyir izlemesi ve verilerin yıllara göre farklılık arz etmesi konu hakkında iştahı arttırmış ve çeşitli ampirik ve teorik bulgular elde edilmiştir. Türkiye'nin dünya çapında yaşanan krizlerden ve kendi içerisindeki ekonomik krizleri yaşaması araştırmacılar tarafından merak konusu uyandırdığı saptanmıştır. Türkiye 'de finansal sistem içerisinde bankaların oldukça önemli bir yeri olduğu saptanmıştır. Türkiye'de bankacılık sektörünün gün geçtikçe daha da ihtiyaç duyulan bir sektör haline geldiği saptanmıştır. Toplumun gerekli tüm finansal ihtiyaçlarında bankalara başvurduğu bulgulara erişilmiştir. Osmanlı Devleti'nden bu yana bankacılık sektörü araştırmacılar nazarında odak noktası olmuş ve hatta ekonomi literatüründe farklı dönemlere ayrılmışlardır. Bunlar Osmanlı Devleti Dönemi (1847-1923), Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1933), Kamu Bankaları Dönemi (1933-1945), Özel Bankalar Dönemi (1945-1960), Planlı Dönem (1960-1980), Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980-2004)'dir (Yetiz, 2016: 110-115).

31/08/2021 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Tarafından yayınlanan verilere göre Türk Bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü 6.712.255 milyon TL' dir. Sektörün aktif toplamı 2020 yılsonuna göre 605.814 milyon TL artmış, toplam krediler 3.882.699 milyon TL, menkul değerler 1.142.813 milyon TL olarak saptanmıştır. Bankaların en büyük kaynağı olan fonlar ise 2020 yılına göre %13.3 artmış ve 3.916.081 milyon TL olduğu saptanmıştır (Haberler, 2021, Bigpara).

Türkiye'deki finansal sistem içerisinde bankacılık sektöründe yer alan krediler önemli bir finansman kaynağı olarak saptanmıştır. Türkiye'de yapılan çoğu tüketim ve

yatırım harcamalarında bunların banka kredileri ile finanse edildiği saptanmıştır. Türkiye'nin gelişmekte olan ekonomiler statüsünde yer aldığı varsayımı altında Türkiye ve bu gibi ülkelerin en önemli ekonomik sorunlarından birisinin tasarruf açığı olduğu saptanmaktadır. Bu durumlarda gerekli duyulan kaynakların bankalar yoluyla giderildiği ve bunun büyük ölçüde bu şekilde gerçekleştiği saptanmıştır. Kaynakların ne derecede kullanıldığı ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin nedenini ortaya çıkaracaktır. Doğru kanalize edilmeyen kaynaklar ekonomide refah artışının sağlanmayacağı hatta bu tip durumlarda ekonomilerin durgunluk ve daralma dönemlerine gireceği saptanmıştır. Ülkedeki ekonomik yapının ihtiyaç duyduğu kaynakların sağlanması için bankaların güçlü bir yapıya sahip olması gerektiği saptanmıştır. Sektörlerin doğru analiz edilmesi, ihtiyaçların verimli olan sektörlere kanalize edilmesi ve diğer tüm süreçler bankacılık ve bununla beraber ülke ekonomisi için de büyük önem taşımaktadır. Türkiye'de son dönemlerde yaşanan ekonomik krizler göz önüne alındığında bu krizlerin faiz, likidite ve kur risklerine karşı olan duyarlılığın arttığı ve doğru likidite yönetimin olmadığı sonuçlarından kaynaklandığı saptanmıştır. Süreçlerin doğru yönetilmediği ve kaynakların etkin kullanılmadığı göz önünde bulundurularak Türkiye ekonomisi dönemsel olarak daralma ve durgunluklar yaşamıştır (Akpınar ve Kara, 2021: 67).

Türkiye ekonomisinde bankacılık sektörünün olumlu ve olumsuz anlamda etkileri olduğu saptanmıştır. Burada olumlu olarak sayılabilecek etkilerini araştırmacılar tarafından şu şekilde sıralanmaktadır;

- Kayıtlı ekonominin artışı,
- Atıl fonların ekonomiye kazandırılması,
- Kaynakların etkin kullanımının yönetimi,
- Tasarruf bilincinin artması,
- Parasal kontrol mekanizmasının kontrolünün sağlanması,
- Ekonomik kalkınmaya destek,
- Çalışan personel sayısının istihdamı arttırıcı etkisi,
- Sektörleri düzenleyici etkiler (Doğan, 2008).

gibi etkileri sıralanabilmektedir. Bunların yanında yine araştırmacılar tarafından saptanan bazı olumsuz etkileri de bulunmaktadır.

Bunlar;

- Kaynakların dönemsel olarak verimli kullanılmaması yani toplanan fonların verim elde edilecek sektörlere finanse edilememesi,
- Azınlık denmeyecek ölçüde halkın bankalara olan güveninin olmaması, geçmişten gelen genelde orta yaşın üzerindeki kişilerin bankaların iflas edebilecek güdüsü,
- Kamu bankaları ve diğer özel bankalarda çalışan personellerin gerekli ekonomik bilgi ve donanıma sahip olmamalarından kaynaklı asimetrik bilgi yoğunluğu ve buna mukabil verimsiz bankacılık yapısı,
- Kaynakların etkin kullanılmamasından kaynaklı olarak geri dönüşlerde büyük sorunların yaşanması ve sektörde öz kaynak yetersizliğinin oluşması,
- Kamu bankalarının hâkimiyet büyüklüğünden kaynaklı olarak yüksek görev zararlarının oluşması,
- Denetim eksikliklerinden kaynaklı oluşan çeşitli dolandırıcılık ve diğer usulsüz işlemlerin artması,
- Toplumun belirli bir kesiminin sebepsiz zenginleşmesini sağlama ve yine ahlak yapısında psikolojik sorunların yaşanması,
- Asimetrik bilgi artışının yoğunlaşmasına mukabil kredilerin batması gibi sebepler bankacılık sektörünün yarattığı olumsuz nedenler arasında sayılmaktadır (Doğan, 2008).

2.3.1 Katılım Bankalarının Türkiye'de Ekonomik Büyümedeki Yeri

İslami Finans sisteminin Türkiye'de 1970'li yıllardan sonra var olmaya başladığı saptanmıştır. Körfez ülkeleri dünyada petrol kaynaklarının en yoğun olduğu yerlerdir. 1970'li yıllarda petrol fiyatlarında yaşanan ani artışlar neticesinde bu ülkelerde kaynak bollukları oluşmuş ve bu kaynaklar için yatırım sahaları araştırmaları yapılmıştır. Katılım Bankalarının daha önceden hiç olmadığı ve Müslümanların ağırlıkta olduğu Türkiye bu yatırım alanı için en uygun yerler olarak seçilmiş ve gerekli girişimlere başlandığı saptanmıştır. Katılım Bankaları 1970'li yıllardan bugüne kadar gerek sayıca gerekse de içyapılarında büyüyerek artmışlardır (Ersoy ve Süner, 2018: 168).

Katılım Bankalarının Türkiye'de kuruldukları ya da sektörde faaliyet göstermeye başladıkları yıllardan itibaren gerek piyasa üzerinde gerek ülke ekonomisinde gerekse de toplum nazarında dönem dönem ciddi etkileri olmuştur. Müslümanların ağırlıkta olduğu varsayımı altında Türkiye'de toplumun hassasiyetlerinden ötürü böyle bir adım atılması uygun görülmüştür. Sistem yıllar nazarında topluma anlatılmış ve toplumun böyle bir ihtiyacı olduğu düşüncesiyle faaliyetler gösterildiği saptanmıştır (Coşkun, 2008: 22-23).

Türkiye'de mevcutta 6 adet Katılım Bankası bulunmakta olup bunlar; Albaraka Türk Katılım Bankası, Türkiye Emlak Katılım Bankası, Kuveyt Türk Katılım Bankası, Türkiye Finans Katılım Bankası, Vakıf Katılım Bankası, Ziraat Katılım Bankası'dır. Sektörün öncelikle özel girişimlerle faaliyet göstermesi toplum nazarında nasıl bir bakış açısı oluşacağı ve Katılım Bankalarının da nasıl bir yol kat edeceği izlenmiş ve son yıllarda Türkiye'de devlet eliyle Katılım Bankalarının kurulmasına karar verilmiştir. Katılım Bankalarının bu denli gerek kendi içlerinde gerekse de bankacılık sektöründe büyümesi toplum, devlet ve ülke ekonomisi açısından ne anlam ifade ettiği araştırmacılar tarafından merak konusu uyandırmaktadır (Coşkun, 2008: 22-23).

Katılım Bankalarının Türkiye'de güncel verilerini ele alacak olursak yaklaşık olarak 17,000 personel istihdamı bulunmaktadır. Tüm Katılım Bankalarının 2020 yılı yılsonu itibariyle toplanan fonlarında %49'luk bir artışla 322 milyar TL olduğu saptanmıştır. Yine kullandırılan finansmanlarda %60'lık ciddi bir artışla 240 milyar TL'lik bir hacme ulaşıldığı saptanmıştır. Net karlılıklarında %52'lik bir artış, aktif büyüklüklerinde %54'lük bir artış ile 437 milyar TL olduğu saptanmıştır. Bu veriler neticesinde Katılım Bankalarının bankacılık sektöründeki paylarının %7,3 seviyelerine geldiği ve sektör içindeki artışlarını sürdürdükleri saptanmıştır (Turhan, 2021).

Katılım Bankaları Türkiye genelinde sektördeki hacim ve adet olarak artışlarıyla birlikte bankacılık sektöründeki rekabeti arttırmışlardır. Çeşit olarak alternatif bir kurumun olması Türkiye' de konvansiyonel bankaların kendilerince sorunlu bulunan kısımların düzeltilmesini sağladığı saptanmıştır. Piyasadaki tekel yapıyı kırdıkları tespit edilmiştir. Sektördeki payları 2021 yılı itibariyle henüz %10 seviyelerinde olsa da hacim, toplanan fon ve kullandırılan finansmanlar açısından birçok konvansiyonel bankadan yüksek oldukları saptanmıştır (Doğan, 2008).

Çalışan personel sayısına bakıldığında toplamda 17,000 civarında personel çalıştığı saptanmış ve istihdama sadece çalışan bazında değil nitelikli istihdama da katkı yaptıkları bulgularına erişilmiştir. İşsizlik oranı Türkiye' de 2020 2019 yılları baz alınarak artış görülse de bir önceki yıla göre artış %1,4 dolaylarında gerçekleşirken nüfus artış oranı %1,52 dolaylarında gerçekleşmiştir. Yani nüfus artışının işsizlik oranının üzerinde olması nüfusa oranla çalışan sayısının daha fazla olduğu saptanmıştır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021). Katılım Bankalarındaki personel sayısının da 2019 yılı baz alınarak 2020 yılı artışı %10 dolaylarında gerçekleştiği ve buradan kısmi de olsa istihdama katkı yaptıkları bulgularına erişilmiştir (Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2021).

Kayıtlı ekonominin arttırılmasına katkı sağlamışlardır. Katılım Bankalarında sağlanan finansmanlar fatura ve mal karşılığındadır. Buradan devletin ekonomiyi kontrol etmesine ve vergi gelirinden mahrum kalmamasına doğrudan katkıları olduğu saptanmıştır. Katılım Banklarında son 4-5 yıl baz alınarak bazı öncü sektörlere ağırlık verildiği saptanmıştır. Kuveyt Türk Katılım Bankası, Türkiye Ziraat Katılım Bankası ve diğer Katılım Bankalarının da kısmi etkileri ile son yıllarda tarım sektöründe kullandırmış olduğu finansmanlar ve desteklerle kayıt dışı ekonominin en büyük paydaşlarından biri olan tarım sektörünün ekonomiye dâhil edilmesine katkılar sağlandığı saptanmıştır. Devletin burada ülkenin büyük bir tarım kapasitesine sahip olduğu varsayımı altında tarımdan elde ettiği vergilerden mahrum kalmamasına doğrudan katkı yapmışlardır. Katılım Bankaları İslami Bankacılık yapısına uygun şekilde çıkarılan ürünlerle Tarım Bankacılığına verdiği önemi son yıllarda desteklediği saptanmıştır. Söz konusu kurumların sadece kârlılık güdüsüyle değil öncü sektör olmasından kaynaklı ve üretime doğrudan etkisinin olduğunu düşünmesi de burada bulgular arasında yer almaktadır (Tarım, 2021: K.k.b).

BÖLÜM III

KATILIM BANKALARI VE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİ: AMPİRİK BULGULAR

Bu bölümde çalışmada elde edilen ampirik bulgulara değinilecektir. Öncelikle literatürde finansal piyasaların, bankaların ve bunun bir parçası olan Katılım Bankalarının ekonomik büyüme üzerinde nasıl etkisi olduğu söz konusu olan araştırmalara yer verilecektir. Çalışmada kullanılan veri seti, yöntem, bulgular ve sonuç da diğer başlıklar halinde sunulacaktır.

3.1 Literatür İncelemesi

Literatürde finansal piyasaların ekonomik büyüme üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu iktisatçılar açısından teorik olarak söz konusu olsa da ampirik çalışmaların 1995' li yıllardan sonra daha da ağırlık kazandığı saptanmıştır.

Finansal piyasaların ekonomiler için yıllar geçtikçe etkilerini daha da hissettirdiği saptanmıştır. Finansal piyasalar varlık gruplarına ikiye ayrılmaktadır. Para piyasaları ve sermaye piyasalarıdır. İlk olarak sermaye piyasalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalara değinilecektir. Finansal piyasaların diğer unsuru olan para piyasalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini inceleyen bazı çalışmalar özetlenecek olup en son olarak bankalar ve katılım bankalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkileri tablolaştırılarak özetlenecektir.

Patrick (1966) ve Mckinnon (1988) araştırmalarında finansal gelişmişlik ile ekonomik büyüme arasındaki nedenselliğin çift yönlü olduğunu saptamışlardır. Finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasındaki nedenselliği, finansal hizmetlere yönelik arz ve talep koşullarına dayandırmışlardır. Bu araştırmacılar görüşlerini "talep çekişli ve arz öncüllü" hipoteze göre açıklamışlardır.

Demetriades ve Hussein (1996) ise araştırmalarında kalkınmakta olan 13 ülkenin 1960-1990 yılları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu ülkelerde uzun dönemde finansal gelişme ile kişi başı GSMH arasında nedensellik ilişkisi olduğunu saptamışlardır. 6 ülkede çift yönlü nedensellik ve 6 ülkede ise kişi başı GSMH'dan finansal gelişmeye

doğru bir nedensellik bulunurken, Güney Afrika'da değişkenler arasında nedensellik ilişkisi bulunamamıştır.

Müslümov ve Aras (2002), 1982-2000 dönemi baz alınarak 22 OECD ülkesini reel kişi başına GSYİH, sermaye piyasası kapitalizasyonu ve sermaye piyasası likiditesi verilerini kullanarak gerçekleştirdikleri araştırmalarında bu ülkelerin sermaye piyasaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilintiyi tespit etmeye çalışmışlardır. Panel veri yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen çalışmada bunun yanında Sims Granger nedensellik testi de kullanılmıştır. Elde edilen sonuca göre Türkiye' de sermaye piyasası kapitalizasyonu ve likiditesi ile ekonomik büyüme arasında bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

Gökdeniz, Erdoğan ve Kalyüncü (2003) araştırmalarında 1989-2002 yılı baz alınarak GSYİH, M2, Toplam hisse senedi piyasası, özel banka varlık artışları, tahvil değerleri, tahvil değerleri, enflasyon oranının ekonomik büyüme üzerine etkilerini incelemişlerdir. Çalışmada En Küçük Kareler yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen sonuca göre hisse senedi piyasasının büyümeyi desteklemediği, özel tahvillerin büyümeyi açıklayıcı güce sahip olmadığı ve enflasyonun büyümeyi olumsuz etkilediği saptanmıştır.

Demetrisdes ve Andrianova (2004) finansal gelişmenin ekonomik büyümenin nedeni olması için finansal sistemi iyi işlemesinin gerekli olduğunu belirtmiştir. Finansal sistem iyi işlerse, reel ekonomi mevcut fırsatlardan tam yararlanabilir. Buna karşılık, ekonomik büyümeden finansal gelişmeye doğru bir nedensellik (ters nedensellik) durumunda ise, ekonomik büyüme finansal sistemde bulunan tasarrufları artırmakta ve böylece yeni krediler verilmesine olanak sağlamaktadır.

Altınç (2008) Türkiye'de 1970-2006 döneminde GSYİH ile finansal gelişme göstergelerinden para arzı (M2), özel sektör kredi borcu (OSKB), toplam finansal varlıkların GSYİH'na oranı, menkul kıymetlerin GSYİH'na oranı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Johansen eşbütünleşme ve Granger nedensellik testi kullanılmıştır. Sonuç olarak M2 ve OSKB ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisini tespit etmiştir.

Güneş (2013) 1988-2009 yılları baz alınarak Türkiye'de reel milli gelir ile finansal sistemde çalışanların sayısı, toplam istihdam ve M2 para arzı değişkenleri arasındaki

ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmada Granger nedensellik testi kullanılmış olup yapılan test sonucunda finansal gelişmeden ekonomik büyümeye doğru herhangi bir nedensellik ilişkisinin olmadığı bulgusu elde edilmiştir. Ayrıca, ekonomik büyümenin finansal istihdamı artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çeştepe ve Yıldırım (2016) 1986-2015 yıllarında Türkiye'de GSYİH ile finansal gelişme göstergeleri olarak M1 para arzı/GSYİH, M2 para arzı/GSYİH, özel sektöre verilen krediler/GSYH, bankacılık sektörü tarafından verilen toplam krediler /GSYİH arasındaki ilintiyi araştırmışlardır. Çalışmada VEC modeli, Johansen eşbütünleşme testi, Granger nedensellik testi, Toda-Yamamoto nedensellik testi uygulanmıştır. Analizler sonucunda, finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında hem kısa hem de uzun dönemde iki yönlü nedensellik ilişkisi sonucunu saptamışlardır.

Türkoğlu (2016) 1960-2013 yılları baz alınarak Türkiye'de GSYH ile özel sektör kredileri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Yapılan bu araştırmada birim kök ve asimetrik nedensellik analizleri kullanılmıştır. Çalışmada, finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik olduğu tespit edilmiştir.

Baş ve Kara (2018) Türkiye'de bankacılık sektöründeki kredi büyümesi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 2008-2018 dönemi için araştırmışlardır. Yapılan bu çalışmada ARDL modeli uygulanmıştır. Hem uzun hem de kısa dönemde Türkiye'de bankacılık sektörü kredi büyümesinin ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğu ve kredi büyümesinin ekonomik büyümeyi desteklediği bulguları elde edilmiştir.

Çakar vd. (2018) 2005-2016 yılları baz alınarak Türkiye'de Merkez Bankası'nın kredi hacmindeki değişim, kalkınma ve yatırım bankalarının kredi hacmindeki değişim, mevduat bankalarının kredi hacmindeki değişim ve katılım bankalarının kredi hacmindeki değişim, M2 para arzının GSYİH'ye oranı ile GSYİH değişimi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Yatırım ve Kalkınma bankalardan GSYİH'ye doğru, GSYİH'den Katılım ve Merkez Bankasına doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin var olduğu tespit edilmiştir.

TABLO 3: Literatür Taraması

YAZAR-YIL	DÖNEM-BAZ ÜLKELER	DEĞİŞKENLER	YÖNTEM	SONUÇ
Kugler ve Neusser (1998)	13 Homojen ülke	Verimlilik artışı ve Finansal gelişmişlik, Kayıtlı İmalat GSYH, kayıtlı finans Sektörü GSYH	Granger Nedensellik Testi	Finansal gelişmeden verimlilik artışına tek yönlü bir nedensellik bulgusu saptamışlardır
Yılmaz ve Kayalıca (2002)	1960-2001 Türkiye	M2, M2/GSYİH	VECM, Granger Nedensellik testi	Arz öncüllü hipoteze göre finansal sistemin gelişimi büyümeyi hızlandırır.
Ünalmış (2002)	1970-2001 Türkiye	M2, GSYİH	VAR, Granger Nedensellik testi	Kullanılan geniş anlamda değişkenler içerisinde bir değişken dışında nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir.
Calderon ve Liu 2003	1960-1994 e kadar Sanayileşmiş sayılan 109 ülke baz alınmıştır.	M2/GSYİH oranı Özel sektör kredileri	Granger Nedensellik testi	Toplamda genel itibariyle 4 sonuç elde edilmiştir. 1-Finansal gelişme ekonomik büyümeyi etkiler 2-Çift yönlü nedensellik vardır. 3- Ekonomik büyüme finansal gelişmişliği arttırmaktadır. 4- Aralarında bir nedensellik bulunmamaktadır.
Abu Bader ve Abu Qarn 2005	1960-2001 Mısır	Finsanal Gelişmişlik ölçüleri, GSYİH Yatırımların GSYİH içindeki payı	Granger Nedesellik Testi, Hata düzetlme Metodu (VECM)	Finansal gelişmeler ekonomik büyümeye etki etmektedir ve 1990 yılında gerçekleşen mali refomlar ekonomik toparlanmada etkili olmaktadır.

Arslan ve Küçükaksoy (2006)	1970-2004 Türkiye	Büyüme Oranı Finansal Sistemin Etkinliği Tasarruf Oranı Amortisman Payı	Granger Nedensellik testi	Finansal gelişmeden ekonomik büyümeye doğru bir nedensellik ilişkisi sonucu saptanmıştır.
Öztürk (2008)	1975-2005 Türkiye	GSYİH, Krediler, Krediler/GSYİH	Granger Nedensellik testi	Finansal büyümeden finansal gelişmeye doğru nedensel ilişkisine saptanmıştır.
Altunç (2008)	1970-2005 Türkiye	Ms/GSYİH, Krediler/GSYİH, Toplam Finansal varlıklar/GSYİH Menkul Değerler/GSYİH	Granger Nedensellik testi	Değişkenler arasında tek veya çift yönlü nedensellikler tespit edilmiştir.
Jalil ve Ma (2008)	1960-2005 Çin ve Pakistan	Özel sektör kredileri, GSYİH	ARDL sınır testi	Pakistan' da anlamlılık tespit edilmiş fakat Çin üzerinde anlamlılık bulunmamıştır.
Nazlıoğlu, Ege ve Bayraktaroğlu (2009)	1987-2007 Türkiye	Finansal gelişmi gösteren 6 farklı değişken kullanılmıştır.	Dolado-Lütkepohl Granger Nedensellik	İki sonuç elde edilmiştir. 1. Finansal gelişmenin büyüme üzerindeki etkisi negatiftir. 2. Büyümeden finansal gelişmeye doğru güçlü bir ilişki söz konusudur.
Akkaya (2010)	1989-2010 Türkiye	Krizler temel alınarak GSYİH ve bazı finansal gelişmişlik göstergeleri	Granger Nedensellik Testi	Finansal gelişmeden ekonomik büyümeye doğru kriz dönemlerinin de ortaya koyularak nedensellik ilişkisine saptanmıştır.
Özcan ve Arı (2011)	1987-2006 Türkiye	GSYİH, mevduat, krediler	VAR modeli	Ekonomik büyümenin finansal gelişmeyi hızlandırdığı saptanmıştır.
Abduh ve Omar (2012)	Endonezya 1992-2010	Brüt sabit sermaye oluşumu, Gsyih	ARDL sınır testi	Ekonomik büyüme ve İslami bankacılık verilerinin pozitif yönde ve iki yönlü bir ilişkiye

				sahip oldukları kanısına rastlanmıştır.
Mercan ve Peker (2013)	1992-2010 Türkiye	M2Y, Özel Sektöre verilen krediler	Granger Nedensellik testi	Kısa dönemde nedenselliğin finansal gelişmeden büyümeye doğru olduğu saptanmıştır.
Göçer, Mercan ve Bölükbaş (2014)	1998-2012 Türkiye	Kredi hacmi ve GSYH	Granger Nedensellik Testi, Ziwot-Andrews Birim Kök Testi, Gregory-Hansen Eş Bütünleşme Testi	Serilerin birinci Dereceden durağan olduğu ve aralarında uzun dönem ilişkisinin bulunmadığı sonucu, Granger nedensellik testi sonucunda ise iki seri arasında bir nedensellik tespit edilememiştir.
Aydın, Ak ve Altıntaş (2014)	1988-2012 Türkiye	M2/GSYİH, Toplam kredi/GSYİH, Borsada işlem gören şirketlerin piyasa değeri/GSYİH	Toda-Yamamoto Nedensellik testi,	Finansal gelişmeden ekonomik büyümeye doğru nedensellik tespit edilmiştir.
Majid ve Kassim (2015)	Malezya 1997-2009	Finansal Kurumların gelişmişlik düzeyi, GSYH	ARDL sınır testi, Granger Nedensellik Testi	Finansal kurumlarının gelişiminden ekonomik büyümeye tek yönlü nedensellik bulgusu saptanmıştır.
Conkar, Canbaz ve Arifoğlu (2018)	2007-2015 Türkiye	Katılım Bankalarında kullandırılan fonlar, Mevduat bankalarında kullandırılan krediler ve Gsyih	Toda-Yamamoto Nedensellik testi Granger Nedensellik testi	Mevduat bankalarında kullandırılan krediler ile GSYİH arasında çift yönlü, katılım bankalarında kullandırılan krediler ile GSYİH arasında nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir.

Araştırma neticesinde literatür taraması yapılmış ve bu bağlamda yapılan tüm çalışmaların çoğunluğunun teorik olduğu saptanmıştır. araştırmalar neticesinde Katılım Bankaların ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin ampirik bulgularla tespit edilmeye çalışıldığı çalışmalar içerisinde çalışmada kullanılan yöntemlerin kullanıldığı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırma yapılan çalışmalar özelinde farklılık gözetecektir. Katılım bankalarının ekonomik büyüme nasıl bir etkiye sahip olduğu konusunda literatüre katkıları bulunacaktır.

3.2 Veri Seti

Çalışmada kullanılan tüm değişkenler 2010-2020 yıllarını kapsamaktadır. Değişkenler Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın resmi sitesinden elde edilmiştir. Çalışmada çeyreklik veriler kullanılmıştır. Ekonomik büyümenin göstergesi olan GSYİH, Katılım Bankalarının temel değişim göstergeleri olarak da kullandırılan finansmanlar, vadeli ve vadesiz mevduatlar, toplam varlıklar ele alınmıştır. Bu değişkenlerin ele alınmasında sektör içerisinde ve Katılım Bankalarının kendi içlerinde oransal olarak en çok artan kalemler olması ve bankaların temel gösterge kalemleri olması etkili olmuştur. Kullanılan değişkenlerin kısaltmaları ve dönemleri aşağıdaki tabloda özetlenmiştir. Kullandırılan finansmanlar ülke ekonomisi içerisinde kullanılan kaynakların etkin ve verimli kullanıp kullanılmadığı hususunda önem taşımaktadır. Çünkü bankacılık sektöründe kullandırılan kredilerin ve bunun çoğunluğun ticari amaçlı olması bilgisinde bu araştırmada değişken olarak ele alınmasında önem taşımaktadır. Diğer bir değişken olan vadeli ve vadesiz mevduatların ülkenin tasarruf edebilme kabiliyetinin bir göstergesi niteliğindedir. Bankacılık sektöründe kurumlar kullandıkları kaynaklarının çoğunluğunu toplumun ellerindeki tasarruflardan oluşturmaktadırlar. Bu değişkenlerin ele alınması da bu açıdan önem arz etmektedir. Bankaların varlıklarının de değişken olarak ele alınmasında da ekonomik seyir içerisinde bankaların nasıl bir kaynak yapısına sahip olduğu ve bunun ekonomik büyüme nazarında ilintili olup olmaması da çalışma için önem arz etmektedir.

Çalışmada kullanılan veri seti ve endeks kodları tablodaki gibidir.

ENDEKS ADI	**ENDEKS KODU**	**DÖNEM**
Katılım Bankaları Krediler	kr	2010:Q1-2020:Q4
Katılım Bankaları Vadeli Mevduat	vadmev	2010:Q1-2020:Q4
Katılım Bankaları Vadesiz Mevduat	vsizmev	2010:Q1-2020:Q4
Katılım Bankaları Toplam Varlıklar	var	2010:Q1-2020:Q4
GSYİH	gsyih	2010:Q1-2020:Q4

3.3 Yöntem ve Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde çalışmada uygulanan ampirik testlerin hangileri oldukları ve detayları açıklanmıştır. İlk olarak veri setlerinin birim kök testleri ve durağanlıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Durağanlık sonuçları tablolaştırılarak sunulmuştur. Serilerin grafikleri ve gecikme uzunlukları da burada yer almaktadır. Çalışmada kullanılan verilerin uzun dönemde aralarında eş bütünleşme ilişkisi olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmış ve son olarak kısa dönemde nedensellik testleri incelenmiştir.

3.3.1 Birim Kök Testleri ve Durağanlık

Durağanlık analizleri zaman serilerinde ihtiyaç duyulan bir testtir çünkü seriler sahte regresyona sahip olabilmektedir. Durağan hale getirilen ya da durağan olan seriler birim kök içermemekte ve durağan serilerin ortalamaları ve varyansları değişmemekte yani sabitlerdir (Damador, 1999, s.713).

Değişkenlerin yorumlanmasının kolay hale gelmesi adına logaritmik değerleri elde edilmiştir. Ayrıca uzun dönemde değişkenlerin eşbütünleşik olup olmaları ve aralarında nedensellik bulunup bulunmaması da Johansen Juselius Cointegration Testi ve aradaki nedensellik ilişkisi de Granger Nedensellik testiyle tespit edilmiştir.

Kullanılan durağanlık hipotezleri şu şekildedir:

H_0= *Birim kök vardır, Seri durağan değildir.*

H_1=*Birim kök yoktur, Seri durağandır.*

Durağanlık testlerinin sonucu Tablo 4' te belirtilmiştir.

Tablo 4: Durağanlık Sonuçları

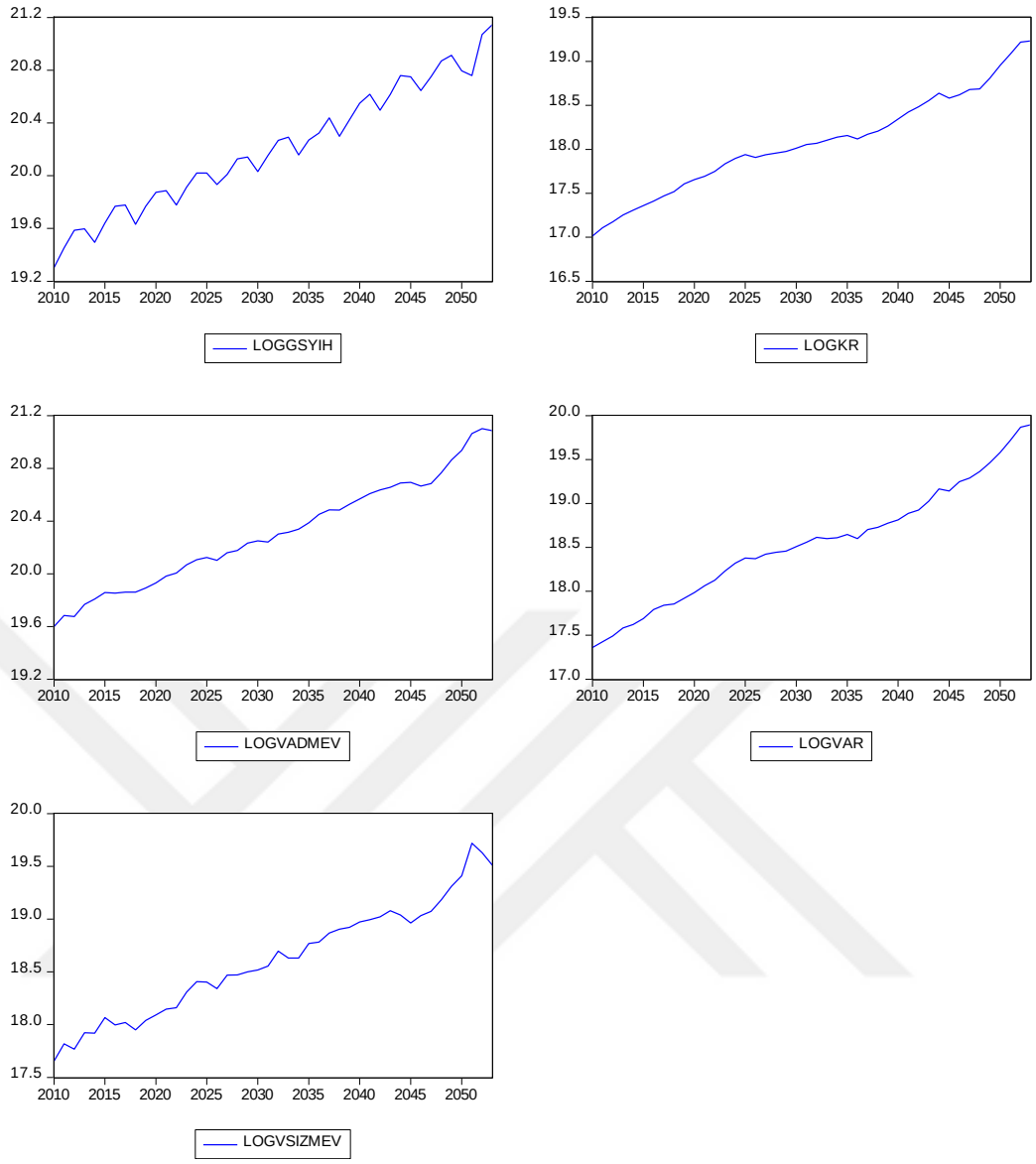
	I (0)		I (1)	
DEĞİŞKENLER	ADF	PP	ADF	PP
	SABİTLİ	SABİTLİ	SABİTLİ	SABİTLİ
LGSYİH	0.281	-0.205	-17.915	-12.645
LKR	0.467	0.223	-4.455	-4.513
LVAR	0.927	0.668	-5.629	-5.797
LVSİZMEV	-0.679	-0.588	-7.411	-7.734
LVADMEV	0.335	0.263	-5.521	-5.478

Not: "*" 0,05 seviyesini, "**" 0,01 seviyesini, "#" 0,1 seviyesini belirtmektedir.

Birim kök testleri düzey değerlerinde ve birinci farkları alınarak sınanmıştır. Elde edilen sonuçlar şu şekildedir;

- Uygulanan ADF ve PP birim kök testlerinde sabitli denklemler baz alınmıştır. Serilerde trende rastlanmadığı için sabitli ve trendli denklemler ele alınmamıştır.
- ADF ve PP birim kök testleri sonucunda değişkenlerin seviyesinde durağan olmadıklarına ve buna mukabil birim kök olduğu bulgularına erişilmiştir.
- Bunun haricinde tüm değişkenlerin birinci farklarında, uygulanan ADF ve PP testi sonucunda %1 düzeylerinde anlamlı olduğu saptanmıştır.

Değişkenlerin durağanlık sonucu için grafikleri de şu şekildedir;

Şekil 1: Değişkenlere Ait Grafikler

Çalışmada serilerin durağanlık analizleri yapıldıktan sonra birinci derece durağan oldukları ve bunun akabinde uygun gecikme uzunlukları tespit edilmiştir. Uygun gecikme uzunluklarının belirlenmesinde ise Tablo 5'te yer alan LR (Likehood), FPE (Final Prediction Error), AIC (Akaike Informtion Criterion), SC (Schwarz Information Criterion), HQ(Hannan-Quinn Information Criterion) bilgi kısasları dikkat alınmıştır. Elde edilen sonuçlardan ise uygun gecikme uzunluğu "3" olarak saptanmıştır.

Tablo 5: Gecikme Uzunluğu

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	214.0338	NA	2.57e-11	-10.19677	-9.987797	-10.12067
1	384.5435	291.1141	2.14e-14	-17.29480	-16.04097*	-16.83823*
2	416.4480	46.68949	1.62e-14	-17.63161	-15.33291	-16.79455
3	450.0554	40.98469*	1.24e-14*	-18.05148*	-14.70793	-16.83394

3.3.2 Eş-bütünleşme Testi ve Sonuçları

Gerçekleştirilen ampirik çalışmalarda En Küçük Kareler yöntemi ile tahmin edilen zaman serisi verilerinin gerçekte var olmayan ilişkileri ortaya koyduğu saptanmıştır. Bu yüzden dolayı seriler arasındaki ilişki tespit etmek amacıyla eşbütünleşme testleri ile ele alınmaktadır. Burada Engle ve Granger (1987) yöntemi tekil bir eş-bütünleşme ilişkisi ortaya koymaktadır. Johansen (1999) ise seriler arasında birden fazla eş-bütünleşme ilişkisi elde edilip vektörel olarak analiz edile bilinmektedir. Bu sebepten dolay ve gerekli durağanlık şartı olan seriler I(1) seviyesinde durağanlığı sağladığından kaynaklı olarak çalışmada Johansen eş-bütünleşme testi uygulanmıştır (Sevüktekin ve Çınar, 2014).

Çalışmada değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi tespit etmek amacıyla Johansen Eşbütünleşme testi uygulanmıştır. Johansen yönteminde koentegrasyon vektörlerinin sayısını ve bunun anlamlı olup olmadığını tespit etmek amacıyla iz (trace) istatistiği ve en büyük özdeğer (maxeigenvalue) istatistiğini ortaya atmıştır. Kullanılan hipotezler şu şekildedir;

- $r(\pi) = 0$ ise eşbütünleşme yoktur.
- $r(\pi) = 1$ ise 1 tane eşbütünleşme ilişkisi vardır.
- $r(\pi) = 2$ ise 2 tane eşbütünleşme ilişkisi vardır.
- $r(\pi) = r$ ise r tane eşbütünleşme ilişkisi vardır.

$1 \leq r(n) \leq n\text{-}1$ ise $r(\pi) = r$ olacaktır.

π matrisinin rankı belirlendiğinde değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin var olup olmadığı elde edilmektedir. π matrisinin rankının belirlenmesi amacıyla geliştirilen iz ve maksimum özdeğer istatistiklerinin hesaplama yöntemleri şu şekildedir. λ_{max} maksimum özdeğer istatistiği λ_{iz} iz istatistiği olarak ifade edilmektedir (Ekolar, 2021).

Bu istatistikler şu şekilde hesaplanmaktadır:

- $\lambda_{max} = -T \ln(1-\lambda_i)$
- $\lambda_{iz} = -T \sum_{i=0}^{k} ln(1-\lambda_i)$

Şekil 2: Hesaplama Formülü

Çalışmada elde edilen iz ve öz değer istatistikleri de Tablo 6'daki gibidir.

Tablo 6: İz ve Özdeğer İstatistikleri Sonuçları

İz İstatistiği				
Hipotezi	**Özdeğer**	**İz İstatistiği**	**Kritik Değer**	**Anlamlılık**
Hiç Yoktur	0.713461	127.8384	88.80380	0
En Fazla 1	0.642344	76.59336	63.87610	0.003
En Yüksek Öz Değer İstatistiği				
H0 Hipotezi	**Özdeğer**	**İz İstatistiği**	**Kritik Değer**	**Anlamlılık**
Hiç Yoktur	0.713461	51.24505	38.33101	0.001
En Fazla 1	0.642344	42.15549	32.11832	0.0022

Tablo 6'da iz ve öz değer istatistikleri kritik değeri aştığından kaynaklı olarak H1 Hipotezi reddedilmiştir. Buna bağlı olarak modelde değişkenler arasında 2 adet eş bütünleşik vektör olduğu saptanmış olup aralarında uzun dönemli ilişki olduğu bulgularına erişilmiştir. "GSYİH" nın bağımlı değişken ve "vadeli mevduat", "vadesiz mevduat", "krediler" ve "varlıklar" ında bağımsız değişken olarak ele alındığı denklemde değişkenlerin birbiri ile eş bütünleşik olduğu saptanmıştır.

3.3.3 Granger Nedensellik Testi ve Sonuçları

Çalışmada öncelikle kullanılan değişkenler olan GSYİH, krediler, toplam varlıklar, vadeli ve vadesiz mevduatların uygun gecikme uzunluklarının tespiti için Vector Autoregression Model (VAR) analizi yapılmıştır. Uygun gecikme uzunlukları alan LR (Likehood), FPE (Final Prediction Error), AIC(Akaike Informtion Criterion), SC

(Schwarz Information Criterion), HQ (Hannan-Quinn Information Criterion) bilgi kısasları dikkate alınarak tespit edilmiştir. Gecikme uzunluğu bu bilgi kriterlerine göre "3" olarak saptanmıştır. Gecikme uzunluklarının tespitinden sonra Granger nedensellik analizi yapılmıştır. Uygulanan Granger testinde saptanan sonuçlar Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7: Granger Nedensellik Testi Sonuçları

H_0 Hipotezi:	Obs	F-İstatistiki Değeri	Olasılık	Sonuç
D(LOGKR), D(LOGGSYIH'nin nedeni değildir.	40	3.28191	0.0329	**Nedensellik var.**
D(LOGGSYIH), D(LOGKR)'nin nedeni değildir.		1.73061	0.1798	Nedensellik yok.
D(LOGVADMEV), D(LOGGSYIH)'nin nedeni değildir.	40	0.54469	0.6552	Nedensellik yok.
D(LOGGSYIH), D(LOGVADMEV)'nin nedeni değildir.		2.64365	0.0654	Nedensellik yok.
D(LOGVAR), D(LOGGSYIH)'nin nedeni değildir.	40	1.31983	0.2845	Nedensellik yok.
D(LOGGSYIH), D(LOGVAR)'nin nedeni değildir.		1.85966	0.1557	Nedensellik yok.
D(LOGVSIZMEV), D(LOGGSYIH)'nin nedeni değildir.	40	0.82485	0.4896	Nedensellik yok.
D(LOGGSYIH), D(LOGVSIZMEV)'nin nedeni değildir.		2.97732	0.0456	**Nedensellik var.**
D(LOGVADMEV), D(LOGKR)'nin nedeni değildir.	40	1.58637	0.2113	Nedensellik yok.
D(LOGKR), D(LOGVADMEV)'nin nedeni değildir.		5.59749	0.0032	

				Nedensellik var.
D(LOGVAR), D(LOGKR)'nin nedeni değildir.	40	1.92297	0.145	Nedensellik yok.
D(LOGKR), D(LOGVAR)'nin nedeni değildir.		1.15849	0.3403	Nedensellik yok.
D(LOGVSIZMEV), D(LOGKR)'nin nedeni değildir.	40	1.01851	0.397	Nedensellik yok.
D(LOGKR), D(LOGVSIZMEV)'nin nedeni değildir.		2.53827	0.0734	Nedensellik yok.
D(LOGVAR), D(LOGVADMEV)'nin nedeni değildir.	40	0.67427	0.574	Nedensellik yok.
D(LOGVADMEV), D(LOGVAR)'nin nedeni değildir.		1.65712	0.1952	Nedensellik yok.
D(LOGVSIZMEV), D(LOGVADMEV)'nin nedeni değildir.	40	0.78039	0.5134	Nedensellik yok.
D(LOGVADMEV), D(LOGVSIZMEV)'nin nedeni değildir.		1.02609	0.3937	Nedensellik yok.
D(LOGVSIZMEV), D(LOGVAR)'nin nedeni değildir.	40	1.80445	0.1656	Nedensellik yok.
D(LOGVAR), D(LOGVSIZMEV)'nin nedeni değildir.		0.45790	0.7135	Nedensellik yok.

Tabloya göre elde edilen sonuçlar şu şekildedir. Çıkan olasılık değerlerinin 0,05 ten küçük olması dahilinde baz alınan bağımlı değişken ve baz alınan bağımsız değişken arasında nedensellik olduğu bulguları saptanmıştır. Uygulanan Granger Nedensellik testi sonuçlarına göre 3 adet nedensellik tespit edilmiş olup bunlar "Krediler" den "GSYİH" ye, "GSYİH"den "Vsizmev" e "Krediler" den "Vadmev" e'dir. Şematik olarak Tablo 8' de şu şekilde özetlenmiştir;

Tablo 8: Nedensellik Yönleri

BAĞIMLI DEĞİŞKENLER	YÖN	BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER
KREDİLER	⟶	GSYİH
GSYİH	⟶	VADESİZ MEVDUAT
KREDİLER	⟶	VADELİ MEVDUAT

Tablo 8'de belirtildiği üzere elde edilen sonuçlar neticesinde nedenselliklerin tek yönlü oldukları saptanmıştır. Kredilerden GSYİH'ye, GSYİH'den Vadesi Mevduatlar'a ve son olarak Krediler' den Vadeli Mevdutlar'a doğru nedensellikler tespit edilmiştir.

Elde edilen tanımlayıcı istatistikler de Tablo 9'da özetlenmiştir.

Tablo 9: Temel İstatistiki Seri Değerleri

	D(LOGGSYIH)	D(LOGKR)	D(LOGVADMEV)	D(LOGVAR)	D(LOGVSIZMEV)
Ortalama	0.042815	0.051614	0.034584	0.058958	0.043155
Medyan	0.075571	0.050993	0.03454	0.058002	0.036309
Maksimum	0.31112	0.144807	0.129006	0.150192	0.309139
Minimum	-0.146375	-0.05774	-0.027807	-0.046282	-0.119532
St. Sapma	0.106674	0.041636	0.03364	0.043433	0.085253
Çarpıklık	-0.256513	-0.160111	0.445818	-0.091346	0.490317
Basıklık	2.494.655	3.797.056	3.170.953	2.893.314	3.653.425
Jarque-Bera	0.929102	1.321.964	1.476.762	0.080192	2.487.918
Olasılık	0.628417	0.516344	0.477887	0.960697	0.288241
Toplam	1.841.060	2.219.413	1.487.105	2.535.200	1.855.678
Gözlem S.	43	43	43	43	43

Elde edilen tablo değerlerine göre serilerin normal dağıldıkları saptanmıştır. Buradan Tablo 9' da Jarque-Bera olasılıklarının tamamının 0,05 baz alınan değerden büyük olması elde edilen sonucun göstergesidir. Tespit edilen diğer anlamlılık değerlerinde de ampirik olarak herhangi bir olumsuzluk saptanmamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Katılım Bankaları gelişen finansal piyasalar içerisinde işlem hacmi gittikçe artan finansal kurum haline gelmektedir. Katılım Bankaları dünyada Müslümanların azınlık ya da çoğunluk fark etmeksizin ellerinde bulundurdukları fonları ekonomiye İslamiyet' te yer alan kurallar çerçevesinde ve geleneksel bankalara aktarmak istemeyen kesim için kurulmuştur. Müslümanların olduğu ülkelerde de bu duruma yine azınlık ve çoğunluk fark etmeksizin her kaynağın aktif olarak ekonomide rol almasını istediklerinden kaynaklı olarak Katılım Bankacılığı sistemini piyasalarına dahil etmek istemektedirler. Dünyanın birçok ülkesinde Katılım Bankaları kurulmuş ve faaliyetlerini devam ettirmektedir.

Katılım Bankalarının aktiflerinde ve karlılıklarındaki artışlar, şube personel ve banka olarak adetlerinin artıp dünyada yaygınlık kazanması, finansal piyasalar ve ülke ekonomisi içerisinde nasıl bir etkiye sahip olduğu durumunu bu istatistikler neticesinde daha da önemli kılmıştır. Araştırmacıların son dönemlerde Katılım Bankaları nazarında yapmış oldukları çalışmalarının da sayısı artmakta iken Türkiye'de konu üzerine yapılan çalışmaların sayıca azlığı dikkat çekmektedir.

Çalışmada öncelikle teorik olarak Katılım Bankalarının finansal piyasalara ve ülke ekonomisine nasıl katkılar sağladığı ele alınmıştır. Araştırmalar neticesinde Katılım Bankaları istihdama olumlu anlamda katkılar sağlamışlardır. Piyasa rekabetini arttırıp yatırımcılar için alternatif oluşturduğu, sektörel rekabeti arttırarak fiyatlar bazında esneklikler sağladığı, yapılan işlemlerin fatura kayıtlarıyla kullandırılmasından devletlerin vergi gelirlerinden mahrum kalmasına engel olduğu, kayıt dışı ekonominin azalmasına katkı sağladığı, atıl fonları ekonomiye kazandırarak kaynakların etkin kullanımını teşvik ettiği saptanmıştır. Kaynakları ekonomiye kazandırarak devletin ekonomiyi kontrol etme gücünü arttırdığı saptanmıştır. Ayrıca reel kesimin finanse edilmesiyle elde edilen fonların ihtiyacı olan sektörlere enjekte edilmesini sağladığı da saptanmıştır.

Katılım Bankaları nazarında çalışmada ele alınan değişkenler Katılım Bankalarında kullandırılan finansmanlar, Katılım Bankalarının toplam varlıkları, toplanan vadeli ve vadesiz fonlardır. Araştırmada Türkiye baz alınmış ve 2010-2020 yılları arasındaki çeyreklik veriler kullanılmıştır. Araştırmada 2010 yılı ve sonrasının ele

alınmasının temel sebebi Katılım Bankalarının gerek kendi içlerinde gerekse de bankacılık sektöründeki paylarının artmasından kaynaklıdır. Bu yıllar arasında Katılım Bankalarının sayıları artmıştır. Türkiye'de mevcut 6 adet Katılım Bankası bulunmaktadır. Bir diğer sebep olarak da sadece Katılım Bankalarının sayıca artmasının dışında Katılım Bankaları ile yapılan düzenlemelerin de bu yıllar arasında gerçekleşmesidir. Son kurulan Katılım Bankalarının Türkiye Cumhuriyeti Devleti çerçevesinde kurulması, Katılım Emeklilik gibi sigorta birliklerinin kurulması gibi örnekler de çalışmanın 2010 ve 2020 yılları baz alınmasında etken olmuştur. Ülke ekonomisinin ölçümlenmesi adına da GSYİH ele alınmıştır. Çalışmada değişkenler arasındaki Eş-Bütünleşme ilişkisini tespit etmek amacıyla Johansen Eş-Bütünleşme testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar neticesinde değişkenler arasında Eş-Bütünleşme ilişkisi olduğu saptanmıştır. Buradan hareketle uzun dönemli olarak değişkenlerinin birbiriyle ilintili olduğu Katılım Bankalarında ele alınan değişkenlerin ülke ekonomisinde temel kıstas olarak kıstas olan GSYİH ile uzun dönemde eşbütünleşik olduğu saptanmıştır. GSYİH bağımsız değişken olarak alınmış ve finansmanlar, toplam varlıklar, vadeli ve vadesiz mevduatlar da bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Uzun dönemde bağımlı değişkenlerin bağımsızı etkilediği saptanmıştır. Katılım Bankaları nazarında ele alınan bağımlı değişkenlerin ülke ekonomisini etkilediği tespit edilmiştir.

Katılım Bankalarının ekonomik büyüme üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunun tespit edilmesi için eş bütünleşme ilişkisinin var olduğu bilgisi saptandıktan sonra değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi de tespit edilmiştir. Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin tespiti için ise Granger Nedensellik testi uygulanmıştır. Burada elden edilen sonuçlar neticesinde değişkenlerin kendi içerisinde, aralarında nedensellik ilişkilerinin tespit edilmesi dışında araştırmanın amaçlarından olan ekonomik büyüme nazarında Katılım Bankalarının nasıl bir paya sahip olduğunun tespiti amacından dolayı bu sonuçlar ele alınmıştır. İlk olarak Katılım Bankalarında kullandırılan finansmanlardan GSYİH'a doğru tek yönlü nedensellik tespit edilmiştir. Çalışmamız sonucunda bu durum iki şekilde değerlendirilmiştir. GSYİH artarken kullandırılan finansmanların da buna bağlı olarak nedensellik gözetmesi büyümelerin kredi bazlı olduğu yani borçlarla büyüme gerçekleştiği sonucu saptanmıştır. Farklı bir bakış açısı olarak da Katılım Bankalarının büyüme zamanlarında sektörlerin ihtiyaçlarının karşılanması nazarında doğrudan etkilerinin olduğu buradan da ekonomik büyümeye doğrudan katkılarının olduğu saptanmıştır. Elde edilen iki sonucunda ekonomik büyümeye katkı sağlamasıyla birlikte

Katılım Bankalarının ekonomik büyüme kanadında finansmanlar gibi bir kalemle etkisinin olması önemli bir sonuç olarak elde edilmiştir. Elde edilen diğer bir nedensellik sonucu ise GSYİH'dan Vadesiz Mevduatlar'a olandır. Buradan da ekonomik büyüme zamanlarında Katılım Bankalarındaki fonların artmasıdır. Toplumun ekonominin büyümede olduğu zamanlarda ellerindeki fonları bankalara yatırdıkları ve bu şekilde tasarruf ettikleri tespit edilmiştir. Ülke ekonomisinin çoğunlukla kredi odaklı büyüme göstermesine eş değer olarak büyüme zamanlarında da halkın ellerindeki atıl fonları da ekonomiye katarak diğer varsayımlar sabitken bu döngünün işlemesinin olumlu olduğu çalışmada saptanmıştır. Buradan elde edildiği üzere reaksiyonun tasarrufları arttırdığı saptanmıştır. Elde edilen son nedensellik ilişkisi ise Krediler'den Vadeli Mevduatlara doğru olandır. Buradaki nedensellik ise çalışmamız neticesinde Kredilerin GSYİH'nın nedeni ve GSYİH'nın da Vadesiz Mevduatlar' ın nedeni olması dâhilinde iki şekilde yorumlanmıştır. İlk olarak halkın kullanılan kredileri verimli şekilde kullanamayıp tekraren bankalara mevduata yatırdıkları bunun da düşük maliyetli kredilerin yüksek faizli bankalara yatırılması yorumu saptanmıştır. Diğer bir seçenek ise GSYİH'nın da mevduatların nedeni olması mukabilinde büyüyen ekonominin kredilerle olması ve bunun doğrudan mevduatlara yansımasıdır. Ekonominin kredilerle büyümesi ve bu döngünün de en son mevduatlara dönmesi ekonomik çarkın sistem nazarında doğru işlediği yorumu da saptanmıştır. GSYİH'nın artmasının ekonomik büyüme göstergesi varsayımı altında artması ve bununla birlikte Katılım Bankalarında tasarrufların arttırması halkın reaksiyonunun da tasarrufların artmasından yana kullanması olumlu bir sonuç olarak saptanmıştır. Tasarruflarında sektörde gerçek ya da tüzel kişi fark etmeksizin ihtiyaç sahiplerine dağıtılması gerektiği beklenmektedir. Elde edilen sonuçlar neticesinde de bu doğrulanmıştır.

Katılım Bankaları son dönemlerde bankacılık sektöründe daha da faal olmaya çalışmıştır. Devlet destekli Katılım Bankalarının artması devletin burada söz konusu durum hakkında iştahlı olması Katılım Bankalarının ülke ekonomisi nazarında gerçekleştirdiği pozitif ivmeler saptanmıştır. Katılım Bankalarının kendi içyapılarında ve bankacılık sektöründeki paylarının artması çalışma sonucunda ekonomik büyüme nazarında olumlu katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Devletin ve toplumun üzerinde Katılım Bankaları bilincinin arttırılması ekonomik büyümeye katkılara sağlayacağı düşünülmektedir. Karar mercilerinin Katılım Bankalarının sayıca arttırılması, Katılım Bankalarında gerçekleşen finansmanların piyasada daha bilinir hale gelmesi konuyla

ilintili olarak önerilmektedir. Burada destekten kasıt Devlet nazarında Katılım Bankalarının da diğer konvansiyonel bankalar gibi rekabet edilebilirliğinin arttırılmasını ve bu rekabet ortamında da paylarının artması yönünde destekler sağlanması piyasadaki çeşitlilik açısından önerilmektedir. Toplum nazarında gerçekleşen katkılardan kasıt ise bu oluşturulmaya çalışılan rekabet ortamının Katılım Bankalarının da pay sahibi olmasını sağlayacak desteklerin verilmesidir. Toplanılan fonların ve kullandırılan finansmanların fiyatların rekabetçi olması varsayımı altında tercih nazarında Katılım Bankaları tarafından kullanılması bu bağlamda olumlu sonuçlar vereceği düşünülmektedir. Çalışma karar alıcıların ve politika yapıcıların konu hakkında detaylı ve geniş çapta yapılacak diğer çalışmalarla birlikte desteklenerek önem arz edeceği düşünülmektedir. Katılım Bankalarının sayıca arttırılması, devlet bankalarının katılım bankaları iştiraklerinin kurulması kurulmasa bile kendi içyapılarında faizsiz bir sistem inşa etmeleri gerektiği düşünülmektedir.

Araştırma yapılan daha önceki çalışmalarla birlikte bazı benzerlik ve farklılıklara sahiptir. Burada farklılık çalışmada kullanılan yöntem ve elde edilen sonuçtur. 2010-2020 yıllarının baz alınması, kullanılan veri seti diğer farklılıklar olarak saptanmıştır. Literatür taraması sonucunda Türkiye baz alınarak gerçekleştirilen çalışmalarda nedenselliklerin var olduğu ve var olmadığı çalışmalara rastlanmıştır. Nedenselliklerin tespit edildiği çalışmalar benzerlik olarak saptanmıştır.

Araştırma ile birlikte bir sonraki araştırmacıların Katılım Bankalarının piyasadaki etkinliklerin araştırılması, kaynaklarının nasıl kullanıldığı, hangi sektörlere ağırlık verdikleri, müşteri portföylerinin çeşitliliği, ele alınmayan ürünlerindeki konvansiyonel bankalarla olan kıyaslamalarının da kullanıldığı araştırmalar gerçekleştirmek burada elde edilen sonucun daha şeffaf ve objektif hale gelmesinde katkılar sağlayacaktır. Müşteri memnuniyetlerinin konvansiyonel bankalara nazaran ne seviyede oldukları anket ve diğer yöntemlerle sınanabilir.

KAYNAKÇA

(2019-2023). *11. Kalkınma Planı.* Kalkınma Planı, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Ankara. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf adresinden alındı

Acemoğlu, D. (2001). The colonial origins of comparative development an empirical investigation. *American Economic Review, 102,* 1369-1401.

Akgüç, Ö. (1992). *100 Soruda Türkiye' de Bankacılık* (3 b.). İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Akpınar, S., & Kara, M. (2021). Bankacılık sektörü kredileri ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye örneği. *Assam Uluslararası Hakemli Dergi, 8*(18), 67.

Aktaş, M. (2016). Muşaraka sukuk ve türk hukukunda düzenlenişi. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 0*(8), 1-48.

Ali, D., & Abitter, Ö. (2009). Katılım bankacılığı ile geleneksel bankaların bankacılık hizmetleri ve muhasebe uygulamaları açısından karşılaştırılması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6*(11), 88-89.

Alkış, E. (2021, Eylül 27). *Açık ve Uzaktan Eğitim: İstanbul Üniversitesi.* İstanbul Üniversitesi Web sitesi: https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Guz/iktisadi_buyume_ve_kalkinma/index.html adresinden alındı

Aras, O. N., & Öztürk, M. (2011). Reel ekonomiye katkıları bakımından katılım bankalarının kullandırdığı fonlaın analizi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi, 3*(2), 167-179.

Arşiv: Resmi Gazete. (2021, Temmuz 19). Resmi Gazete Web sitesi: https://www.resmigazete.gov.tr/ adresinden alındı

Artan, S., & Hayaloğlu, P. (2013). Ülkelerarası büyüme farklılıklarının açıklanmasında kurumsal yapının rolü: panel veri analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 8*(3), 349.

Avcu, E. C. (2015). *Katılım Bankacılığı ve Sukuk Modelleri.* Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü/ İşletme A.B.D, Isparta.

Bacanlı, Z. (2005). Dünyada yeni Trend: faizsiz bankacılık. (H. Özkan, Dü.) *Cihan Dergi*, 3-5. Mayıs 2021 tarihinde alındı

Balak, S. (2019). *Türkiye' de Katılım Bankacılığı.* Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü/ İşletme A.B.D./Muhasebe Finans, İstanbul.

Balkan, N., & Savran, S. (2004). *Neoliberalizmin Tahribatı.* İstanbul: Metis Yayıncılık.

Bank Asya: Vikipedi. (2021, Eylül 14). Vikipedi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Bank_Asya#:~:text=18%20Temmuz%202016%20tarihinde%20Bank,nedeni%20ter%C3%B6r%20eylemlerine%20destekte%20bulunmas%C4%B1d%C4%B1r. adresinden alındı

Barro, R. (1989). Economic growth in a cross section of countries. *National Bureau of Economic Resarch, 106*(2). Mayıs 2021 tarihinde alındı

Bayındır, S. (2021, Haziran). *Asya ve Afrika Kültürünün Dünyaya Bir Armağanı: Faizsiz Bankacılık.* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu: https://www.ayk.gov.tr adresinden alındı

Belgeler: Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi. (2013, Mayıs). SERPAM Web sitesi: https://tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Islami_Finans.pdf adresinden alındı

Bireysel: KuveytTürk Katılım Bankası. (2021, Temmuz 14). KuveytTürk Katılım Bankası Web sitesi: https://www.kuveytturk.com.tr/bireysel/hesaplar/cari-hesaplar adresinden alındı

Buharî. (2021, Ağustos 5). *İslamdafaiz*. islamdafaiz.blogspot.com: http://islamdafaiz.blogspot.com/p/ayetler-hadisler-ve-sozler.html adresinden alındı

Capasso, S. (2004). Financial markets, development and economic growth:tales of ınformational asymmetries. *Journal of Economic Surveys, 18*(3), 267-269.

Cemal, R. (2000). *Türkiye'de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama.* İstanbul: Albaraka Türk Yayınları.

Coşkun, A. (2008). *Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Önemi.* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü/ İktisat Politikası Bölümü, İstanbul.

Çeştepe, H., & Gençel, H. (2019). Beşeri sermaye ve ekonomik büyüme ilişkisi: türkiye için nedensellik analizi. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, 8*(16), 140-145.

Çizakça, M. (2021, Nisan 28). *Ansiklopedi: İslam Portal.* İslam Portal Web : http://islam-portal.com/ansiklopedi/dia/ayrmetin.php-idno=d300360.htm adresinden alındı

Damador, G. (1999). Temel Ekonometri. *Literatür Yayınları*. (Ş. Gülay, & Ü. Şenesen, Çev.) İstanbul.

DATA: Türkiye İstatistik Kurumu. (2021, Ekim 5). Türkiye İstatistik Kurumu Web sitesi: https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1 adresinden alındı

Demir, O., Üzümcü, A., & Duran, S. (2006). İçsel büyümede içselleşme süreçleri: türkiye örneği. *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, 21*(1), 27.

Dinbaş, K. Z. (2018). *Katılım Bankacılığında Fon Toplama ve Fon Kullandırma Yöntemleri.* Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, İktisat, Konya.

Documents: Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB). (2020, Nisan 24). Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) Web sitesi: www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Katilim-Bankaciligi-Nedir-Brosur.pdf adresinden alındı

Doğan, S. (2008, Şubat). *Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği.* Yüksek Lisans Tezi, Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü/ İktisat A.B.D., Kahramanmaraş.

Ehsan, A., & Şehzad, M. (2015). Bay salam: a proposed model for shari'ah compliant agriculture financing. *Business & Economic Review, 1*(4), 67-80.

Ekonometri Ders Notları: Ekolar. (2021, Eylül 14). Ekolar.com Web sitesi: http://www.ekolar.com/johansen-esbutunlesme-analizi/ adresinden alındı

Ekonomi: Katılımfinans. (2020, Nisan). Katılımfinans Web sitesi: https://katilimfinansdergisi.com.tr/dunyada-ve-turkiyede-faizsiz-finans/ adresinden alındı

Ekonomik büyüme: Vikipedi. (2021, Eylül 15). Vikipedi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Ekonomik_b%C3%BCy%C3%BCme adresinden alındı

Emeç, Ö. (2014, Haziran). *Katılım Bankacılığının Tarihi ve Geleceği.* İşletme Tezsiz Yüksek Lisans Programı Bitirme Projesi, İstanbul Şehir Üniversitesi, İşletme Enstitüsü, İstanbul.

Ersoy, M., & Süner, A. (2018). Türkiye 'de katılım bankacılığı ve katılım bankacılığında kamu girişimi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 40*(2), 169-172.

Esen, K., & Gökmen, E. (2009). Beşeri Sermayenin Ekonomik Gelişme Üzerindeki Etkileri: Dünya Deneyimi ve Türkiye Üzerine Gözlemler. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 1*(2), 42-47.

Eskici, M. M. (2007). *Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri.* Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Finans Kavramları: Katılım Finans. (2021, Nisan 28). Katılım Finans Web sitesi: https://katilimfinans.com.tr/katilim-finans-kavramlari/musareke-krzarar-ortakligi-nedir-h13180.html adresinden alındı

Friedrich List: Vikipedi. (2021, Eylül 28). Vikipedi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Friedrich_List adresinden alındı

Gillet, K. (2021, Eylül 27). *Markets/Islamıc Fınance*. The Banker: https://www.thebanker.com/Markets/Islamic-Finance/Top-Islamic-Financial-Institutions-2020 adresinden alındı

Haberler: Bigpara. (2021, Eylül 27). Bigpara Web sitesi: https://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/ekonomi-haberleri/bankacilik-sektorunun-aktifleri-7-trilyon-lirayi-asti_ID1472059/ adresinden alındı

Hadislerle İslamiyet: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı. (2021, Ağustos 8). Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Web sitesi: https://hadislerleislam.diyanet.gov.tr/ adresinden alındı

Hakkımızda: Albaraka Türk Katılım Bankası. (2021, Nisan 26). Albaraka Türk Katılım Bankası Web sitesi: https://www.albaraka.com.tr/tr/hakkimizda/albarakayi-taniyin/vizyon-ve-misyonumuz adresinden alındı

Hakkımızda: Emlak Katılım Bankası. (2021, Temmuz 17). Emlak Katılım Bankası Web sitesi: https://www.emlakkatilim.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/hakkimizda adresinden alındı

Hakkımızda: Katılım Bankacılığı Sistemi. (2021, Nisan 25). Türkiye Finans Katılım Bankası Web sitesi: https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/katilim-bankaciligi-sistemi/Sayfalar/default.aspx adresinden alındı

Hakkımızda: KuveytTürk Katılım Bankası. (2021, Nisan 25). KuveytTürk Katılım Bankası Web sitesi: https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda/katilim-bankaciligi-nedir adresinden alındı

Hakkımızda: Türkiye FİnansKatılım Bankası. (2021, Nisan 25). Türkiye Finans Katılım Bankası Web sitesi: https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/katilim-bankaciligi-sistemi/sayfalar/katilim-bankaciligi-nasil-isler.aspx adresinden alındı

Hakkımızda: Vakıf Katılım Bankası. (2021, Temmuz 14). Vakıf Katılım Bankası Web sitesi: https://vakifkatilim.com.tr/tr/hakkimizda/vakif-katilimi-taniyin adresinden alındı

Hassan, A. (1993). *Islamic Financing , Partnership Financing.* Sudan: Pelanduk Publications.

Hazıroğlu, T. (2016). Türkiye' de katılım bankacılığı fikrinin doğuşu ve kavramsal önemi. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi*, 11-12.

Hüseyin, T. (2010). *Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması.* İstanbul: Nesil Yayınları.

İktisadi Büyüme. (2015). Murat Yayınları. Haziran 2021 tarihinde https://muratyayinlari.com/storage/catalogs/0761325001520842884.pdf adresinden alındı

İktisat/Ekonomi: Ekonomi-Hukuk. (2021, Eylül 27). Ekonomi-Hukuk Web sitesi: https://ekonomihukuk.com/mikro-iktisat/asimetrik-bilgi-nedir/ adresinden alındı

İslam İşbirliği Teşkilatı: Vikipedi. (2021, Nisan 10). Vikipedi: https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0slam_%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi_Te%C5%9Fkilat%C4%B1 adresinden alındı

Kahraman, Y. (2020). Katılım bankacılığının Türkiye'deki gelişimi ve geleceği. *Bankacılık ve Sermaye Piyasaları Araştırma Dergisi, 4*(10), 57-60.

Karapınar, A. (2003). *Özel Finans Kurumları ve Muhasebe Uygulamaları.* Ankara: Gazi Kitabevi.

(2020). *Katılım Bankacılığı Nedir? Nasıl Çalışır?* İstanbul: Tkbb Yayınları. https://tkbb.org.tr/ adresinden alındı

Kaya, Ö. (2010). *Katılım Bankacılığının Gelişimi Ve Türk Bankacılık Sistemi İçerisindeki Etkinliğinin Araştırılması.* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İşletme A.B.D., İstanbul.

Kendime Yazılar: Mahfi Eğilmez. (2021, Eylül 23). Mahfi Eğilmez Web sitesi: https://www.mahfiegilmez.com/2020/12/ekonomik-buyumenin-isleyis-mekanizmas.html adresinden alındı

KOBİ/Tarım: KuveytTürk Katılım Bankası. (2021, Ekim 7). KuveytTürk Katılım Bankası Web sitesi: https://www.kuveytturk.com.tr/kobi/tarim-bankaciligi adresinden alındı

Kur' an-ı Kerim: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı. (2021, Temmuz 27). Diyanet İşleri Başkanlığı Web Sitesi: https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/283/276-ayet-tefsiri adresinden alındı

Kur' an-ı Kerim: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı. (2021, Temmuz 27). Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Web sitesi: https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/285/278-279-ayet-tefsiri adresinden alındı

Kur' an-ı Kerim: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı. (2021, Temmuz 27). Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Web sitesi: https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/423/130-132-ayet-tefsiri adresinden alındı

Kur' an-ı Kerim: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı. (2021, Temmuz 27). Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Web sitesi: https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/522/29-ayet-tefsiri adresinden alındı

Kur'an-ı Kerim: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı. (2021, Temmuz 17). Türkiye Diyanet Vakfı Web sitesi: https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/195/188-ayet-tefsiri adresinden alındı

Kur'an-ı Kerim: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı. (2021, Temmuz 17). Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Web sitesi: https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/282/275-ayet-tefsiri adresinden alındı

Kur'an-ı Kerim: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı. (2021, Temmuz 27). Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Web sitesi: https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/648/155-161-ayet-tefsiri adresinden alındı

Kur'an-ı Kerim: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı. (2021, Temmuz 28). Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Web sitesi: https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/R%C3%BBm-suresi/3446/37-40-ayet-tefsiri adresinden alındı

Kur'an-ı Kerim:Diyanet İşleri Başkanlığı. (2021, Temmuz 12). Diyanet İşleri Başkanlığı: https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/282/275-ayet-tefsiri adresinden alındı

Kurumsal: Türkiye Katılım Bankaları Birliği. (2020, Nisan 25). Türkiye Katılım Bankaları Birliği Web sitesi: https://www.tkbb.org.tr/tarihce adresinden alındı

Kuznets, S. (1973, 2021). *Modern economic growth: findings and feflections.* JSTOR: https://www.jstor.org/publisher/aea adresinden alındı

Küçükkocaoğlu, G. (2006). İslami Bankalar ve İslami Finans Kurumları Çalışma Notları. (Y. Ayrıçay, M. Yardımcıoğlu, & B. Demir, Dü)

List, F. (1916). The national system of political economy.

Mace, İ. (2021, Ağustos 6). *Dini Bilgiler: Yeni Şafak*. Yeni Şafak Web sitesi: https://www.yenisafak.com/faiz-ayetleri-ve-hadisleri-faiz-ile-ilgili-ayet-ve-hadisler-h-3615164 adresinden alındı

Mudarebe; Türkiye Dİyanet Vakfı Test Yayını İslam Ansiklopedisi. (2020, Nisan 21). Türkiye DİyanetVakfı Test Yayını İslam Ansiklopedisi Web sitesi: https://islamansiklopedisi.org.tr/mudarebe adresinden alındı

Muhaysin, F. M. (2021, Eylül 23). *İslam Ansiklopedisi: Türkiye Diyanet Vakfı*. Türkiye Diyanet Vakfı Web sitesi: https://islamansiklopedisi.org.tr/sukuk adresinden alındı

Murabaha: Türkiye Diyanet Vakfı Test Yayını İslam Ansiklopedisi. (2020, Nisan 21). Türkiye Diyanet Vakfı Yayını İslam Ansiklopedisi Web Sitesi: https://islamansiklopedisi.org.tr/murabaha adresinden alındı

Müelleif Hakkında: Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı. (2021, Eylül 24). Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı Web sitesi: http://www.lugatim.com/s/%C5%9Fayi adresinden alındı

Müslim. (2021, Ağustos 5). *İslamdafaiz*. islamdafaiz.blogspot.com: http://islamdafaiz.blogspot.com/p/ayetler-hadisler-ve-sozler.html adresinden alındı

Nesai. (2021, Ağustos 5). *İslamdafaiz*. islamdafaiz.blogspot.com: http://islamdafaiz.blogspot.com/p/ayetler-hadisler-ve-sozler.html adresinden alındı

Onan, F. (2015). Dünyada faizsiz bankacılığın doğuşu, türkiye' de katılım bankacılığının gelişme süreci ve Konvansyionel Bankacılıktan Farkları. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17*(3), 297-299.

Öner, Y. (1995, Nisan). Faizsiz Kazanç Sistemi Kar Garantisi Vermez. 44. (A. Özulucan, & A. Deran, Dü)

Özcan, B., & Arı, A. (2011). Finansal gelisme ve ekonomik büyüme arasındaki iliskinin ampirik bir analizi: Türkiye örneği. *Business and Economics Research Journal, 2*(1), 124.

Pehlivan, P. (2016). Türkiye' de katılım bankacılığı ve bankacılık sektöründeki önemi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 16*(31), 297.

Peter, R. (2003). Historical perspectives on financial and economic growth. *Working Paper 9333,* 81-105.

Residental Property Finance: Ahli United Bank. (2021, Ağustos 13). Ahli United Bank Web sitesi: https://www.ahliunited.com/uk/uk-property-finance/islamic-home-purchase-plan/ adresinden alındı

Sektör Bilgileri: Türkiye Katılım Bankaları Birliği. (2021, Ağustos 5). Türkiye Katılım Bankaları Birliği Web sitesi: https://tkbb.org.tr/veri/sektormukayese adresinden alındı

Sercan, S. (2014). *Alternatif Bir Finansman Aracı Olarak: Sukuk.* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosya Bilimler Enstitüsü, İstanbul. https://tkbb.org.tr/Documents/akademik-calismalar-96/HakanAslan_sukuk2012.pdf adresinden alındı

Sevüktekin, M., & Çınar, M. (2014). *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi: Eviews Uygulamalı Analizi.* Bursa: Dora Yayıncılık.

Seyidoğlu, H. (2006). *İktisat Biliminin Temelleri.* İstanbul: Güzem Can Yayınları.

Sırım, V. (2013). Türkiye' de faizsiz bankacılık sektörünün son 10 yılı ve beklentiler. *Emek ve Toplum Dergisi, 2*(3), 187.

Şahin, A., & Tetik, N. (2020). Katılım bankalarının finansal performans analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 34*(2), 297-303.

Takan, M., & Acar Boyacıoğlu, M. (2018). *Bankacılık - Teori, Uygulama ve Yöntem.* İstanbul: Nobel Akademi Yayıncılık.

Tenekeci, M. (2017). *Katılım Bankacılığının Finansal İstikrara Etkisi: Türkiye Örneği.* Yüksek Lisans Tezi, KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü/ İşletme Anabilim Dalı, Konya.

The Banker. (2021, Eylül 27). https://www.thebanker.com/ adresinden alındı

Trustee Savings Bank: Wikipedia. (2021, Eylül 14). Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Trustee_Savings_Bank adresinden alındı

Tunay, B. (2016). İslami bankacılık ile ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkileri. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 23*(2), 485-486.

Turgut, A., & Ertay, H. İ. (2016). Bankacılık sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: türkiye üzerine nedensellik analizi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8*(4), 115-116.

Turhan, Ş. (2021, Ekim 10). *Ekonomi: Dünya Haber*. Dünya Haber Web sitesi: https://www.dunya.com/ekonomi/katilim-bankalarini-birlestirme-hazirligi-haberi-625636 adresinden alındı

Türkan, T. (2008). *İktisadi Büyüme Teorisine Giriş.* İstanbul: Yalın yayıncılık .

Uçar, M. (1992). *Türkiye'de-Dünya'da Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri.* İstanbul: Fey Vakfı.

Uluslararası Finans Kurumu: Vikipedi. (2021, Eylül 14). Vikipedi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Uluslararas%C4%B1_Finans_Kurumu adresinden alındı

Ustaoğlu, D. (2014, Ekim 17). *Türkiye' de Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri ve Önemi.* Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü/ İktisat, Aydın.

Utku, M. (2021, Ağustos 10). *Düzenlemeler: Türkiye Katılım Bankaları Birliği.* Türkiye Katılım Bankaları Birliği Web sitesi: https://tkbb.org.tr/duzenlemeler-detay/meliksah-utku---faizsiz-bankaciligin-hizli-yukselisi---19092006---yeni-safak adresinden alındı

Uyan, U. (2006). Dünyada ve türkiye'de faizsiz bankacılık. *Türkiye Katılım Bankaları Birliği Dergisi,* 12-16.

Ünsal, E. (2009). *Makro İktisat.* Ankara: İmaj Yayıncılık.

Veri: Türkiye Katılım Bankaları Birliği. (2021, Ekim 6). Türkiye Katılım Bankaları Birliği Web sitesi: https://tkbb.org.tr/veri/bankamukayese adresinden alındı

Yanık, R., & Erden, B. (2018). Katılım bankalarının faizsiz bankacılık prensiplerine göre denetimi: sorunlar çözüm ve önerileri. *International Journal of Academic Value Studies*, 188-189.

Yanpar, A. (2014). İslami Finans, İlkeler, Araçlar ve Kurumlar. A. Yanpar içinde, *İslami Finans, İlkeler, Araçlar ve Kurumlar* (s. 29). İstanbul: Scala Yayıncılık.

Yardımcıoğlu, M., Ayrıçay, Y., Sabuncu, İ., & Gerekli, İ. (2014). Türkiye'de sukuk : kira sertifikaları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 4*(1), 199-212.

Yatırım Araçları: KuveytTürk Katılım Bankası. (2021, Eylül 24). KuveytTürk Katılım Bankası Web sitesi: https://www.kuveytturk.com.tr/bireysel/yatirim/sermaye-piyasasi-urunleri/kira-sertifikasi adresinden alındı

Yetiz, F. (2016). Finansal derinleşme ve ekonomik büyüme. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, *20*(1), 115-116.

Yıldız, E. (2007). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye' de Finansal Yapı.* Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü/ İşletme Anabilim Dalı, Kırıkkale.

Yıldız, G. (2018). Teknolojik inovasyonun ekonomik büyüme üzerine etkisi: Türkiye-AB (15) ülkeleri örneği. *International Journal of Economic and Administrative Studies, 0*(41), 42.

Zarga, M. A. (1997). Istısna fınancıng of ınfrastructure projects. *Islamic Economic Studies*(4), 68.

Zerka, A., & En-Neccar, A. (2017). *İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta.* İstanbul: İz Yayıncılık.

Ziraat Katılım Bankası. (2021 , Haziran 24). Ziraat Katılım Bankası Web sitesi: https://www.ziraatkatilim.com.tr/bizi-taniyin/kurumsal-bilgiler/ziraat-katilim-hakkinda adresinden alındı

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı **:** AHMET KÖRÜKLÜ

Doğum Tarihi **:**

E-mail **:**

Öğrenim Durumu **: Yüksek Lisans**

Derece	**Bölüm/Program**	**Üniversite**	**Yıl**
Lisans	İktisat	Erciyes Üniversitesi	2018
Yüksek Lisans	Finans ve Bankacılık	Tarsus Üniversitesi	2022

Görevler **:**

Görev Ünvanı	Görev Yeri	**Yıl**
KOBİ Bankacılığı	KuveytTürk Katılım Bankası Tarsus Şubesi	2019